

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

โดย สาโรช อังสุมาลิน และคณะ

กรกฎาคม 2546

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. ผศ.ดร.สาโรช อังสุมาลิน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. ศ.ดร.ทองโรจน์ อ่อนจันทร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. รศ.วินัย อาจคงหาญ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. รศ.สมพร อิศวิลานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ผศ.นฤมล กรเย็นยงค์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. รศ.บรรลพ พุฒิกร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. ดร.ปรีชา สิทธิกรณไกร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. นางชุมศรี พุ่มเล็ก	สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
9. นางประทุมพร ศรียาภัย	สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
10. ดร.ชาติ เมลล์	

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนิยม

คณะนักวิจัยขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่ายชุมชน ที่ให้โอกาสคณะวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในงานด้านที่สนใจ และให้ทุนการศึกษาคณะวิจัย ขอขอบคุณที่คอยติดตาม เร่งรัด ตักเตือน ให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะ และประสานงานด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดช่วงระยะเวลาอันยาวนานของการศึกษา

ในการสำรวจภาคสนามนั้น คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณสุพัฒน์ วิรัตน์พงษ์ อดีตผู้อำนวยการส่วนวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร คุณชุมศรี พุ่มเล็ก และคุณประทุมพร ศรียาภัย ที่ช่วยประสานงานในการเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดสุพรรณบุรี ขอขอบคุณคุณจรัสชัย แพ่งดาวงค์ และเจ้าหน้าที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 ที่ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดสุพรรณบุรี ขอขอบคุณคุณอุไรรัตน์ วรุตตานิช ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 1 และเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ประสานงานและดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดเชียงใหม่ ขอขอบคุณผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และอาจารย์อีกหลายท่านของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร ที่ช่วยประสานงานติดต่อคัดเลือกลูกศิษย์ของวิทยาลัยเพื่อทำหน้าที่พนักงานสำรวจ ขอขอบคุณนักศึกษาทุกคนที่เป็นพนักงานสำรวจที่รับผิดชอบและทำงานอย่างเข้มแข็งในการสำรวจภาคสนามในจังหวัดตรัง ขอขอบคุณนิสิตปริญญาโทและปริญญาตรี ภาควิชาสหกรณ์ที่เป็นพนักงานสำรวจในการสำรวจภาคสนามที่จังหวัดระยองและขอนแก่น ขอขอบคุณเกษตรอำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ที่โครงการทำการสำรวจทุกแห่ง ที่ให้ความร่วมมือติดต่อประสานงาน นัดหมาย ติดตาม และ คอยอำนวยความสะดวกในการสำรวจอย่างดียิ่ง และที่สำคัญที่สุดขอขอบคุณเกษตรกรตัวอย่างและครอบครัวที่โครงการทำการสำรวจอย่างสูง ที่เสียสละเวลามาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่โครงการ

นอกจากนี้ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังมีผู้ที่มีส่วนในการทำงานของโครงการอีกจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถกล่าวถึงรายชื่อได้ทั้งหมด คณะผู้วิจัยขอขอบคุณในความช่วยเหลือของทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ท้ายสุดขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยที่อดทนและมีความสามารถทุกท่าน ประกอบด้วย คุณอัศวินต์ เจียมไชยศรี คุณพรประภา สกุลแสง คุณศิริพร สุขเกษม คุณปวีณา กุลประสูตร และคุณวาสนา หมวดเตี้ย ที่ช่วยงานนักวิจัยมาโดยตลอด ตั้งแต่การเตรียมการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล บันทึกข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อมูล จัดทำรายงาน จนกระทั่งการแก้ไข ปรับปรุงรายงานผลการศึกษา ทำให้รายงานฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

สำหรับความบกพร่องและความผิดพลาดใด ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่เป็นความรับผิดชอบของคณะผู้วิจัยเท่านั้น

คณะผู้วิจัย
กรกฎาคม 2546

สัญญาเลขที่ RDG4/0014/2543

โครงการวิจัย เรื่อง ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

ส่วนที่ 1

บทคัดย่อ

บทคัดย่อ

สินเชื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนในชนบท วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ คือ เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท และเพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับระบบการให้บริการสินเชื่อ ให้สอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนชนบท เนื่องจากครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่คือครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้นเพื่อให้การเก็บข้อมูลครอบคลุมครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ให้มากที่สุด จึงได้แบ่งครัวเรือนเกษตรกรออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามลักษณะของระบบการเพาะปลูกหลัก โดยแบ่งครัวเรือนออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ ครัวเรือนที่ปลูกข้าว/พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน ครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้งและไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก และครัวเรือนที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก นอกจากนั้นได้เก็บข้อมูลของครัวเรือนชนบทประเภทอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษาด้วย คือ ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนค้าขาย ครัวเรือนบริการ ครัวเรือนที่ไร่ทำกิน และอื่น ๆ ครัวเรือนตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษามีจำนวน 485 ครัวเรือน

ในการดำเนินการวิจัย หน่วยของการวิเคราะห์คือครัวเรือน การวิเคราะห์มีทั้งการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์เพื่อทราบถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพลักษณะสินเชื่อ และกระแสเงินสดรับเงินสดจ่ายของครัวเรือนเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยใช้สถิติแบบง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ ตาราง กราฟ ประกอบการอธิบาย การวิเคราะห์เชิงปริมาณนั้นแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอยพหุ และส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่ง

ลักษณะความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบทสามารถสรุปได้ว่า ครัวเรือนที่ทำการเกษตรแบบกึ่งหัวไร่ ทำเป็นการค้า มีความต้องการสินเชื่อมากกว่าครัวเรือนที่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิม/พื้นฐาน ระบบการเพาะปลูก/กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้หลายเดือน/หลายครั้ง ในรอบระยะเวลา 1 ปี มีความต้องการสินเชื่อน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้บ่อยครั้ง หรือลักษณะ Flow (การไหลเข้า) ของรายได้จะมีผลต่อความต้องการสินเชื่อมากกว่าระดับของรายได้ ครัวเรือนที่มีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินสูง แม้จะมีพื้นที่ขนาดเล็กแต่ความต้องการสินเชื่ออาจสูงได้ ซึ่งอาจเกิดจากมีการลงทุนสูง ครัวเรือนที่มีรายได้นอกฟาร์มมาก แม้จะมีรายได้สุทธิของครัวเรือนสูงแต่มีระดับหนี้คงค้างหรือมีความต้องการเงินกู้สูงด้วย ครัวเรือนชนบทใช้เงินกู้จำนวนหนึ่งเพื่อส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ เพื่อการศึกษา และชำระหนี้เดิม ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันการเงินหลักที่ให้บริการสินเชื่อแก่ครัวเรือนชนบท แต่แหล่งเงินกู้

นอกระบบยังมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับครัวเรือนในเขตเกษตรน้ำฝน การกู้เงินจากสถาบันการเงินของกลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตรแบบก้ำวหน้า จะกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรมากกว่า ธ.ก.ส. ในการกู้เงินจากสถาบันการเงินนั้น ผู้กู้ที่มีความเสี่ยงต่างกัน จ่ายอัตราดอกเบี้ยเท่ากัน ความยืดหยุ่นของอัตราดอกเบี้ยเป็นแบบไม่ยืดหยุ่น ในการกู้เงินระยะปานกลางและระยะยาว ต้องใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินที่เอกสารสิทธิเป็นโฉนดที่ดิน ภาระหนี้สินของครัวเรือนชนบท ซึ่งพิจารณาจากอัตราส่วนหนี้สินคงค้างปลายปีต่อมูลค่าที่ดินทำการเพาะปลูกของครัวเรือนไม่สูงมาก อยู่ในช่วงระหว่างร้อยละ 3 ถึงร้อยละ 7 ครัวเรือนชนบทที่กู้ยืมเงินมีจำนวนเพียงร้อยละ 70 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก ครัวเรือนชนบทจำนวนไม่ถึงร้อยละ 4 เป็นครัวเรือนที่ไร้ที่ทำกิน ครัวเรือนเหล่านี้มีจำนวนกว่าร้อยละ 50 ที่ไม่กู้ยืมเงินเลย และครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมนี้ จำนวนมากกว่าครึ่งจะเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ

ธ.ก.ส.และสหกรณ์การเกษตร ควรพิจารณาหาทางที่จะเพิ่มการให้บริการสินเชื่อแก่ครัวเรือนชนบททุกประเภทให้มากขึ้น โดยที่ต้องระมัดระวังไม่ทำให้ความอยู่รอดของสถาบันต้องตกต่ำลงจนถึงระดับอันตราย ควรลดการให้กู้แก่กลุ่ม nonbankable การคิดอัตราดอกเบี้ย ควรจะมีการคิดให้แตกต่างกันตามระดับความเสี่ยงของลูกค้า นโยบายสินเชื่อชนบทควรพิจารณาให้ครัวเรือนสามารถนำสินเชื่อไปใช้ในวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมนอกการเกษตรด้วย เช่น การไปหางานทำในประเทศหรือต่างประเทศ และเพื่อการศึกษา โดยไม่ต้องแอบแฝงไว้กับเงินกู้เพื่อการเกษตร การแก้ปัญหาเรื่องหลักทรัพย์ค้ำประกันอาจทำได้โดยการเพิ่มวงเงินกู้จากหลักทรัพย์ให้มากขึ้น หรือการทำ second mortgage หรือโครงการค้ำประกันเงินกู้เช่นเดียวกับกรณีของอุตสาหกรรมขนาดย่อม น่าจะได้มีการพิจารณาจัดตั้งขึ้นมา ควรมีมาตรการที่จะให้การสนับสนุนด้านการจัดการเพื่อให้สหกรณ์การเกษตรซึ่งเป็นองค์กรในระดับพื้นที่ของประชาชนเติบโตอย่างเข้มแข็ง ก้าวหน้าทันสมัย สถาบันการเงินควรเร่งระดมเงินออมของครัวเรือนไปพร้อม ๆ กับการให้กู้เงิน ควรเร่งนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อย่างกว้างขวาง ในกรณีของครัวเรือนไร้ที่ทำกินนั้น สำหรับครัวเรือนที่ไม่ต้องการทำการเกษตรอีกต่อไป ควรจัดฝึกอบรมงานฝีมือประเภทต่าง ๆ ให้ สำหรับครัวเรือนที่ประสงค์จะทำการเกษตร รัฐควรจัดให้ทำการเกษตรในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง”

Abstract

Credit is one of the important factors that help raise economic well being of rural households. The main objectives of this study were: 1) to analyze demand for credit of rural households, and 2) to suggest appropriate policy to effectively provide credit to rural households. In order to have the broadest coverage of data collection, the sampling process divided farm households into five groups according to main cropping systems. They were: 1) households that grow rice and/or upland crops in rain-fed areas, 2) households that do multiple cropping and fruit trees, with small land holding, 3) households in irrigated area that grow rice several times a year, 4) households that grow mainly fruit trees, and 5) households that grow mainly rubber and/or palm oil trees. The study also collected data of other types of households found in the study areas. They were wage-income households, salary-income households, service-income households, landless households and others. Altogether, there were 485 sample households.

In the study, the unit of analysis was a household. Both descriptive and quantitative analyses were employed. Descriptive analysis explained socio-economic characteristics, indebtedness and credit utilization, and cash flows of rural households using simple statistics such as average, percentage, and frequency. The results were presented in the forms of tables and graphs. Quantitative analysis comprised two parts. One of them deals with the estimation of demand for credit equation, using multiple regression technique. The second part used linear programming to estimate/simulate credit needs of rural households.

Characteristics of demand for credit of rural households were as follows: Progressive households which grew crops on commercial basis needed more credit than traditional/subsistent households. Households that received small income many times over the year needed less credit than households that got large income once or twice a year did. That is, frequency or distribution of income was more important in determining amount of credit needed than level of income. Households with high land use intensity might need less credit than their low land use intensity counterparts. Households with large amount of off-farm income and high level of household income had high level of outstanding debt. Households also used borrowed funds to find overseas jobs, for educational purposes and to refinance outstanding debts. Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC) and agricultural cooperatives were two main institutional sources extending credit to rural households. Informal credit sources still had significant role, especially among households in rain-fed areas. Progressive households tended to borrow more from agricultural cooperatives. Households with different risk classes were charged the same rate of interest. Interest elasticity was inelastic. Land title/documents were required as collateral when households borrowed medium- or long-term loans. Debt burden of rural households was still low which ranged between 3-7 percent of agricultural land value. Only seventy percent of borrowed households had positive net cashflow. Very small number, less than 4

percent, were land-less households. More than 50 percent of them did not borrow. Among them, more than half was low-income households.

BAAC and cooperatives should extend more credit, both short- and long- term, to all categories of rural households. However, the extension should not jeopardize financial sustainability of the institutions. Lending to non-bankable clients should be minimized. Interest rate should be charged according to risk classes. Loans should be explicitly extended to other non-farm purposes such as seeking jobs, education, etc. To overcome collateral problem, reappraisal of pledged assets, especially land, should be done, second mortgage system should be accepted, and loan guarantee program should be initiated. Agricultural cooperatives operation and management should be strengthened. Utilization of information technology should be widened and accelerated. Savings should be increasingly mobilized. Non-farm training should be offered to land-less households that do not want to remain in agricultural sector. Sufficient-economy concept should be adopted among those who want to have farming as their main occupation.

สัญญาเลขที่ RDG4/0014/2543

โครงการวิจัย เรื่อง ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

ส่วนที่ 2

สรุปสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

โครงการวิจัย เรื่อง ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

สรุปสำหรับผู้บริหาร

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย	1
1.1 ความสำคัญของการศึกษา (ต่อเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นหรือของประเทศ)	1
1.2 การสำรวจวรรณกรรม	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 คำถามหลักของการวิจัย	5
1.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	5
1.6 แนวทางการดำเนินงานวิจัย	6
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษา	18
2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนชนบท	18
2.2 ครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนชนบท	21
2.3 สภาพหนี้สินและการกู้ยืม	22
2.4 ลักษณะกระแสเงินสดของครัวเรือนชนบท	32
2.5 ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท	35
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ	41
3.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลำดับก่อนหลังของกลุ่มครัวเรือนที่ควรได้รับการสินเชื่อและวงเงินกู้	41
3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลำดับก่อนหลัง (ต่อ)	41
3.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาระหนี้สินและการชำระคืน	42
3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเภทลูกค้า	42

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

3.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อวัตถุประสงค์ที่นอกเหนือจากการเกษตร	43
3.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการสินเชื่อของกลุ่มครัวเรือน/ ระบบการเพาะปลูกต่าง ๆ	44
3.7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเข้มแข็งขององค์กร	44
3.8 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อการศึกษา	45
3.9 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการ และ รายได้/การทำงานนอกฟาร์ม	45
3.10 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการ	46
3.11 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำเงินไปชำระหนี้สินเดิม	46
3.12 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับครัวเรือนที่ไร้ที่ดินทำกิน หรือLandless Household (LH)	47
3.13 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการรับรู้ความเสี่ยง	47
3.14 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย	48
3.15 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าถึงและหลักทรัพย์ค้ำประกัน	48
3.16 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการระดมเงินออม	49
3.17 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อและการเพิ่มรายได้	49

โครงการวิจัย เรื่อง ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

สรุปสำหรับผู้บริหาร

ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย

1.1 ความสำคัญของการศึกษา (ต่อเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นหรือของประเทศ)

เป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งของชุมชน สังคม ประเทศ คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คนในครอบครัว ชุมชน และสังคม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีรายได้ สุขอนามัย การศึกษา และคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเท่าเทียมกัน มีความสามารถที่จะแข่งขันกับนานา ประเทศได้โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

ด้วยความประสงค์ที่จะบรรลุเป้าหมายข้างต้น รัฐบาลได้กำหนดแนวทางพัฒนา ประเทศโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบในการดำเนินงาน ในปัจจุบันอยู่ในช่วง ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 ผลการพัฒนาการเศรษฐกิจเท่าที่ผ่านมามีปรากฏว่าการขยายตัวอยู่ในอัตราสูง ดังจะเห็นได้จากในช่วงระยะเวลาระหว่างปี 2523-2537 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ณ ราคา คงที่เพิ่มขึ้น 2.34 เท่า การส่งออกเพิ่มขึ้น 8.52 เท่า ประชากรมีระดับการศึกษาและสุขอนามัยสูงขึ้น ซึ่งแสดงว่าประเทศชาติได้ก้าวหน้าไปในทิศทางเพื่อบรรลุเป้าหมายได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามยังมี อีก หลายสิ่งหลายอย่างที่ต้องการการปรับปรุงแก้ไขโดยเฉพาะการกระจายรายได้ ได้ศึกษาความเท่าเทียมกัน ระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม

เมื่อเปรียบเทียบรายได้ต่อคนจะพบว่าในภาคเกษตรกรรม รายได้ต่อคนเพิ่มจาก 1,002 บาท ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 เป็น 8,110 บาท ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 7 ส่วนในภาค อุตสาหกรรมนั้น รายได้ต่อคนเพิ่มจาก 6,212 บาท ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 เป็น 98,077 บาท ในแผน พัฒนา ฉบับที่ 7 ซึ่งหมายถึงว่ารายได้ต่อคนในภาคอุตสาหกรรมหรือ อีกนัยหนึ่งผลของการพัฒนา ถึงแม้จะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนสูงขึ้น แต่กลับทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้ระหว่างคนชนบท กับคนเมืองเพิ่มมากขึ้น สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรต่อภาคเกษตรเพิ่มจาก 6.20 เท่าใน แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 เป็น 12.09 เท่า ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 7

ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการกระจายรายได้ อาจชักนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรงยิ่งขึ้นได้ เพราะคนในเมืองจะอยู่ในฐานะที่จะควบคุมเป็นเจ้าของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นเรื่อย ๆ คนในชนบท/เกษตรกร จะอยู่ในฐานะเสียเปรียบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นการจะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับปัญหาของคนชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ครัวเรือนชนบทนั้นส่วนใหญ่คือเกษตรกร ซึ่งตามสถิติล่าสุดมีประมาณ 5.6 ล้านครัวเรือน อย่างไรก็ตามในชุมชนชนบทนั้น ยังมีครัวเรือนอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจอย่างมาก ครัวเรือนกลุ่มนี้คือครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตร ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันเป็นส่วนใหญ่ มีการกะประมาณว่ามีครัวเรือนประเภทนี้ถึงร้อยละ 24 ของครัวเรือนในชนบททั้งหมด หรือประมาณ 1.3 ล้านครัวเรือน ครัวเรือนเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำที่สุดในบรรดาครัวเรือนชนบทต่าง ๆ คนชนบทกลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นผู้ที่มีทรัพยากรจำกัด ด้อยคุณภาพ การศึกษาต่ำ มีเงินทุนจำกัด และความสามารถที่จะรองรับความเสี่ยงต่ำ

ในการเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชนบทนั้น จำเป็นต้องเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสินค้าการเกษตร หรือสินค้าและบริการที่ไม่ใช่การเกษตร การเพิ่มขีดความสามารถดังกล่าว นอกเหนือไปจากปัจจัยอื่น ๆ แล้วการมี**เงินทุน** เพื่อใช้ในการจัดหาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งในระยะเวลานั้น และระยะยาวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก การศึกษาถึงลักษณะความต้องการเงินทุน และสินเชื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทั้งนี้เพื่อสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชนสามารถจัดบริการสินเชื่อได้ตรงกับความต้องการ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

1.2 การสำรวจวรรณกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับสินเชื่อที่ทำมาในอดีต เกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาถึงสภาพหนี้สิน และการกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกรซึ่งครัวเรือนตัวอย่างครอบคลุมถึงครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตรไว้ด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษามากไม่รวมถึงครัวเรือนที่ไม่ใช่ครัวเรือนเกษตรกรแต่อาศัยปะปนอยู่กับครัวเรือนเกษตรกร ประเด็นการศึกษาครอบคลุมถึงจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืม ขนาดวงเงินกู้ยืม แหล่งเงินกู้ การใช้เงินกู้ ระยะเวลาการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ย หลักทรัพย์ค้ำประกันเป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือวงเงินกู้ยืมเพิ่มมากขึ้น (ตามราคาปัจจุบัน ไม่ได้คำนวณจากราคาคงที่) เป็นการกู้ยืมจากสถาบันการเงินมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การกู้ยืมจากแหล่งนอกระบบลดลงมาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากสถาบันเปลี่ยนแปลงไปตามที่แต่ละสถาบันกำหนด

อัตราดอกเบี้ยจากแหล่งเงินนอกระบบมีแนวโน้มลดลง การกู้ยืมส่วนใหญ่ยังเป็นการกู้ยืมระยะสั้นเพื่อใช้ซื้อปัจจัยการผลิตผันแปร จ้างแรงงาน และบริโภค สัดส่วนการกู้ยืมระยะสั้นมีแนวโน้มลดลง หรือ สัดส่วนของการกู้ยืมระยะปานกลางและยาวเพื่อซื้อปศุสัตว์ เครื่องจักรกลและที่ดิน มีแนวโน้มสูงขึ้น การกู้ยืมจากสถาบันการเงินต้องใช้การค้ำประกันซึ่งพบว่า มากกว่าร้อยละ 50 เป็นการให้ที่ดินค้ำประกัน รองลงไปคือการใช้กลุ่มค้ำประกัน การกู้ยืมโดยไม่ใช้การค้ำประกัน พบแต่เฉพาะการกู้ยืมเงินจากแหล่งนอกระบบเท่านั้น

การศึกษาส่วนใหญ่เท่าที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่การทำการเกษตร การให้ความสำคัญกับกิจกรรมนอกการเกษตรและกิจกรรมนอกฟาร์ม เริ่มทำการศึกษอย่างจริงจัง ลึกซึ้งเมื่อประมาณปี 2527 โดยมีการระบุกิจกรรมดังกล่าวไปในการวิเคราะห์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการศึกษาเน้นให้ความสำคัญกับการศึกษาประเด็นอื่น ๆ เช่น การจัดสรรทรัพยากร และแรงงานเป็นต้น ไม่ได้เน้นศึกษาเรื่องความต้องการสินเชื่อโดยเฉพาะ

การศึกษาถึงอุปสงค์สินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกร นั้นได้เริ่มทำการศึกษอย่างชัดเจนมากขึ้นในระยะหลัง ๆ ในการศึกษาของคณะที่ปรึกษาจากธนาคารโลกจากรัฐบาลออสเตรเลีย และ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาถึงความมั่นคงในการถือครองที่ดินและผลกระทบของการออกโฉนดที่ดิน ซึ่งการศึกษาพบว่าตัวแปรที่สำคัญคือ การมีโฉนดที่ดินและขนาดของทรัพย์สินการผลิตจะทำให้เกษตรกรมีความต้องการสินเชื่อมากขึ้น ตัวแปรอื่น ๆ ที่ทำให้ความต้องการสินเชื่อเพิ่มมากขึ้นคือ ขนาดที่ดิน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ส่วนอายุของหัวหน้าครอบครัว ถ้าสูงขึ้นจะทำให้ความต้องการสินเชื่อยลดลง อย่างไรก็ตามการศึกษาคือเฉพาะครัวเรือนเกษตรกร ไม่รวมถึงครัวเรือนอื่น ๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในชนบทด้วย

การศึกษาของทองโรจน์ อ่อนจันทร์^{1/} ต้องการชี้ถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาระหนี้สิน และภาวะหนี้สินของเกษตรกรไทย ในช่วงก่อนและหลังภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ ผู้เขียนให้ความสนใจว่า หนี้สินจะเป็นภาระเมื่อไร และสินเชื่อจำเป็นต่อการเกษตรหรือไม่ คำถามแรกใช้การพิจารณาจากอัตราส่วนทางการเงินง่าย ๆ ระหว่างปริมาณหนี้สินกับตัวชี้วัดทรัพย์สินและรายได้ของเกษตรกร การศึกษาระบุว่าภาระหนี้สิน

^{1/} ศาสตราจารย์ ดร.ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ “หนี้สินเกษตรกรไทย : ปัญหาและแนวทางแก้ไข” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “หนี้สินเกษตรกรไทยใครดูแล” จัดโดยสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กันยายน 2543

ของครัวเรือนเกษตรกร “ไม่รุนแรง” เหมือนดังที่คนทั่วไปเข้าใจกัน ปริมาณหนี้สินคงค้างปลายปี (ทั้งระยะสั้น ปานกลาง และยาว โดยหนี้สินระยะสั้นประกอบเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 50 ของหนี้สินทั้งหมด) ต่อสินทรัพย์คงที่อยู่ในช่วง 0.03 ถึง 0.05 ปริมาณหนี้สินคงค้างปลายปีต่อรายได้สุทธิของครัวเรือนอยู่ในช่วง 0.28 ถึง 0.44 การใช้อัตราส่วนการเงินง่าย ๆ เพื่อแสดงภาระหนี้สินของเกษตรกรโดยอาจหมิ่นเหม่ในแง่ความถูกต้องอยู่บ้าง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าเกษตรกรไทยมีลักษณะของความแตกต่างหรือความหลากหลายของระบบการผลิตเป็นอย่างมาก ภาระหนี้สินที่เกิดแก่กลุ่มครัวเรือนต่าง ๆ จะแตกต่างกัน ข้อมูลที่นำมาแสดงจะต้องตีความอย่างระมัดระวังเพื่อความเข้าใจถูกต้อง ส่วนในเรื่องสินเชื่อจำเป็นต่อการเกษตรหรือต่อเกษตรกรหรือไม่นั้น ผู้เขียนระบุว่า การขยายตัวทางธุรกิจหรือการผลิตนั้น ต้องการสินเชื่อในจำนวนที่สูงขึ้น เพราะเงินทุนจากการออมของครัวเรือนคงไม่พอและหากพิจารณาการลงทุนระยะยาวแล้ว (เช่นการซื้อที่ดิน และเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตร) สินเชื่อจำเป็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง การเกษตรก้าวหน้าหรือเพื่อการค้าจึงต้องพึ่งพาสินเชื่อ ดังนั้นหากพิจารณาในแง่วิชาการเกษตรกรไทยจึงไม่มีทางที่จะปลอดจากหนี้สินได้ในระบบการผลิตปัจจุบัน ผู้เขียนระบุว่าหากพิจารณาในแง่วิชาการ ความต้องการสินเชื่อของเกษตรกรนั้นย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระดับของเทคโนโลยีทางการเกษตร ขนาดฟาร์มหรือขนาดธุรกิจ หรือถ้าพิจารณาระดับประเทศแล้ว ยิ่งการเกษตรมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น หนี้สินหรือสินเชื่อจะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย^{2/} ผู้เขียนกล่าวว่าภาคกลางมีการเกษตรที่ทันสมัยหรือเป็นการค้ามากกว่าภาคอื่น ๆ ดังนั้นหนี้สินของภาคนี้จะมีมากกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งการเกษตรอาจจะยังไม่ก้าวหน้าเท่าหรืออาจจะขาดระบบชลประทานจึงทำให้ทำการเกษตรได้เพียงครั้งเดียวเป็นส่วนมาก เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งยากจนกว่าภาคอื่น ๆ ในเรื่องการชำระคืน เมื่อคิดเป็นสัดส่วนกับหนี้สินทั้งหมดแล้วยังเป็นอัตราที่ต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ (ประมาณร้อยละ 32) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ประมาณร้อยละ 50) ข้อมูลอาจเชื่อถือไม่ได้มาก เพราะเหตุผลหนึ่งคือมีหนี้สินที่ยังไม่ต้องชำระ หรือ หนี้สินยังไม่ถึงเวลา/กำหนดที่จะต้องชำระคืนทั้งหมด เพราะหนี้สินกว่าร้อยละ 70 เป็นหนี้ระยะปานกลางและระยะยาว

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษามีวัตถุประสงค์หลักดังต่อไปนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของคนชนบทและการเข้าถึง
2. เพื่อเสนอแนะแนวทาง การปรับระบบการจัดการสินเชื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนชนบท

^{2/} Tongroj Onchan. Credit Problems of Farmers in Thailand, in Farm Credit Situation in Asian. Asian Productivity Organization Tokyo, 1984

1.4 คำถามหลักของการวิจัย

คำถามหลัก หรือประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนชนบทเป็นอย่างไร
2. ความต้องการสินเชื่อของคนชนบทมีลักษณะอย่างไร
 - สินเชื่อเพื่อการผลิต - บริโภค
 - ช่วงเวลาที่ต้องการ
 - ระยะเวลาของสินเชื่อ (ระยะสั้น - ยาว)
 - ความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของผู้กู้ (ฐานะ อาชีพหลัก ขนาดการผลิตระดับ เทคโนโลยีการผลิต ขนาดครอบครัว ฯลฯ)
3. คนในชนบทได้สินเชื่อมาสนองความต้องการจากแหล่งไหนบ้าง ได้มาอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร
4. จำนวนสินเชื่อที่ต้องการมีมากน้อยแค่ไหน ในภาวะ และเงื่อนไขอย่างไร
5. ความต้องการสินเชื่อของกลุ่มคนที่ยากจนในชนบทเป็นอย่างไร คนจนในชนบทสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากน้อยแค่ไหน แหล่งเงินกู้ใด สามารถสนองความต้องการได้มากที่สุด ภายใต้เงื่อนไขอย่างไร

1.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการผลิตสินค้าและบริการของครัวเรือนชนบท ไม่ว่าจะเป็นสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรม การค้า บริการ หรือแม้แต่การอพยพไปรับจ้างทำงานในท้องถิ่นอื่น จะต้องมีการลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ ซึ่งจัดแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ สินทรัพย์ถาวร และ สินทรัพย์หมุนเวียน สินทรัพย์ถาวรมันประกอบด้วย ที่ดิน โรงเรือน อาคารสิ่งปลูกสร้าง เครื่องจักร อุปกรณ์ รถบรรทุก เป็นต้น ส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนประกอบด้วย เงินสดในมือ ลูกหนี้การค้า สินค้าคงคลังของวัตถุดิบ (ตัวอย่างในการผลิตสินค้าเกษตร คือ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมี น้ำมันหล่อลื่น น้ำมัน ดีเซล เป็นต้น) สินค้าคงคลังของสินค้าระหว่างผลิต และของสินค้าสำเร็จรูป

ในระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน การลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ นั้นต้องใช้เงิน เงินที่นำมาลงทุนสามารถแบ่งแหล่งที่มาได้เป็น 2 แหล่ง คือ เงินทุนของตัวเอง ซึ่งถ้าหากไม่เพียงพอ แหล่งเงินทุนอีกแหล่งหนึ่ง คือ เงินกู้/สินเชื่อ เงินทุนของตัวเองนั้นได้มาจากเงินออม ซึ่งเงินออมนี้ก็คือ ส่วนของรายได้ที่มีได้นำไปใช้จ่ายในการบริโภค เงินออมของคนชนบท ถ้าหากยังไม่ได้นำไปลงทุนทันทีก็สามารถนำไปฝาก

กับสถาบันการเงิน หรือนำไปฝาก/ลงทุนในแหล่งนอกระบบได้ เมื่อถึงเวลาที่ต้องการใช้ก็ถอนคืนมาใช้ได้ ส่วนรายได้ของครัวเรือนชนบทนั้น คือ เงินที่ได้มาจากสินค้าและบริการที่ผลิตออกมาขายนั่นเอง

ในกรณีที่เงินออมมีไม่เพียงพอกับความต้องการเงินลงทุน ครัวเรือนมีทางเลือกอยู่สองทางคือ หนึ่ง ถ้าหากไม่ต้องการเป็นหนี้หรือไม่ต้องการกู้ยืมเงิน ครัวเรือนต้องตัดสินใจโครงการลงทุน ซึ่งหมายถึงว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนจะไม่มากขึ้น ทางเลือกอีกทางหนึ่งคือ ถ้าหากครัวเรือนแน่ใจว่าโครงการลงทุนให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ครัวเรือนอาจเลือกที่จะกู้เงินมาใช้ในโครงการลงทุน ในทางเลือกนี้ครัวเรือนจะต้องตัดสินใจต่อไปอีกว่าจะกู้เงินจากสถาบันการเงิน หรือจากแหล่งนอกระบบ สถาบันการเงินที่คนชนบทสามารถใช้บริการได้ มี อาทิเช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน สหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนแหล่งเงินกู้นอกระบบ มี อาทิเช่น พ่อค้า ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เจ้าของที่ดิน ร้านค้าปัจจัยการผลิต กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มเงินทุน หมุนเวียนต่าง ๆ ที่ครัวเรือนชนบทร่วมกันจัดตั้งขึ้นเอง หรือโดยการสนับสนุนของส่วนราชการเป็นต้น ครัวเรือนชนบทจะตัดสินใจกู้เงินจากแหล่งใดย่อมแล้วแต่เงื่อนไขต่าง ๆ ของแหล่งเงินแต่ละแหล่งในเรื่องวงเงิน ระยะเวลา วัตถุประสงค์ อัตราดอกเบี้ย หลักทรัพย์ค้ำประกัน และยังขึ้นอยู่กับ การมีหรือไม่มีจุดที่จะให้บริการในพื้นที่ที่ครัวเรือนสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวกอีกด้วย

1.6 แนวทางการดำเนินงานวิจัย

1.6.1 สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย มีดังนี้

- ครัวเรือนชนบท มีความต้องการเงินกู้ระยะสั้น
- ครัวเรือนชนบท มีโอกาสการลงทุนที่ให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่า อัตราดอกเบี้ย
- ความต้องการสินเชื่อระยะสั้น มีลักษณะเป็นฤดูกาล
- ขนาดความต้องการสินเชื่อระยะสั้นขึ้นอยู่กับขนาดการผลิต ประเภทสินค้าที่ผลิต
- ขนาดความต้องการสินเชื่อจะลดลง ถ้าครัวเรือนมีรายได้นอกฟาร์ม หรือนอกภาคการเกษตรมากขึ้น
- ครัวเรือนมีความต้องการสินเชื่อในกิจกรรมนอกการเกษตรและกิจกรรมนอกฟาร์ม
- ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนมาก จะมีความต้องการสินเชื่อมาก
- ครัวเรือนมีความต้องการสินเชื่อทั้งระยะปานกลางและระยะยาว

- คัรว์เรือนมีความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น
- คัรว์เรือนใช้สินเชื่อจากสถาบันการเงินและแหล่งนอกระบบ
- คนจนในชนบท จะใช้เงินกู้จากแหล่งนอกระบบมากกว่าสถาบันการเงิน
- คนจนในชนบท จะมีปัญหาในการเข้าใช้บริการจากสถาบันการเงินมากกว่า

1.6.2 ขอบเขตของการวิจัย / พื้นที่ที่ศึกษา

ในการศึกษาความต้องการสินเชื่อของคัรว์เรือนชนบทนั้น เนื่องจากคัรว์เรือนในชนบทส่วนใหญ่ คือคัรว์เรือนเกษตรกร ดังนั้นเพื่อให้การเก็บข้อมูลครอบคลุมคัรว์เรือนประเภทต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลาที่ใช้ในการศึกษา นักวิจัยจึงแบ่งคัรว์เรือนเกษตรกรออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามลักษณะของระบบการเพาะปลูกและสภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่ซึ่งสิ่งทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือการพิจารณาตัดสินใจว่าการผลิตสินค้าเกษตรอะไรนั้นสภาพทางกายภาพ เป็นตัวแปรที่กำหนดที่สำคัญที่สุดตัวแปรหนึ่ง ระบบการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปเพื่อสอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงขนาด ลักษณะการลงทุน ความต้องการเงินทุนและความต้องการสินเชื่อจะแตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้ระบบการเพาะปลูกในทฤษฎีการพัฒนาการเกษตรจะมีลักษณะเป็นพลวัต การสะสมทุนและการพัฒนาเทคโนโลยี จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากความพยายามที่จะเพิ่มพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ต่างๆ ให้มากขึ้นและเท่าที่ผ่านมายังพบว่าเมื่อเกษตรกรมีรายได้มากขึ้น ก็มีความพยายามที่จะเปลี่ยนระบบการผลิตจากข้าวและพืชไร่ (ที่มีความเสี่ยงสูง) มาปลูก พืชสวน ไม้ผล มากขึ้น กระทั่งเกษตรกรและสหกรณ์เองก็พยายามกำหนดเขตเศรษฐกิจ โดยใช้ระบบการเพาะปลูกเป็นตัวแปรหนึ่งในการพิจารณา การแบ่งกลุ่มของคัรว์เรือนเพื่อศึกษาความต้องการของสินเชื่อโดยพิจารณาจากระบบการผลิต จึงเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและอนาคต การศึกษาได้แบ่งคัรว์เรือนชนบทออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. คัรว์เรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน ซึ่งเป็นคัรว์เรือนชนบทที่ประกอบเป็นจำนวนมากที่สุดของประเทศ คัรว์เรือนในกลุ่มนี้จะปลูกข้าว หรือพืชไร่เพียง 1 รอบในช่วงเวลา 1 ปี ในช่วงฤดูแล้ง หรือช่วงเวลาที่ความต้องการแรงงานในการเกษตรมีน้อย แรงงานในครอบครัวจะไปหางานนอกฟาร์ม หรือนอกการเกษตรทำ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวในเมืองใหญ่ ในภูมิภาค ในกรุงเทพฯ หรือแม้แต่ในต่างประเทศ คัรว์เรือนประเภทนี้พบได้ทั่วไปในพื้นที่

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน และบางส่วนของภาคตะวันตก และภาคตะวันออกที่ไม่มีการชลประทาน
2. ครัวเรือนที่มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรขนาดเล็ก มีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้งได้บ้าง ในพื้นที่จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเท่ากับหรือน้อยกว่าพื้นที่ถือครองทั้งหมดที่มี ครัวเรือนจะปลูกข้าวในช่วงฤดูฝน และปลูกพืชอื่น ๆ ในช่วงฤดูแล้งข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่จะเก็บไว้บริโภคในครอบครัว ส่วนพืชอื่น ๆ จะปลูกเพื่อขายนำเงินมาใช้ในครอบครัว นอกจากนั้นครัวเรือนจะปลูกไม้ผลไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจปลูกไว้ในพื้นที่บริเวณบ้านหรือปลูกในพื้นที่สวน รายได้จากไม้ผลจะเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่งของครัวเรือน ครัวเรือนในกลุ่มนี้จะพบมากในพื้นที่บริเวณภาคเหนือตอนบน
 3. ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในรอบ 1 ปี เป็นครัวเรือนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชลประทานในเขตพื้นที่ภาคกลาง ตะวันตกและตะวันออกของประเทศเป็นครัวเรือนที่ทำการปลูกข้าวโดยใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรกล ชีวเคมี สูง มีการลงทุนในระดับที่สูงกว่าครัวเรือนที่ปลูกข้าวในเขตเกษตรน้ำฝน นอกจากนี้บางครัวเรือนยังมีการปลูกไม้ผลและพืชผักต่าง ๆ อีกด้วย
 4. ครัวเรือนที่ปลูกพืชสวน ไม้ผลเป็นหลัก อย่างไรก็ตามครัวเรือนอาจใช้พื้นที่บางแปลงปลูกข้าว พืชไร่ หรือพืชยืนต้นอื่น ๆ ได้ ครัวเรือนในกลุ่มนี้ เป็นครัวเรือนที่พบได้ในบางส่วนของภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคกลางตอนล่าง ภาคใต้ตอนบนและตอนกลาง เป็นการทำการเกษตรที่ลงทุนมาก ใช้เทคโนโลยีการผลิตสูง
 5. ครัวเรือนที่ปลูกไม้ยืนต้น เช่นยางพารา และปาล์มน้ำมันเป็นหลักซึ่งเป็นครัวเรือนที่พบอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ภาคใต้ และบางส่วนของภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ

จะเห็นได้ว่า การเลือกครัวเรือนในชนบทโดยพิจารณาจากกิจกรรมการผลิตหลักของครัวเรือนเกษตรกร จะครอบคลุมครัวเรือนชนบทได้ทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม มีครัวเรือนอีกบางกลุ่มที่ไม่ได้ครอบคลุมอยู่ในการศึกษานี้ คือครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ หรือทำการประมงเป็นหลัก

ในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นในการทำการเกษตรแตกต่างกัน นักวิจัยได้เลือกจังหวัดที่เป็นตัวแทน เพื่อทำการเก็บข้อมูลทำการศึกษาพื้นที่ละ 1 จังหวัด ซึ่งมีลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดเจน จังหวัดต่าง ๆ ที่เลือกในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกันมีดังนี้

ลักษณะเด่นของพื้นที่	จังหวัดตัวแทน
ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน	ขอนแก่น
ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	เชียงใหม่
ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน	สุพรรณบุรี
ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	ระยอง
ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	ตรัง

การเลือกจังหวัดขอนแก่น นอกจากจะเป็นจังหวัดที่แห้งแล้งมากแล้วนักวิจัยได้เลือกพื้นที่ที่สภาพทางกายภาพของดินแย่มาก คือมีสภาพดินเค็ม ผลผลิตไม่ดี ครัวเรือนยากจน ซึ่งเป็นลักษณะที่แย่มาก ๆ ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนในพื้นที่นี้ น่าจะใช้เป็นพื้นฐานเพื่อเปรียบเทียบความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนในเขตเกษตรน้ำฝน ในพื้นที่อื่นของประเทศได้

ส่วนจังหวัดเชียงใหม่ และระยองเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมอุตสาหกรรม การค้า และการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโอกาสที่สมาชิกของครัวเรือนชนบทสามารถหางานนอกการเกษตรทำได้ง่าย ซึ่งเป็นโอกาสดีที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานนอกการเกษตรกับความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบทได้

นอกจากนี้นักวิจัยได้เก็บข้อมูลของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ หรือที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเกษตรเป็นหลัก เช่น ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนที่รับราชการ หรือทำงานประจำในโรงงาน ค้าขาย บริการ และอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ที่ศึกษา เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนเหล่านี้ด้วย

1.6.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

หน่วยของการวิเคราะห์ คือ ครัวเรือน

การดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยที่เก็บข้อมูลจริงจากภาคสนาม เป็นการสำรวจครัวเรือนชนบท และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ที่มีทั้งการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์เพื่อทราบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพลักษณะสินเชื่อ และกระแสเงินสดรับ กระแสเงินสดจ่ายของครัวเรือนเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้สถิติแบบง่าย เช่นค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ ตาราง กราฟ ประกอบการอธิบาย

นอกจากการวิเคราะห์เชิงพรรณนาแล้ว นักวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อเชิงปริมาณด้วย ซึ่งในการวิเคราะห์เชิงปริมาณนั้น จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน โดยส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์โดยสมการถดถอยพหุ (Multiple regression) เป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างความต้องการสินเชื่อกับตัวแปรต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการสินเชื่อของครัวเรือน และส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อโดยใช้แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง เป็นการวิเคราะห์ศึกษาว่า ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรต่าง ๆ ที่ครัวเรือนมี เช่น ที่ดิน แรงงานครอบครัว แรงงานจ้าง เครื่องจักรกล เครื่องมือ อุปกรณ์ ทุน และ ภายใต้ระบบการเพาะปลูก ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิตที่เป็นอยู่ ครัวเรือนจะมีความต้องการสินเชื่อมากน้อยเท่าใดจึงจะดีที่สุด รายละเอียดการวิเคราะห์เชิงปริมาณทั้งสองส่วนได้อธิบายเพิ่มเติมข้างล่างนี้

การวิเคราะห์ความต้องการ/อุปสงค์ของสินเชื่อของครัวเรือนชนบท โดยใช้สมการถดถอยพหุ มีรูปแบบสมการที่ใช้โดยทั่วไปดังนี้

$$D = \alpha'X + e_1$$

ที่ซึ่ง

D	คือ	จำนวนสินเชื่อที่ครัวเรือนชนบทต้องการ
α	คือ	เวกเตอร์ของค่าสัมประสิทธิ์ต่าง ๆ
X	คือ	เวกเตอร์ของตัวแปรที่กำหนดความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท
e_1	=	ความคลาดเคลื่อน ซึ่ง สมมติให้มีการกระจายแบบ normal และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0

โดยจำนวนสินเชื่อที่ครัวเรือนชนบทต้องการนี้ เป็นจำนวนสินเชื่อที่ต้องการ ณ อัตราดอกเบี้ยที่ปรากฏในขณะทำการสำรวจเก็บข้อมูล

X_1 : อัตราดอกเบี้ย ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ระบุว่าถ้ากำหนดให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ เมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลง อุปสงค์หรือความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มขึ้น หรือในทางตรงกันข้าม เมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ความต้องการ/อุปสงค์ของสินเชื่อจะลดลง

X_2 : ขนาดที่ดิน ขนาดที่ดินเป็นตัวแปรหลักที่กำหนดขนาดการทำกิจกรรมการผลิต และศักยภาพในการผลิตของเกษตรกร ในการวิเคราะห์คาดว่าจะเมื่อมีขนาดที่ดินเพิ่มมากขึ้นความต้องการปัจจัยการผลิตจะมีมากขึ้น และดังนั้น จำนวนความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มมากขึ้นด้วย

X_3 : ทรัพย์สินทุน ผลของทรัพย์สินทุนที่มีต่อจำนวนความต้องการสินเชื่อค่อนข้างซับซ้อนมีผลทั้งทางบวกและทางลบ เมื่อลักษณะทำการผลิตเป็นแบบสลับสับกัน การมีทรัพย์สินทุนเพิ่มขึ้นจะทำให้ผลิตภาพเพิ่มของปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้มีความต้องการปัจจัยการผลิตและสินเชื่อเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อมีทรัพย์สินทุนเพิ่มขึ้น จะทำให้ความต้องการที่จะจ้างเครื่องจักรกลแรงงานและสัตว์ใช้งานลดลง ดังนั้นความต้องการเงินสดและสินเชื่อจะน้อยลง ดังนั้นผลของทรัพย์สินทุนที่มีต่อความต้องการสินเชื่อจึงไม่สามารถระบุได้ชัดเจน

X_4 : อายุของหัวหน้าครัวเรือนในช่วงระยะต้น ๆ ของวัฏจักรชีวิตเป็นช่วงของการสร้างครอบครัวขยายครอบครัว ในช่วงนี้จะเป็นช่วงของการขยายการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้สนองความต้องการของครัวเรือน เป็นช่วงชีวิตที่ครัวเรือนต้องการลงทุนมากแต่มีเงินออมน้อย ดังนั้นจะเป็นช่วงที่มีความต้องการสินเชื่อมาก ในทางตรงกันข้าม เมื่อช่วงวัฏจักรชีวิตเลยวัยกลางคน หรืออยู่ในช่วงสูงอายุแล้ว เป็นช่วงที่ลูก ๆ เติบโตเรียนหนังสือจบเรียบร้อย มีงานทำแล้ว ครัวเรือนไม่มีความจำเป็นต้องขยายครอบครัว ต้องขยายการผลิตต่อไป ความต้องการการลงทุนลดน้อยลงในขณะที่เงินออมมากขึ้น ความต้องการสินเชื่อลดลง ดังนั้นผลของอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่มีต่ออุปสงค์/ความต้องการสินเชื่อ อาจเป็นทั้งบวกหรือลบก็ได้

X_5 : สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเมื่อให้ปัจจัยอยู่คงที่ การเพิ่มขึ้นของรายได้ไม่ว่าจากแหล่งใดก็ตาม จะทำให้เงินออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความจำเป็นที่ความต้องการกู้ยืม หรือความต้องการสินเชื่อจะลดลง ดังนั้นผลของสัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมด ที่มีต่อความต้องการสินเชื่อ ควรเป็นไปในทางลบ แต่ถ้าหากพิจารณาว่าการได้มาของรายได้จากการเกษตร ครัวเรือนจำเป็นต้องลงทุนมากขึ้น ผลของตัวแปรนี้มีต่อความต้องการสินเชื่อ อาจจะเป็นไปในทางบวกก็ได้

X_6 : สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนมีผลเช่นเดียวกันกับตัวแปรข้างต้นการเพิ่มขึ้นของรายได้จากแหล่งนอกการเกษตรเมื่อให้ตัวแปรอื่น ๆ อยู่คงที่ ย่อมทำให้ครัวเรือนมีเงินออมเพิ่มขึ้น หรือทำให้ความต้องการสินเชื่อลดลง ดังนั้นผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อควรจะเป็นไปในทางลบ นอกจากนั้นการทำงานนอกการเกษตร เช่นการไปรับจ้างมักไม่ต้องการการลงทุนเพื่อการผลิตแต่อย่างใด ผลของตัวแปร ต่อความต้องการสินเชื่อในทางบวกจึงไม่ควรมี

X_7 : ลักษณะการถือครองที่ดิน ครัวเรือนอาจถือครองที่ดินที่ใช้ทำการผลิตในรูปของเจ้าของที่ดิน หรือเป็นผู้เช่าก็ได้ (ทั้งเช่า ทั้งหมด หรือเช่าบางส่วน) เนื่องจากการถือครองที่ดินในรูปของการเป็นเจ้าของที่ดินไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าให้เจ้าของที่ดินแต่อย่างใด ดังนั้นครัวเรือนที่เป็นเจ้าของที่ดินเมื่อกำหนดให้สิ่งอื่น ๆ อยู่คงที่จะมีเงินออมมากกว่า ความต้องการสินเชื่อจึงมีน้อยกว่า ผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อ จึงน่าจะเป็นทางลบ อย่างไรก็ตามการเป็นเจ้าของที่ดินทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงในการถือครอง และชักนำให้ครัวเรือนมีการลงทุนในการปรับปรุงที่ดิน หรือในการผลิตเพิ่มมากกว่ากรณีของการเป็นผู้เช่า ความต้องการสินเชื่ออาจเพิ่มขึ้นก็ได้

X_8 : ความเข้มข้นในการใช้ที่ดินในช่วงระยะแรก ๆ ที่ความเข้มข้นในการใช้ที่ดินเริ่มเพิ่มขึ้น ครัวเรือนจะมีการลงทุนในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากครัวเรือนมีเงินออมไม่เพียงพอความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อทำการผลิตเพิ่มขึ้นไปได้สักระยะหนึ่งแล้วครัวเรือนจะมีรายได้ และเงินออมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นความต้องการสินเชื่อ จึงน่าจะน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของครัวเรือนที่มีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินน้อยกว่า ผลของตัวแปรนี้จึงอาจเป็นได้ทั้งบวกและลบ

X_9 : ตัวแปรหุ่นยนต์ที่ดิน การถือครองที่ดินโดยมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินจะมีความมั่นคงในการถือครองที่ดินมากที่สุด จะทำให้ครัวเรือนเกิดความมั่นใจ และเป็นแรงจูงใจให้ครัวเรือนลงทุนในที่ดิน ทรัพย์สินคงที่ และปัจจัยผันแปรต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนั้นการมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินจะเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงเพื่อกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ง่ายขึ้นด้วย ความต้องการสินเชื่อจึงน่าจะมากขึ้น อย่างไรก็ตามในระยะยาวเมื่อให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ เมื่อครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น มีการสะสมเงินออมมากขึ้นความต้องการสินเชื่ออาจลดลง ในการศึกษาเนื่องจากประเทศไทย เพิ่งจะดำเนินการออกเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินให้แก่ครัวเรือนในชนบท ดังนั้นจึงคาดว่าผลของตัวแปรน่าจะทำให้ความต้องการสินเชื่อเพิ่มมากขึ้น

X_{10} : ตัวแปรหุ่นค่าเล่าเรียนบุตร การจ่ายค่าเล่าเรียนบุตรทำให้ค่าใช้จ่ายในการบริโภคมากขึ้น เงินออมจะเหลือน้อยลง และถ้าหากการผลิต และค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ อยู่คงที่แล้ว ครวเรือนจะมีความต้องการสินเชื่อมากขึ้น

X_{11} : ตัวแปรหุ่นประเภทเงินกู้ ครวเรือนอาจต้องการทั้งเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวในการผลิต ความต้องการเงินกู้ระยะปานกลาง และระยะยาว ไม่เกิดบ่อยครั้ง แต่การกู้แต่ละครั้งจะมีวงเงินกู้มาก ถ้าหากเงินกู้ระยะสั้นเป็นฐาน ผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อจึงน่าจะเป็นบวก

X_{12} : ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครวเรือน เนื่องจากครวเรือนในแต่ละพื้นที่ทำการศึกษา มีลักษณะเด่นในการผลิตแตกต่างกันตามที่ระบุแล้วข้างต้น เมื่อให้ความต้องการสินเชื่อของครวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทานเป็นค่าฐาน จึงคาดว่าผลของตัวแปรหุ่นที่ตั้งครวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก จะมีค่าเป็นบวกและครวเรือนอื่น ๆ จะมีค่าเป็นลบ

ในส่วนการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อโดยใช้แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง รายละเอียดคร่าว ๆ ของแบบจำลองมีดังนี้

แบบจำลองของลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง (Linear Programming) นี้เป็นวิธีการทางคณิตศาสตร์ที่นำมาใช้วิเคราะห์เพื่อหาค่าสูงสุด (หรือต่ำสุด) ของสิ่งที่เราต้องการ (Objective) ภายใต้สภาพปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งลักษณะทางคณิตศาสตร์ของวิธีการแบบนี้สามารถแสดงได้ดังนี้

$$\text{Max } Z = \sum_{j=1}^n C_j X_j$$

ภายใต้ภาพจำลองต่าง ๆ ดังนี้

$$\sum_{j=1}^n a_{ij} X_j \leq b_i$$

$$(i = 1, 2, \dots, m)$$

$$(j = 1, 2, \dots, n)$$

$$X_j \geq 0$$

โดยกำหนดให้	Z	เป็นค่าของฟังก์ชันวัตถุประสงค์
	X_j	เป็นกิจกรรม j
	C_j	เป็นผลตอบแทนต่อ 1 หน่วย ของกิจกรรมต่าง ๆ (X_j) ในฟังก์ชันวัตถุประสงค์
	a_{ij}	ความต้องการปัจจัย i ต่อ หนึ่งหน่วยของ X_j
	b_i	เป็นระดับของข้อจำกัด i

วัตถุประสงค์ของแบบจำลองนี้ก็คือที่จะหาผลตอบแทนสูงสุด (maximize net return) แก่แรงงานของครัวเรือน ที่ดิน สินทรัพย์ถาวรที่ไม่ใช่เครื่องจักรกล เงินลงทุน และการประกอบ การ/การจัดการ

ลักษณะแบบจำลองที่ใช้

แบบจำลองต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาก็เพื่อที่จะวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อ โดยใช้ ค่าเฉลี่ย(mean) เป็นตัวแทนครัวเรือนทั้งหมดในท้องที่ที่ทำการสำรวจ จากทรัพยากรที่ครัวเรือนที่เป็น ตัวแทนมีอยู่ จะเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมอะไรบางอย่างที่จะทำให้ ครัวเรือนมีรายได้สูงที่สุด และจำนวนสินเชื่อ ที่พอเหมาะจะเป็นเท่าใด

ระยะเวลาการใช้แบบจำลอง

ในการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อ ได้ทำการวิเคราะห์เฉพาะความต้องการสินเชื่อ ในระยะสั้น คือภายใน 1 ปีเท่านั้น ซึ่งแหล่งของเงินที่ครัวเรือนกู้ยืมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่ง กู้ยืมที่เป็นสถาบัน และแหล่งเงินกู้ที่เป็นแหล่งนอกระบบ โดยถือปีการผลิตเป็นเกณฑ์ในการทำการศึกษ นอกจากนี้ได้แบ่งระยะเวลา 1 ปี ออกเป็น 4 ไตรมาส ทั้งนี้เพื่อให้สามารถศึกษาความต้องการสินเชื่อ ตามฤดูกาลได้

ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ใช้

ข้อจำกัดต่างๆ ที่นำมาใช้ในแบบจำลองประกอบด้วยที่ดิน แรงงาน แรงงานสัตว์ เครื่องจักรกล การขายผลผลิต การรับเงินจากภายนอก การทำงานนอกการเกษตร การบริโภค เงินฝาก พูนในรูปแบบเงินสด และสินเชื่อจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งปริมาณของปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่ได้มาจาก ค่าเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของครัวเรือนที่วิเคราะห์

ทุนในรูปของเงินสด

เงินทุนที่อยู่ในรูปของเงินสด ซึ่งพบว่าปัจจัยในรูปของเงินทุนที่เป็นเงินสดนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญตัวหนึ่ง ถ้าครัวเรือนจำเป็นต้องผลิตเท่าที่เงินทุนที่มีอยู่แล้วอาจทำการผลิตได้ไม่เต็มที่แต่อย่างไรก็ตาม ทุนในรูปของเงินสดนี้อาจจะหาเพิ่มได้โดยการกู้ยืม ส่วนครัวเรือนจะกู้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับต้นทุนในการกู้ยืมคืออัตราดอกเบี้ย ความจำเป็นของค่าใช้จ่ายในการผลิตและผลตอบแทนจากผลผลิตที่ครัวเรือนทำการผลิตอีกด้วย

ทุนในรูปสินเชื่อเพื่อการผลิต

เนื่องจากความจำกัดของเงินทุนในรูปของเงินสดที่ครัวเรือนมีอยู่ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แต่ครัวเรือนจำเป็นต้องใช้ทุนในรูปของเงินสดเป็นจำนวนมากเพื่อการผลิต ดังนั้นครัวเรือนจึงอาจกู้ยืมเงินทุนมาเพิ่มเติม ซึ่งแหล่งเงินกู้ยืมได้นั้นมีทั้งแหล่งเงินกู้ที่เป็นสถาบัน เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และแหล่งเงินกู้นอกระบบ เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน และพ่อค้า

ลักษณะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบในแบบจำลอง

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบในแบบจำลองได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตร การขายสินค้าเกษตร การจ้างแรงงาน การขายแรงงาน การจ้างแรงงานสัตว์ การจ้างเครื่องจักร การทำกิจกรรมนอกการเกษตร การฝาก/ถอนเงินฝาก การกู้ยืม และชำระคืนเงินกู้

ราคาและผลตอบแทนจากการทำฟาร์ม

ในการศึกษาโดยใช้วิธีแบบลิเนียร์โปรแกรมมิ่งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับราคาและผลตอบแทนนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดอีกส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่าเป็นการวางแผนให้กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับราคาและผลตอบแทนนั้นจะต้องถูกต้องแน่นอนเชื่อถือได้ จึงจะทำให้แผนการผลิตที่ได้มาถูกต้องและใกล้เคียงความจริงมากที่สุด โดยข้อสมมติที่เกี่ยวกับราคาซึ่งได้กำหนดให้คงที่ในช่วงที่แผนดำเนินงานฟาร์มครอบคลุมไปถึง

1.6.4 วิธีการเก็บข้อมูล/แหล่งข้อมูล

การศึกษาจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนชนบท ทั้งที่เป็นครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนที่ประกอบการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร และครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพรับราชการ เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือทำงานที่มีเงินเดือนประจำและครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง

การสุ่มตัวอย่าง จะทำแบบ Purposive Random Sampling โดยพื้นที่ในที่นี้คือ อำเภอ ตำบล ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive) เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเด่นที่ระบุไว้ข้างต้น การเลือกหมู่บ้าน ใช้วิธีการแบบสุ่มแบบง่าย Simple Random Sampling หลังจากการสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านใช้วิธีการสุ่มแบบ Systematic Random Sampling

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการฝึกอบรมและฝึกหัดก่อนการสำรวจจริง และมีผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์ในการสำรวจ นิสิตปริญญาโทและอาจารย์/นักวิจัย เป็นผู้ควบคุมการเก็บข้อมูล และเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณ การเก็บข้อมูลเจาะลึกบางประการได้สอบถามจากผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จำนวนตัวอย่างที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละกลุ่มครัวเรือนที่ทำการสำรวจเป็นดังนี้

กลุ่มครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
กลุ่มที่ 1 ปลูกรubber และ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	88
กลุ่มที่ 2 ปลูกรubber หลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	96
กลุ่มที่ 3 ปลูกรubber หลายครั้ง ในเขตชลประทาน	96
กลุ่มที่ 4 ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	93
กลุ่มที่ 5 ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	112
รวม	485

ช่วงเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของครัวเรือน แต่ละกลุ่มเป็นดังนี้

กลุ่มครัวเรือน	ช่วงเวลา
กลุ่มที่ 1 ปลูกรubber และ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	เดือนกุมภาพันธ์ 2544
กลุ่มที่ 2 ปลูกรubber หลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	เดือนตุลาคม 2543
กลุ่มที่ 3 ปลูกรubber หลายครั้ง ในเขตชลประทาน	เดือนตุลาคม 2543
กลุ่มที่ 4 ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	เดือนมีนาคม 2544
กลุ่มที่ 5 ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	เดือนพฤศจิกายน 2543

1.6.5 วิธีการประมวลผลข้อมูล

นิสิตปริญญาตรีและปริญญาโท จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบที่นักวิจัยกำหนด นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ข้างต้น

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษา

2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนชนบท

ครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน 2.4 คน ครัวเรือน ถือครองที่ดิน 31.4 ไร่ เป็นที่ที่ไม่มีการชลประทาน ทำการเพาะปลูกได้ปีละ 1 ครั้ง ที่ดินร้อยละ 80.3 ใช้เป็นที่นา ร้อยละ 9.7 ใช้เป็นที่ไร่ ร้อยละ 75 ของครัวเรือนถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด ร้อยละ 13.6 เป็นผู้เช่าบางส่วน และร้อยละ 2.3 เป็นผู้เช่าทั้งหมด ร้อยละ 62.5 ของครัวเรือนมีสมาชิกของครัวเรือนบางคนไปอาศัยอยู่นอกบ้านนานกว่า 6 เดือน สมาชิกที่ไปอาศัยอยู่นอกบ้านมีเพียงร้อยละ 56 ที่ส่งเงินกลับมาบ้าน ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุด คือการปลูกข้าวอย่างเดียวมีจำนวนถึงร้อยละ 73 ของครัวเรือนทั้งหมด ไม่มีครัวเรือนใดที่ปลูกพืชไร่แต่เพียงอย่างเดียว ครัวเรือนอีกร้อยละ 12 ปลูกข้าวและพืชไร่ ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักรกลอุปกรณ์เป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 100,511 บาท หรือ 4,342 บาทต่อไร่ ร้อยละ 53 ของครัวเรือนมีรถไถเดินตาม สิ่งอื่น ๆ ที่ครัวเรือนลงทุนอีก คือโรงเรียนสำหรับเก็บผลผลิตและวัสดุ บั๊มน้ำ บ่อน้ำ สระน้ำ ครัวเรือนร้อยละ 90 ใส่นุ้ยเคมี แต่มีเพียงร้อยละ 12.5 ที่ใส่นุ้ยคอก นุ้ยหมัก ในช่วงปีที่สำรวจ ครัวเรือนใช้พื้นที่เพาะปลูกเพียง 22 ไร่ ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด ครัวเรือนใช้ที่ดินร้อยละ 83 ไปในการปลูกข้าว ร้อยละ 12.5 ในการปลูกอ้อย ที่ดินที่เหลือใช้ในการปลูกพืชผัก มันสำปะหลัง ไม้ผลและไม่ไถเร่ว ครัวเรือนมีรายได้สุทธิ 65,797 บาท แต่เป็นรายได้จากการเกษตรเพียงร้อยละ 8.9 เท่านั้น รายได้ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 91.1 เป็นรายได้จากแหล่งนอกการเกษตร ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 38,154 บาท

ครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก มีสมาชิกในครัวเรือน 3.7 คน เป็นเพศชายและหญิงจำนวนที่ใกล้เคียงกัน มีสมาชิกอยู่ในวัยแรงงานเพียง 1.8 คน ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 11.5 เท่านั้นที่มีสมาชิกบางคนไปอาศัยอยู่นอกบ้าน และสมาชิกที่ไปอยู่นอกบ้านเพียงร้อยละ 22 ที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน ครัวเรือนประมาณ 2 ใน 3 ต้องจ้างหรือใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกครอบครัวมาช่วยในช่วงการเพาะปลูก และเก็บเกี่ยว ครัวเรือนถือครองที่ดินเพียง 6.1 ไร่เท่านั้น แบ่งออกเป็น 2.6 แปลง พื้นที่ต่อแปลงจึงเท่ากับ 2.4 ไร่ มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดิน มีมากถึงร้อยละ 42 ที่ต้องเช่าที่ดิน โดยครัวเรือนร้อยละ 14 เช่าที่ดินบางส่วน และครัวเรือนร้อยละ 28 ต้องเช่าที่ดินทั้งหมด ครัวเรือนใช้ที่ดินร้อยละ 52 เป็นที่นา ที่ไร่ โดยทำนาในช่วงฤดูฝน และปลูกพืชไร่ และพืชผักในช่วงฤดูแล้ง และใช้ที่ดินร้อยละ 44 ใช้เป็นที่สวนปลูกไม้ผล ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุดคือ ข้าวและพืชไร่ ครัวเรือนร้อยละ 42 มีระบบการ

เพาะปลูกนี้ ระบบการเพาะปลูกที่แตกแขนงออกไปคือ ข้าว-พืชไร่-พืชผัก และ ข้าว-พืชไร่-พืชผัก-ไม้ผล
ครัวเรือนร้อยละ 10 ปลูกไม้ผลอย่างเดียว ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหรือพืชไร่อย่างเดียวมีน้อยมาก ครัวเรือน
มีการลงทุนในเครื่องจักรกลประมาณ 77,000 บาทหรือประมาณ 8,400 บาทต่อไร่ มีครัวเรือนเพียง
ร้อยละ 8.3 ที่มีรถไถเดินตาม สิ่งที่ครัวเรือนมีมากคือเครื่องพ่นยา และโรงเก็บผลิตผลและอุปกรณ์
แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าครัวเรือนร้อยละ 31 มีรถปิคอัพ ครัวเรือนร้อยละ 74 ใช้ปุ๋ยเคมี และร้อยละ 62
และ 50 ใช้ยาฆ่าแมลงและใช้ยาฆ่าหญ้าตามลำดับ ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ ทั้งในฤดูฝนและ
ฤดูแล้งรวมกันทั้งหมด 9 ไร่ ความเข้มในการใช้ที่ดินของครัวเรือนจึงเท่ากับประมาณ 1.5 เท่า ครัวเรือนมี
รายได้สุทธิทั้งหมด 107,331 บาท โดยเป็นรายได้จากการเกษตรร้อยละ 42.1 และรายได้จากการเกษตร
ร้อยละ 57.9 จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าครัวเรือนจะมีการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น แต่รายได้จากการเกษตรก็
ยังมีสัดส่วนน้อยกว่ารายได้จากการนอกการเกษตรเล็กน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่ที่สำรวจอยู่ไม่ใช่ไกลจาก
เมืองใหญ่เท่าไร โอกาสในการทำงานนอกฟาร์มมีมาก สมาชิกของครัวเรือนที่ทำงานรับจ้าง และทำงานมี
เงินเดือนประจำมีสัดส่วนสูง สมาชิกที่เรียนจบระดับอุดมศึกษามีมากกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ครัวเรือนมี
ค่าใช้จ่ายในการบริโภค 58,166 บาท

ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน ครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือน

4 คน เป็นเพศชายน้อยกว่าเพศหญิงเล็กน้อย เป็นสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน 2.7 คน มีครัวเรือนเพียง
ร้อยละ 30 เท่านั้นที่มีสมาชิกไปอาศัยอยู่นอกบ้าน สมาชิกของครัวเรือนที่ไปอยู่ที่อื่นร้อยละ 70 ส่งเงิน
กลับบ้าน มีจำนวนน้อยที่กลับมาช่วยครัวเรือนในช่วงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ครึ่งหนึ่งของครัวเรือน
ทั้งหมดต้องใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกครอบครัวมาช่วยในช่วงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ครัวเรือน
ถือครองที่ดิน 22 ไร่ ร้อยละ 44.8 ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด มีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ
50 ที่ถือครองในลักษณะเป็นผู้เช่า ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการศึกษ โดย
ร้อยละ 33.3 เป็นผู้เช่าบางส่วน และร้อยละ 16.7 เป็นผู้เช่าทั้งหมด ครัวเรือนใช้ที่ดินร้อยละ 83 เป็น
ที่ทำนา ร้อยละ 15 เป็นที่สวน ที่เหลือใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุดคือ การ
ทำนาอย่างเดียว แต่ทำหลายครั้งในรอบ 1 ปี ครัวเรือนร้อยละ 50 ปลูกข้าวอย่างเดียว ร้อยละ 37.4
ปลูกข้าวและไม้ผล ปลูกไม้ผลอย่างเดียวมีเพียงร้อยละ 4 ครัวเรือนใช้เครื่องจักรค่อนข้างมาก ครัวเรือน
ร้อยละ 11.5 มีแทรกเตอร์ 4 ล้อเล็ก ร้อยละ 77 มีรถไถนาเดินตาม ร้อยละ 75 มีปั๊มน้ำ ร้อยละ 61
มีเครื่องพ่นยา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับการทำนา ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักรกลเครื่องมือต่าง ๆ
เป็นเงินประมาณ 82,000 บาท หรือประมาณ 2,100 บาทต่อไร่ มากกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนใช้
ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 35.9 ไร่ ทั้ง ๆ ที่ครัวเรือนถือครอง
ที่ดินเพียง 22 ไร่ และใช้ปลูกไม้ผลประมาณ 2 ไร่ ดังนั้นครัวเรือนจะปลูกข้าวประมาณ 2 ครั้งในรอบ

1 ปี รายได้ของครัวเรือนประมาณ 62,500 บาท เป็นรายได้จากการเกษตร ที่เหลืออีกประมาณ 22,500 บาท เป็นรายได้จากกิจกรรมนอกการเกษตร ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 30,065 บาท

ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก มีสมาชิกในครัวเรือน 3.9 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย มีสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน 2.2 คน มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 20 ที่มีสมาชิกไปอาศัยอยู่ที่อื่น สมาชิกที่ไปอาศัยอยู่นอกบ้านมีเพียงร้อยละ 45 เท่านั้นที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน และมีสมาชิกเพียงประมาณร้อยละ 30 ที่กลับมาช่วยครอบครัวในช่วงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว อย่างไรก็ตามมีครัวเรือนเพียงประมาณร้อยละ 30 เท่านั้นที่ต้องใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกในช่วงดังกล่าว ครัวเรือนถือครองที่ดิน 17.6 ไร่ ร้อยละ 70 ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด ครัวเรือนเป็นผู้เช่ามีไม่มากนัก คือ ครัวเรือนร้อยละ 4.3 เป็นผู้เช่าบางส่วนและร้อยละ 2.2 เป็นผู้เช่าทั้งหมด ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 14 ที่ไม่ทำการเพาะปลูก สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากไม่สามารถจัดซื้อที่ดินเป็นของตนเองได้ ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุดคือ การปลูกไม้ผลและยางพารา มีครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลอย่างเดียวร้อยละ 25.3 ครัวเรือนร้อยละ 11.4 ปลูกยางพาราย่อยๆ และมีครัวเรือนอีกร้อยละ 15.2 ที่ปลูกไม้ผลและยางพารา ครัวเรือนมีการลงทุนในเครื่องจักรกล เครื่องมือ อุปกรณ์มากขึ้นที่สุด และเป็นเงินลงทุนมากที่สุด คือลงทุนคิดเป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 130,676 บาท หรือประมาณ 8,850 ต่อไร่ ครัวเรือนร้อยละ 1.1 และ 3.2 มีรถแทรกเตอร์ 4 ล้อใหญ่และแทรกเตอร์ 4 ล้อเล็ก ตามลำดับ ครัวเรือนร้อยละ 32 มีรถไถนาเดินตาม ร้อยละ 52 มีรถปิคอัพ ร้อยละ 78 มีปั้มน้ำ ร้อยละ 58 มีบ่อน้ำ/สระน้ำ ครัวเรือนร้อยละ 74 ใช้ปุ๋ยเคมี ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งหมด 14.5 ไร่ ครัวเรือนใช้พื้นที่ร้อยละ 47 ไปในการปลูกยางพารา ร้อยละ 25 ใช้ปลูกไม้ผลชนิดต่าง ๆ ร้อยละ 15 ใช้ปลูกข้าว ครัวเรือนมีรายได้สุทธิ 112,742 บาท แต่เป็นรายได้จากการเกษตรเพียง 41,397 บาท หรือร้อยละ 36.7 เท่านั้น รายได้ที่เหลือเป็นรายได้จากการทำงานนอกการเกษตร ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่ที่อยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม งานนอกการเกษตรจึงทำได้ง่าย และมีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 14 ที่ไม่ทำการเกษตร ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 54,189 บาท

ครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพาราและปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก มีสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4.6 คน ซึ่งเป็นขนาดครัวเรือนที่ใหญ่ที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ มีสมาชิกเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย เป็นสมาชิกที่อยู่ในกองกำลังแรงงานเพียง 2.6 คน ครัวเรือนร้อยละ 29.5 มีสมาชิกบางคนไปอาศัยอยู่นอกบ้าน เพียงร้อยละ 15.2 ที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน ส่วนที่กลับมาช่วยครัวเรือนเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวมีไม่ถึงร้อยละ 6.5 อย่างไรก็ตามในการทำการผลิต ครัวเรือนร้อยละ 95 ระบุว่าไม่ได้ใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกเลย ครัวเรือนถือครองที่ดิน 22.9 ไร่ ครัวเรือนที่ถือครองที่ดินโดยเป็นเจ้าของที่ดินเองมีจำนวนมากถึงร้อยละ 93.7 ของครัวเรือนทั้งหมด

ครัวเรือนไม่มีการถือครองในรูปผู้เช่าบางส่วน หรือเช่าทั้งหมดเลย นอกจากนั้นการสำรวจยังพบว่ามี **ครัวเรือนร้อยละ 4.5** ไม่ทำการเพาะปลูกระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุด คือ การปลูกยางพารา และ/หรือ ปาล์มน้ำมัน ครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 91.5 มีระบบการเพาะปลูกนี้ ระบบการเพาะปลูกอื่น ๆ ที่พบบ่อยอีกเล็กน้อยคือ การปลูกไม้ผล หรือ ข้าว กับยางพารา และ/หรือปาล์มน้ำมัน ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักรกลการผลิตเป็นจำนวนไม่มากนัก โดยเฉลี่ยครัวเรือนแล้วครัวเรือนลงทุนเป็นเงิน 47,272 บาท หรือ 2,542 บาทต่อไร่ ครัวเรือนร้อยละ 63.4 มีโรงรียาง ครัวเรือนมีอุปกรณ์อื่น ๆ อีก เช่น ปัมพ์น้ำ บ่อ/สระน้ำ เครื่องพ่นยา และเครื่องตัดหญ้า ครัวเรือนร้อยละ 12.5 มีรถปิคอัพ ร้อยละ 67.9 ของครัวเรือนใช้ปุ๋ยเคมี และร้อยละ 42.9 ใช้ยาฆ่าหญ้า สารเคมีอื่น ๆ ใช้จำนวนน้อยมาก ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูก 18.6 ไร่ ในจำนวนนี้ร้อยละ 81.7 ครัวเรือนใช้ที่ดินปลูกยางพารา ร้อยละ 14 ใช้ปลูกปาล์มน้ำมัน ครัวเรือนมีรายได้สุทธิ 77,750 บาท ซึ่ง 53,357 บาท หรือร้อยละ 68.6 เป็นรายได้จากการเกษตร ดังนั้นรายได้จากแหล่งนอกการเกษตรจะประกอบเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่า นอกจากนั้นรายได้จากการเกษตรเป็นรายได้ที่ได้รับในเวลาหลายเดือนในช่วง 1 ปี ไม่เหมือนครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งจะมีรายได้ในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้น ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 47,198 บาท

2.2 ครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนชนบท

ในส่วนที่ผ่านมา ได้อธิบายลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ แต่ในครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ยังสามารถแบ่งครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะของรายได้หลัก ตัวอย่างเช่น ครัวเรือนเกษตรกร คือครัวเรือนที่มีรายได้ของครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 50 มาจากการทำกิจกรรมการเกษตรหรือการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งอาจเป็นการปลูกพืชไร่ ข้าว ผลไม้ ไม้ยืนต้น หรือการเลี้ยงสัตว์ก็ได้ ครัวเรือนรับจ้าง คือครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าร้อยละ 50 มาจากการรับจ้างแรงงานในการวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพและลักษณะสินเชื่อในรายละเอียดได้มากขึ้นนักวิจัยจึงได้แบ่งครัวเรือนในแต่ละกลุ่มออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ ครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนค้าขาย ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนอาชีพบริการ และครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ

ในแต่ละกลุ่มครัวเรือน จะมีสัดส่วนของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากร แรงผลักดัน (push factor) แรงดึง (pull factor) และโอกาสในการทำงานนอกฟาร์มของแต่ละพื้นที่ อันจะมีผลกระทบถึงกระแสเงินสดรับ (รายได้) กระแสเงินสดจ่าย (รายจ่าย) และความต้องการสินเชื่อของครัวเรือน

2.3 สภาพหนี้สินและการกู้ยืม

ครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ /หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน มีจำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สินค่อนข้างมาก ในช่วงต้นปี และปลายปี มีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 80 ที่มีหนี้คงค้าง ในระหว่างปีที่มีการกู้ยืมเกิดขึ้น จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้ค้างสูงถึงร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด อย่างไรก็ตามมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 34 เท่านั้นที่มีการกู้ยืมระหว่างปี และมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 10 ที่ไม่มีหนี้คงค้างและไม่กู้ยืม

เมื่อแบ่งครัวเรือนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามแหล่งที่มาของรายได้หลัก พบว่า ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 50 เท่านั้นที่เป็นครัวเรือนเกษตรกร (ไม่ใช่ร้อยละ 80 หรือ 90 ตามที่มีการเข้าใจกัน) ครัวเรือนร้อยละ 26 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 12.5 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ที่เหลือคือ ครัวเรือนรับจ้าง บริการและอื่น ๆ

ในจำนวนครัวเรือนชนบททั้งหมดนั้นครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปีร้อยละ 57 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 27 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 3.3 เป็นครัวเรือนค้าขาย แต่ถ้าพิจารณาเป็นวงเงินกู้แล้ว ร้อยละ 59 กู้โดยครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนรับจ้างกู้ร้อยละ 16 แต่ครัวเรือนค้าขายกู้ร้อยละ 14

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนในกลุ่มที่ปลูกข้าวและพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นหลักนั้น กู้เงินครัวเรือนละประมาณ 24,500 บาท ครัวเรือนเกษตรกรกู้ประมาณครัวเรือนละ 29,000 บาท ครัวเรือนอื่น ๆ กู้ครัวเรือนละประมาณ 15,000 บาท แต่ครัวเรือนค้าขายกู้มากถึงครัวเรือนละ 150,000 บาท เงินที่ครัวเรือนเกษตรกรและครัวเรือนรับจ้างกู้ ร้อยละ 70-80 เป็นเงินที่กู้จากสถาบันการเงิน แต่เงินที่ครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำกู้ ส่วนมากเป็นเงินกู้จากแหล่งนอกระบบ เงินกู้จากสถาบันการเงินร้อยละ 80 เป็นของ ธ.ก.ส. ที่เหลือเป็นเงินกู้ของสหกรณ์การเกษตร ส่วนแหล่งเงินกู้นอกระบบที่สำคัญคือ พ่อค้า/นายทุน

ในจำนวนเงินกู้ที่กู้มานั้น ร้อยละ 27 ใช้ไปในการส่งสมาชิกไปทำงานต่างประเทศ แต่ที่มากกว่าคือ ครัวเรือนค้าขาย และที่ทำงานประจำ ใช้เงินกู้ร้อยละ 60-70 เพื่อส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ ครัวเรือนเกษตรกรและครัวเรือนรับจ้าง ใช้เงินกู้ประมาณร้อยละ 20-30 ไปในการลงทุนระยะสั้นเพื่อจ้างแรงงานและซื้อปัจจัยการผลิต ครัวเรือนทุกประเภทไม่มีการใช้เงินกู้ (ในช่วงปีที่ทำการสำรวจ) เพื่อซื้อที่ดิน ปรับปรุงที่ดิน หรือซื้อรถแทรกเตอร์ รถบรรทุกเลย อย่างไรก็ตามครัวเรือน

โดยรวมใช้เงินกู้เกือบร้อยละ 30 ในการจัดซื้อเครื่องจักรกล สัตว์ใช้งาน และสร้างซ่อมโรงเรือน ครัวเรือน เกษตรกรและรับจ้างใช้เงินกู้ร้อยละ 10-20 ไปในการบริโภค แต่ครัวเรือนรับจ้างและค้าขายใช้เงินกู้เกือบ ร้อยละ 25 ไปชำระหนี้เดิม มีครัวเรือนเกษตรกรเพียงประเภทเดียวที่ใช้เงินกู้ประมาณร้อยละ 7 ไปเพื่อ การศึกษาของลูก

เงินที่ครัวเรือนกู้เกือบร้อยละ 100 เป็นการกู้เป็นเงินสด และเกือบร้อยละ 40 เป็นเงิน กู้ระยะสั้น ในการกู้เงินระยะสั้นจากสถาบันการเงินนั้น ครัวเรือนต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 9-18 แต่ถ้าเป็นการกู้จากแหล่งนอกระบบ ครัวเรือนต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 42-60 ส่วนการกู้เงินระยะ ปานกลางและยาวนั้น ครัวเรือนต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 9-13 ให้แก่สถาบันการเงิน และร้อยละ 24-60 ให้แก่แหล่งนอกระบบ

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนมีหนี้คงค้างปลายปี ครัวเรือนละประมาณ 85,000 บาท^{1/} ซึ่งเป็นจำนวนที่ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เพราะมีครัวเรือนจำนวนมากที่ยังไม่ชำระหนี้คืน เนื่องจากยังไม่ถึงกำหนด ชำระ นอกจากนั้น มีเงินกู้หรือหนี้สินมากถึงกว่าร้อยละ 60 ที่เป็นหนี้ระยะปานกลางและยาวที่ครัวเรือน หายยอชำระคืน หรือไม่ชำระคืนทั้งหมดครั้งเดียวภายในเวลา 1 ปี หนี้คงค้างของครัวเรือนแต่ละประเภท จะแตกต่างกันมาก ครัวเรือนเกษตรกรและรับจ้างมีหนี้คงค้างปลายปีครัวเรือนละประมาณ 70,000 บาท ในขณะที่ครัวเรือนค้าขาย ทำงานประจำและบริการ มีหนี้คงค้างอยู่ในช่วงครัวเรือนละประมาณ 130,000-180,000 บาท อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาสัดส่วนของหนี้คงค้างทั้งหมดพบว่า ร้อยละ 43 เป็นหนี้คงค้าง ของครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 22 เป็นของครัวเรือนรับจ้าง ที่เหลือเป็นของครัวเรือนประเภทอื่น

เมื่อพิจารณาภาระหนี้สินของครัวเรือนโดยศึกษาว่าหนี้คงค้างของครัวเรือนคิดเป็น สัดส่วนเท่าใดของมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนถือครอง ซึ่งผลการวิเคราะห์ที่ได้ไม่ตรงกับความรู้สึกของคนโดย ทั่วไป ที่มักจะเข้าใจว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจน หรือครัวเรือนรับจ้าง มีหนี้ล้นพ้นตัว จากผลการศึกษา พบว่าครัวเรือน 2 ประเภทนี้มีภาระหนี้ต่ำที่สุดในบรรดาครัวเรือนประเภทต่าง ๆ คือภาระหนี้คิดเป็น ร้อยละ 4.4 และ 8.4 สำหรับครัวเรือนเกษตรกรและรับจ้าง ตามลำดับ ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ มีภาระ หนี้มากกว่าร้อยละ 10 ทั้งนี้ (ทั้งนี้มูลค่าที่ดินที่นำมาใช้ในการคำนวณ ไม่รวมมบริเวณบ้านที่อยู่อาศัย)

^{1/} ยอดเงินคงค้างต้นปี ครัวเรือนละประมาณ 50,000 บาท

ในส่วนของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม ที่มีอยู่จำนวนประมาณร้อยละ 10 นั้น ประมาณร้อยละ 56 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 22 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ในจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมนั้น ร้อยละ 60 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ส่วนครัวเรือนรับจ้างร้อยละ 100 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ในกรณีของครัวเรือนรายได้ต่ำ การไม่กู้ยืมอาจเนื่องมาจากผู้ให้กู้ปฏิเสธที่จะให้กู้ หรือครัวเรือนขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันหรืออาจจะไม่ต้องการกู้เงินเพราะเกรงว่าจะชำระคืนไม่ได้ ซึ่งการศึกษาไม่มีข้อมูลที่จะวิเคราะห์ได้

การศึกษาถึงสถานะของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก หรือไร้ที่ดินทำกิน (Landless household) พบว่าในกลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝนทั้งหมดนี้ มีครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก หรือไร้ที่ดินทำกิน เพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น และร้อยละ 50 ไม่กู้ยืมเงิน หรืออีกนัยหนึ่ง ครัวเรือนร้อยละ 50 สามารถกู้ยืมเงินได้ และครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมเงินร้อยละ 100 มีรายได้ต่ำ

ครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก มีสภาพหนี้สินและการกู้ยืมที่แตกต่างจากครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝนค่อนข้างมาก ในขณะต้นปีมีครัวเรือนเพียงประมาณร้อยละ 30 เท่านั้นที่มีหนี้ค้าง ในระหว่างปีมีครัวเรือนร้อยละ 40 ที่กู้ยืม ในจำนวนนี้ร้อยละ 45 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ค้างต้นปี ดังนั้นในระหว่างปีครัวเรือนที่เป็นหนี้จึงขยับสูงขึ้นเป็นมากกว่าร้อยละ 50 อย่างไรก็ตาม ในขณะปลายปี จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้ค้างจะลดลงเหลือเพียงร้อยละ 38 มีครัวเรือนมากถึงร้อยละ 46 ที่ไม่มีหนี้ค้างและไม่กู้ยืม

ครัวเรือนกลุ่มนี้ เมื่อแบ่งเป็นครัวเรือนประเภทต่าง ๆ จะได้ดังนี้ ร้อยละ 46 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 21 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 20 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ที่เหลือเป็นครัวเรือนประเภทอื่น ๆ สัดส่วนของครัวเรือนที่ปรากฏเช่นนี้ น่าจะเป็นผลมาจากการที่ครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรขนาดเล็ก แต่อยู่ไม่ห่างจากเมืองใหญ่มาก จึงสามารถหางานนอกฟาร์มทำได้ง่าย

สำหรับครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปีนั้น พบว่าร้อยละ 72 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 13 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ มีเพียงร้อยละ 8 ที่เป็นครัวเรือนรับจ้าง โดยเฉลี่ยแล้วในระหว่างปีครัวเรือนกู้เงินครัวเรือนละประมาณ 27,000 บาท ซึ่งยอดเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของครัวเรือนเกษตรกรสูงสุด คือประมาณ 41,000 บาท ดังนั้นครัวเรือนประเภทอื่น ๆ จะกู้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งปรากฏว่าครัวเรือนรับจ้างกู้เงิน 19,750 บาท ครัวเรือนค้าขาย และทำงานประจำกู้ครัวเรือนละ 14,125 บาท และ 12,095 บาท ตามลำดับ

เงินกู้ของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ยกเว้นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 100 เป็นเงินกู้จากสถาบันการเงิน ซึ่ง ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร ยังเป็นสถาบันการเงินหลักเช่นเดิม โดยครัวเรือนเกษตรกร และครัวเรือนค้าขายกู้เงินร้อยละ 60 จาก ธ.ก.ส. แต่ครัวเรือนที่ทำงานประจำกู้เงินเกือบร้อยละ 80 จากสหกรณ์การเกษตร ในกรณีของครัวเรือนรับจ้าง เงินกู้ร้อยละ 96 กู้จาก ธ.ก.ส. ส่วนเงินกู้ที่เหลือกู้จากเพื่อนบ้าน ครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ไม่มีการกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์เลย

เงินที่ครัวเรือนกู้ไม่มีการใช้ไปในการลงทุนระยะยาวที่นอกเหนือจากการซ่อมแซมสร้างโรงเรือนเลย ลักษณะการใช้เงินกู้ของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ยกเว้นครัวเรือนรับจ้างคล้ายคลึงกัน คือครัวเรือนใช้เงินตั้งแต่ร้อยละ 73.5 จนถึงร้อยละ 100 ในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินกู้ที่เหลือร้อยละ 14 ไปในการลงทุนค้าขาย ครัวเรือนค้าขายและที่ทำงานประจำใช้เงินที่เหลือทั้งหมด คือ ร้อยละ 26.5 สำหรับครัวเรือนค้าขาย และร้อยละ 8.7 สำหรับครัวเรือนที่ทำงานประจำ ไปในการชำระหนี้ ลักษณะการใช้เงินกู้ของครัวเรือนรับจ้างนั้นตรงกันข้ามกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ คือ ใช้เงินกู้เพียงร้อยละ 8 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิต และจ้างแรงงาน ใช้เงินกู้ร้อยละ 89 ในการซ่อมสร้างโรงเรือน เงินกู้ที่เหลือใช้ไปในการบริโภค ซึ่งเป็นครัวเรือนประเภทเดียวที่ใช้เงินกู้เพื่อการบริโภค ครัวเรือนทุกประเภทไม่มีการใช้เงินกู้เพื่อส่งสมาชิกของครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศหรือเพื่อการศึกษา

การกู้ยืมเกือบร้อยละ 100 เป็นการกู้ประเภทเงินสด และในการกู้เป็นเงินสดนั้น เกือบร้อยละ 60 เป็นการกู้เงินระยะสั้น ซึ่งครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 11.9 ถึง 18 และจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ถึง 13 ในการกู้เงินระยะปานกลางและยาว

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนมีหนี้คงค้างปลายปี ครัวเรือนละประมาณ 44,000 บาท แต่เมื่อพิจารณาแต่ละประเภทของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้างปลายปีสูงถึง 67,115 บาท ในขณะที่ครัวเรือนรับจ้างมีหนี้คงค้างเพียง 24,750 บาท ครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำมีหนี้คงค้าง 45,375 และ 21,053 บาท ตามลำดับ หนี้คงค้างทั้งหมดที่มีร้อยละ 69 เป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 12 เป็นหนี้ของครัวเรือนรับจ้าง หนี้ที่เหลือประมาณครึ่งต่อครึ่ง เป็นของครัวเรือนค้าขาย และทำงานประจำ

ภาระหนี้สินของครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำมาก ไม่สูงเหมือนที่คิดกันโดยทั่วไป ถึงแม้ว่าขนาดการประกอบกิจการจะเล็กมาก และจำนวนเงินกู้ค่อนข้างสูง ภาระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรและรับจ้างเท่ากับร้อยละ 3.6 และ 2.7 ตามลำดับเท่านั้น ครัวเรือนค้าขายมีภาระหนี้มากที่สุดคือร้อยละ 6.9

ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมมีทั้งหมดร้อยละ 46 ของครัวเรือนทั้งหมด ในจำนวนนี้ร้อยละ 20 เป็นครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 34 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 27 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ร้อยละ 9 เป็นครัวเรือนค้าขาย การศึกษาในรายละเอียดลงไปพบว่าครัวเรือนเกษตรกร และครัวเรือนบริการที่ไม่กู้ยืมมากเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ครัวเรือนรับจ้างและที่ทำงานประจำเป็นไปในทางตรงกันข้ามคือ ส่วนมากเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ครัวเรือนค้าขายที่ไม่กู้ยืมครึ่งหนึ่งมีรายได้สูง โดยรวมแล้ว ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมมีร้อยละ 57 มีรายได้ต่ำ

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 11.4 เป็นครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก (Landless household) ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดในครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ มีครัวเรือนรับจ้างไม่เกินร้อยละ 3.6 ครัวเรือนประเภทนี้ร้อยละ 91 ไม่กู้เงิน และครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 70 มีรายได้ต่ำ

ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน มีสภาพหนี้สินและการกู้ยืมแตกต่างออกไปจากครัวเรือน 2 กลุ่มแรกเช่นกัน ในขณะที่ต้นปีมีครัวเรือนเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48) มีหนี้คงค้าง แต่ในระหว่างปีมีครัวเรือนมากถึงร้อยละ 72 ที่กู้ยืมเงิน ซึ่งครัวเรือนที่กู้ระหว่างปีนี้เกือบครึ่งหนึ่งเช่นกัน (ร้อยละ 45) เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี ดังนั้นในระหว่างปีจึงทำให้จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 87 อย่างไรก็ตาม มีครัวเรือนที่ชำระคืนเงินกู้บ้าง ทำให้จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างปลายปีลดลงเหลือร้อยละ 67 ครัวเรือนในกลุ่มนี้จะมีเพียงร้อยละ 13 ที่ไม่เคยมีหนี้สินเลย

ครัวเรือนในกลุ่มนี้สามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ ร้อยละ 87.5 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 5.2 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 3.1 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนค้าขายและบริการ มีเพียงประเภทละประมาณร้อยละ 1 เท่านั้น

ครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงินระหว่างปีนั้น ร้อยละ 93 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนรับจ้างประกอบเป็นเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น ส่วนที่เหลือเป็นการกู้ยืมของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ โดยเฉลี่ยแล้วในระหว่างปีครัวเรือนกู้เงินครัวเรือนละประมาณ 27,000 บาท แต่ยอดเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรสูงสุด คือ ครัวเรือนละประมาณ 30,000 บาท ในขณะที่ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ กู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 3,000 บาท

เงินที่ครัวเรือนเกษตรกรกู้ยืมร้อยละ 79 เป็นเงินที่กู้จากสถาบันการเงิน โดยเงินกู้ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60 มาจากสหกรณ์การเกษตร ส่วนเงินที่กู้จาก ธ.ก.ส. คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 34 นอกจากนั้นครัวเรือนยังกู้จากธนาคารพาณิชย์อีกประมาณร้อยละ 3 ที่กู้จากกลุ่มเกษตรกร

และหน่วยราชการมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรนั้น แหล่งที่ครัวเรือนกู้มากที่สุดคือ เพื่อนบ้าน เท่ากับร้อยละ 57 ที่เหลือกู้จาก ญาติ พี่ น้อง และพ่อค้า ครัวเรือนรับจ้างนั้นร้อยละ 100 กู้จากสหกรณ์การเกษตร ครัวเรือนค้าขาย และที่ทำงานประจำร้อยละ 100 กู้จากเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งนอกระบบ

ในการใช้เงินกู้ของครัวเรือนนั้น ครัวเรือนรับจ้าง และค้าขายใช้เงินกู้อยู่ร้อยละ 100 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ซึ่งแสดงว่าครัวเรือนเหล่านี้ทำการเพาะปลูกด้วย ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ใช้เงินกู้อยู่ร้อยละ 100 ไปในการบริโภค ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินกู้ไปในหลาย ๆ วัตถุประสงค์ คือ ร้อยละ 46 ใช้ในการซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน อีกประมาณร้อยละ 30 ใช้ไปในการจัดหาสินทรัพย์คงที่ต่าง ๆ เช่น การซื้อที่ดิน ปรับปรุงที่ดิน การซื้อรถแทรกเตอร์ รถไถเดินตาม เครื่องจักรกล และการซ่อมสร้างโรงเรือน ครัวเรือนใช้เงินกู้อยู่ร้อยละ 13 ไปในการชำระหนี้ และร้อยละ 6 ไปในการบริโภค

เงินที่ครัวเรือนกู้อยู่ร้อยละ 99 เป็นเงินกู้ที่เป็นเงินสด ดังนั้นเงินกู้ที่เป็นสิ่งของจึงมีไม่ถึงร้อยละ 1 โดยเงินกู้ที่เป็นเงินสด ประมาณร้อยละ 50 เป็นเงินกู้อยู่ระยะสั้น ร้อยละ 44 เป็นเงินกู้อยู่ระยะปานกลาง และประมาณร้อยละ 6 เป็นเงินกู้อยู่ระยะยาว

ในการกู้เงินจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8.4-9.8 ในการกู้เงินระยะสั้น และร้อยละ 7-11 ในการกู้เงินระยะปานกลาง และยาว ส่วนการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบ ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 24-36 ในการกู้เงินระยะสั้น และร้อยละ 36 ในการกู้เงินระยะปานกลาง

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนในกลุ่มนี้มีหนี้คงค้างปลายปีครัวเรือนละประมาณ 44,000 บาท แต่เมื่อพิจารณาแต่ละประเภทของครัวเรือนพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้างปลายปีประมาณ 48,500 บาท ครัวเรือนที่ทำงานประจำมีหนี้คงค้างปลายปีประมาณ 36,000 บาท ในขณะที่ครัวเรือนรับจ้างมีเพียง 4,300 บาท ส่วนครัวเรือนค้าขาย และบริการไม่มีหนี้คงค้างเลย ในจำนวนหนี้คงค้างทั้งหมด ร้อยละ 96 จะเป็นหนี้คงค้างของครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 3 เป็นของครัวเรือนที่ทำงานประจำ

ภาระหนี้ของครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน ภาระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรเท่ากับร้อยละ 6.2 ภาระหนี้ของครัวเรือนที่ทำงานประจำและรับจ้างมีเพียงร้อยละ 2.7 และ 0.9 เท่านั้น

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 13 ไม่เคยเป็นหนี้เลย ในจำนวนครัวเรือนเหล่านี้ร้อยละ 50 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 25 เป็นครัวเรือนรับจ้าง และที่เหลือเป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ บริการ และอื่น ๆ ในจำนวนที่เท่า ๆ กัน ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมครึ่งหนึ่งเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ครัวเรือนรับจ้างที่ไม่กู้ยืมเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูงทั้งหมด ส่วนครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ที่เหลือเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำทั้งหมด ถ้าพิจารณาโดยรวมแล้วครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมครึ่งหนึ่งจะเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

ในครัวเรือนเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกินนั้น มีเพียงร้อยละ 1 ของครัวเรือนทั้งหมด และไม่ปรากฏว่ามีการกู้ยืม

ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก มีเพียงร้อยละ 42 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีหนี้คงค้างต้นปี ที่น้อยลงไปอีกคือในระหว่างปีมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 19 เท่านั้น ที่มีการกู้ยืมระหว่างปี โดยครัวเรือนเหล่านี้ประมาณร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ดังนั้นในระหว่างปีครัวเรือนที่เป็นหนี้จึงเพิ่มเป็นร้อยละ 53 ของครัวเรือนทั้งหมด และเนื่องจากมีบางครัวเรือนที่ชำระคืนเงินกู้ในตอนปลายปี ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างจึงเท่ากับร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด

ครัวเรือนในกลุ่มนี้สามารถแบ่งออกเป็นครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ ร้อยละ 45 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 26 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 14 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ร้อยละ 10 เป็นครัวเรือนค้าขาย ที่เหลือเป็นครัวเรือนบริการและครัวเรือนอื่น ๆ

ครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปี ร้อยละ 33 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 44 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 11 เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ที่เหลือเป็นการกู้ยืมของครัวเรือนค้าขายและบริการ ถ้าพิจารณาจากจำนวนเงินกู้ เงินที่ครัวเรือนเกษตรกรกู้ประกอบเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของเงินกู้ทั้งหมด ในขณะที่เงินที่ครัวเรือนรับจ้างและค้าขายกู้ ประกอบเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 41 และ 34 ของเงินกู้ทั้งหมด

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนกู้เงินโดยเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 12,500 บาท เงินกู้ร้อยละ 93 เป็นเงินที่กู้จากสถาบันการเงิน หรือเงินกู้อยู่ร้อยละ 7 เป็นเงินที่ครัวเรือนกู้จากแหล่งนอกระบบ เมื่อพิจารณาการกู้เงินของครัวเรือนแต่ละประเภท ครัวเรือนเกษตรกรจะกู้เงินเฉลี่ยเพียงครัวเรือนละประมาณ 6,000 บาท ครัวเรือนรับจ้างโดยเฉลี่ยจะกู้สูงถึงครัวเรือนละประมาณ 20,000 บาท ในขณะที่วงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของครัวเรือนค้าขายจะมากที่สุด คือเกือบ 45,000 บาท

ครัวเรือนค้าขายและครัวเรือนบริการ กู้เงินร้อยละ 100 จากสถาบันการเงิน ครัวเรือนเกษตรกร กู้เงินเกือบร้อยละ 100 (98.8) จากสถาบันการเงิน ครัวเรือนรับจ้างและที่ทำงานประจำ กู้เงินร้อยละ 84 และ 81 จากสถาบันการเงิน ตามลำดับ เช่นเดียวกันกับครัวเรือนในเขตที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน ในบรรดาแหล่งเงินที่เป็นสถาบันการเงินนั้น สหกรณ์การเกษตรจะมีบทบาทมากกว่า ธ.ก.ส. ธนาคารพาณิชย์มีความสำคัญในอันดับสาม เงินกู้จากสถาบันการเงินของครัวเรือนที่ทำงานประจำและบริการนั้น ร้อยละ 100 กู้จากสหกรณ์การเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินร้อยละ 44 จากสหกรณ์การเกษตร ที่เหลือกู้จาก ธ.ก.ส. ในขณะที่ครัวเรือนรับจ้าง กู้เงินร้อยละ 57 จากสหกรณ์การเกษตร ที่เหลือกู้จาก ธ.ก.ส. ส่วนครัวเรือนค้าขาย กู้เงินครึ่งต่อครึ่งจาก ธ.ก.ส. และธนาคารพาณิชย์ การกู้เงินจากแหล่งนอกระบบนั้น โดยรวมแล้วประมาณร้อยละ 70 กู้จากญาติพี่น้อง ร้อยละ 22 กู้จากเพื่อนบ้าน และที่เหลือกู้จากพ่อค้า/นายทุน

ครัวเรือนค้าขายซึ่งกู้เงินมากที่สุดนั้นใช้เงินที่กู้มาร้อยละ 50 ไปในการซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน (ซึ่งแสดงว่าครัวเรือนค้าขายก็ทำการเกษตรเหมือนกัน) และอีกร้อยละ 50 ไปลงทุนค้าขาย ส่วนครัวเรือนรับจ้างที่กู้เงินมากเป็นอันดับรองลงมาใช้เงินกู้เพียงร้อยละ 9.5 ไปในการซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน ใช้เงินกู้ร้อยละ 12 ไปชำระหนี้เดิม ร้อยละ 14 ไปในการบริโภคและประมาณร้อยละ 40 ในการลงทุนระยะยาว เช่น ซ่อม สร้างโรงเรือน ซื้อสัตว์ใช้งาน ครัวเรือนเกษตรกรมีการใช้เงินกู้แตกต่างออกไป คือ ใช้เงินกู้ร้อยละ 43 ลงทุนซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน ใช้เงินกู้จำนวนเท่ากันให้ลูก ครัวเรือนได้ใช้เงินกู้เพื่อการบริโภคและชำระหนี้ด้วยเป็นจำนวน ร้อยละ 2.1 และ 8.2 ตามลำดับ

การกู้เงินของครัวเรือน ร้อยละ 99 เป็นการกู้เป็นเงินสด เงินที่กู้ร้อยละ 50 เป็นเงินกู้ระยะสั้น เงินกู้ส่วนที่เหลือประมาณครึ่งหนึ่งเป็นเงินกู้ระยะปานกลาง และอีกครึ่งหนึ่งเป็นเงินกู้ระยะยาว ในการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 11.5-12.5 สำหรับเงินกู้ระยะสั้น ส่วนเงินกู้ระยะปานกลางและยาว ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10-12 ครัวเรือนไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยแต่อย่างใดในการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบ

ครัวเรือนมีหนี้คงค้างปลายปี เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 70,000 บาท ครัวเรือนค้าขายซึ่งมีจำนวนเงินกู้ต่อครัวเรือนมากที่สุด มีหนี้คงค้างปลายปีประมาณ 58,000 บาท ครัวเรือนรับจ้างซึ่งกู้ยืมมากเป็นอันดับสอง มีหนี้คงค้างปลายปี 44,092 บาท ครัวเรือนเกษตรกรซึ่งกู้ยืมไม่มากเท่าใด แต่มีหนี้คงค้างปลายปีถึง 81,079 บาท ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ มีหนี้คงค้างปลายปีอยู่ในช่วงประมาณ 80,000-90,000 บาท และถ้าพิจารณาสัดส่วนหนี้คงค้างปลายปีของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ จะพบว่า

สัดส่วนหนี้คงค้างของครัวเรือนเกษตรกร มีมากที่สุดคือร้อยละ 53 ของจำนวนหนี้คงค้างทั้งหมดของครัวเรือนในกลุ่มนี้ หนี้คงค้างเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น ที่เป็นของครัวเรือนค้าขาย และหนี้คงค้างร้อยละ 16 เป็นของครัวเรือนรับจ้าง

เมื่อพิจารณาภาระหนี้สินของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรถึงแม้จะมีหนี้คงค้างจำนวนมาก แต่มีภาระหนี้สินต่ำที่สุด เท่ากับร้อยละ 5.4 เท่านั้น ภาระหนี้สินของครัวเรือนรับจ้าง ค้าขาย และที่ทำงานประจำ อยู่ในช่วงร้อยละ 7.8-8.8 ครัวเรือนบริการมีภาระหนี้สินสูงถึงร้อยละ 11.3

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 47 ที่ไม่มีหนี้สินในระหว่างช่วงปีที่สำรวจ ในจำนวนนี้ร้อยละ 76 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 19 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ที่เหลืออีกเล็กน้อยเป็นครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำ ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมมากกว่าร้อยละ 60 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ยกเว้นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ร้อยละ 100 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

ครัวเรือนที่ไร้ที่ดินทำกินหรือรับจ้างมีเพียงร้อยละ 3.1 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้น ในจำนวนครัวเรือนเหล่านี้ประมาณ 2 ใน 3 ไม่กู้ยืมเงิน และร้อยละ 100 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ

ครัวเรือนที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก ร้อยละ 47 มีหนี้คงค้างต้นปี ในระหว่างปีมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่กู้ยืมเงิน ครัวเรือนเหล่านี้ร้อยละ 45 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ดังนั้นในระหว่างปีจำนวนครัวเรือนที่มีหนี้จึงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุดในครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ในระหว่างปีมีหลายครัวเรือนที่ชำระหนี้คืนได้ทั้งหมด จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างปลายปีจึงมีเพียงร้อยละ 48 ของครัวเรือนทั้งหมด

ครัวเรือนในกลุ่มนี้สามารถแบ่งเป็นครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ ร้อยละ 74 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 20 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ที่เหลือเป็นครัวเรือนค้าขาย ทำงานประจำและบริการ

ครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปี ร้อยละ 64 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 27 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ที่เหลือเป็นครัวเรือนบริการ ครัวเรือนค้าขายและที่ทำงานประจำไม่มีการกู้ยืม อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการกระจายของเงินกู้ พบว่าร้อยละ 67 ของเงินกู้ทั้งหมดเป็นเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรกู้ และร้อยละ 30 เป็นเงินที่ครัวเรือนบริการกู้ เงินที่ครัวเรือนรับจ้างกู้ประกอบเป็นเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนกู้เงินเพียงครัวเรือนละไม่ถึง 3,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ คือเป็นเพียงประมาณ 1 ใน 4 เท่าที่ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก และ 1 ใน 8 หรือ 1 ใน 9 เท่าที่ครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ที่เหลืออยู่ เมื่อพิจารณารายละเอียดในการกู้ยืมของครัวเรือนแต่ละประเภท พบว่าครัวเรือนเกษตรกร กู้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 2,700 บาท ครัวเรือนรับจ้างกู้เฉลี่ยแล้วครัวเรือนละไม่ถึง 500 บาท แต่ครัวเรือนบริการกู้เฉลี่ยครัวเรือนละ 50,000 บาท

ในเรื่องแหล่งเงินกู้ครัวเรือนบริการ กู้เงินร้อยละ 100 จากหน่วยงานราชการ (กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา) ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินร้อยละ 100 จากกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนครัวเรือนเกษตรกร กู้เงินร้อยละ 75 จากสถาบันการเงิน และร้อยละ 25 จากแหล่งนอกระบบ เงินที่ครัวเรือนกู้จากสถาบันการเงินนั้น ร้อยละ 90 กู้จาก ธ.ก.ส. ไม่มีการกู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 6 กู้จากกลุ่มเกษตรกร และที่เหลือกู้จากหน่วยงานราชการ ส่วนเงินที่กู้จากแหล่งนอกระบบ ร้อยละ 64 กู้จากเพื่อนบ้าน ส่วนที่เหลือกู้จากกลุ่มออมทรัพย์และผู้ให้กู้อื่น ๆ

ครัวเรือนบริการที่กู้เงินเป็นจำนวนมากนั้น เงินที่กู้มาร้อยละ 100 นำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร ส่วนครัวเรือนรับจ้างใช้เงินกู้ร้อยละ 30 ไปกับการศึกษาของบุตร ร้อยละ 20 ใช้ในการบริโภค เงินกู้ที่เหลือใช้ซ่อมสร้างโรงเรือน ครัวเรือนเกษตรกรมีแบบแผนการใช้เงินกู้แตกต่างออกไป ครัวเรือนใช้เงินกู้ร้อยละ 36 ไปในการซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน ใช้เงินร้อยละ 8 ไปชำระหนี้ ร้อยละ 19 ไปในการบริโภค ประมาณร้อยละ 32 ไปกับการลงทุนระยะยาวเพื่อซื้อเครื่องจักรกล เครื่องมือ อุปกรณ์ และปรับปรุงที่ดิน

การกู้เงินของครัวเรือนร้อยละ 100 เป็นการกู้เป็นเงินสด จึงไม่มีการกู้เป็นสิ่งของเลย และเงินที่กู้ประมาณร้อยละ 50 เป็นเงินกู้ระยะสั้น ที่เหลือเป็นเงินกู้ระยะปานกลางและไม่มีเงินกู้ระยะยาว

ครัวเรือนบริการที่กู้เงินเป็นจำนวนมาก เป็นการกู้เงินระยะปานกลางเพื่อการศึกษาจากกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา จึงเสียอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น การกู้เงินระยะสั้นจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 11.5 ถึง 16.0 และจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ในการกู้เงินระยะปานกลาง การกู้เงินระยะสั้นจากแหล่งนอกระบบ ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 36

ณ เวลาปลายปี ครัวเรือนมีหนี้สินคงค้างเฉลี่ยครัวเรือนละ 52,650 บาท แต่เมื่อพิจารณาแต่ละประเภทของครัวเรือน พบว่าครัวเรือนบริการมีหนี้สินคงค้างปลายปีครัวเรือนละ

109,000 บาท ครัวเรือนเกษตรกรรมมีหนี้คงค้างประมาณ 55,000 บาท ครัวเรือนที่ทำงานประจำมีหนี้คงค้าง 50,000 บาท หนี้คงค้างของครัวเรือนรับจ้างและค้าขายเท่ากับ 40,600 บาท และ 5,000 บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากจำนวนหนี้คงค้างปลายปีทั้งหมด ร้อยละ 78 จะเป็นหนี้คงค้างของครัวเรือนเกษตรกรรม ร้อยละ 15 เป็นหนี้คงค้างของครัวเรือนรับจ้าง หนี้ของครัวเรือนบริการประกอบเป็นเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น

ครัวเรือนเกษตรกรรมแม้จะมีหนี้คงค้างต่อครัวเรือนประมาณ 55,000 บาท แต่เมื่อคิดเป็นภาระหนี้จะมีเพียงร้อยละ 5.2 เท่านั้น ครัวเรือนบริการที่มีหนี้คงค้างมากที่สุด จะมีภาระหนี้สูงกว่าเท่ากับร้อยละ 9.6 ครัวเรือนค้าขายมีภาระหนี้ต่ำที่สุดคือเท่ากับร้อยละ 0.9 เท่านั้น โดยรวมแล้วครัวเรือนมีภาระหนี้ร้อยละ 5.5

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ ร้อยละ 48 ไม่เคยกู้ยืม ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม ร้อยละ 45 เป็นครัวเรือนเกษตรกรรม ร้อยละ 23 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 2 เป็นครัวเรือนบริการ ที่เหลือครึ่งต่อครึ่งเป็นครัวเรือนค้าขายและที่ทำงานประจำ ครัวเรือนเกษตรกรรมที่ไม่กู้ยืม ร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ครัวเรือนรับจ้างที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 90 มีรายได้สูง ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ที่เหลือเกือบร้อยละ 100 มีรายได้ต่ำ

ร้อยละ 3.6 ของครัวเรือนทั้งหมดเป็นครัวเรือนรับจ้างหรือไร่ที่ดินทำกิน ในจำนวนนี้มีครัวเรือนครึ่งหนึ่งที่ไม่มีกู้เงิน และร้อยละ 100 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

2.4 ลักษณะกระแสเงินสดของครัวเรือนชนบท

การศึกษาถึงกระแสเงินสดสุทธิของครัวเรือนชนบท พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนชนบทมีกระแสเงินสดเฉลี่ยสุทธิเป็นบวก อย่างไรก็ตาม การศึกษามีข้อค้นพบที่น่าสนใจมากอีกคือ ถึงแม้ว่าค่าเฉลี่ยของกระแสเงินสดสุทธิของครัวเรือนทั้งหมดมีค่าเป็นบวก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายครัวเรือน พบว่าจะมีครัวเรือนเพียงประมาณ 2 ใน 3 หรือ ร้อยละ 68 เท่านั้น ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก ซึ่งหมายถึงว่ามีครัวเรือนในชนบทอีกมากถึงประมาณ 1 ใน 3 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และในทั้งสองกลุ่มของครัวเรือนนี้ ในแต่ละกลุ่มจะมีครัวเรือนประมาณ 1 ใน 3 ที่กู้ยืมเงิน เมื่อพิจารณาเฉพาะในกลุ่มของครัวเรือนที่กู้ยืมเงิน ประมาณร้อยละ 70 ของครัวเรือนที่กู้ยืมเงิน จะมีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก ซึ่งจะไม่มีปัญหาในเรื่องการชำระคืนดอกเบี้ยเงินกู้ระยะสั้น หรือการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้ระยะปานกลางและยาว ส่วนครัวเรือนอีกประมาณร้อยละ 30 อยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วง ทั้งนี้เพราะ

มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ซึ่งหมายถึงว่าครัวเรือนจะมีปัญหาในการชำระคืนหนี้สินไม่ว่าจะเป็นดอกเบี้ยหรือเงินต้นของทั้งเงินกู้ระยะสั้นและยาว

ในจำนวนครัวเรือนเกษตรที่กู้ยืมเงิน ร้อยละ 75 มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก หรืออีกนัยหนึ่งมีครัวเรือนเกษตรที่กู้ยืมเงินเป็นจำนวนถึงร้อยละ 25 ที่จะมีปัญหาในการชำระคืนเงินกู้ เพราะครัวเรือนมีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 43,325 บาทและกู้ยืมเงินเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 49,000 บาท

ครัวเรือนที่มีสถานะด้อยกว่าครัวเรือนเกษตรคือ ครัวเรือนรับจ้าง ซึ่งร้อยละ 66 ของครัวเรือนมีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก แต่ในจำนวนครัวเรือนรับจ้างที่กู้ยืมเงิน มีเพียงประมาณร้อยละ 55 เท่านั้นที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวกหรือมีมากถึงร้อยละ 45 ของครัวเรือนที่กู้ยืมเงินที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ซึ่งค่าเฉลี่ยของกระแสเงินสดรับสุทธิเป็นลบถึงประมาณ 52,540 บาท ครัวเรือนในกลุ่มนี้กู้ยืมเงินเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 66,400 บาท

ครัวเรือนค้าขาย ถึงแม้จะมีครัวเรือนเพียงประมาณร้อยละ 60 มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก แต่สถานะยังดีกว่าครัวเรือนรับจ้าง ทั้งนี้เพราะในจำนวนครัวเรือนค้าขายที่กู้ยืมเงิน มีมากถึงร้อยละ 80 ที่อยู่ในกลุ่มที่กระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบนั้น มีค่าเฉลี่ยกระแสเงินสดเฉลี่ยเท่ากับ -25,860 และกู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 93,000 บาท

ครัวเรือนที่มีสถานะดีที่สุดคือครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 86 มีกระแสเงินสดรับสุทธิเป็นบวก และในจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมเงิน ร้อยละ 80 มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก อีกร้อยละ 20 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบนั้น มีค่าเฉลี่ยของกระแสเงินสดสุทธิเท่ากับ -19,780 บาท และปริมาณเงินกู้เฉลี่ยเท่ากับ 60,400 บาท

การศึกษากระแสเงินสดรับ เงินสดจ่าย และเงินสดสุทธิของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ เริ่มต้นจากการวิเคราะห์กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตร เมื่อพิจารณากระแสเงินสดจ่ายพบว่า มีลักษณะค่อนข้างสม่ำเสมอแบ่งออกได้เป็นสองช่วงใหญ่ๆ คือ ช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง กุมภาพันธ์ กระแสเงินสดจ่ายจะมีค่าระหว่าง 6,000 บาทปลาย ๆ ไปจนถึง 8,000 บาทต้น ๆ ในช่วงที่ 2 กระแสเงินสดจ่ายจะมีค่าระหว่าง 8,000 บาทปลาย ๆ ไปจนถึงเกือบ 10,000 บาท ในทางตรงกันข้ามกระแสเงินสดรับเคลื่อนไหวขึ้นลงมากกว่า โดยครัวเรือนจะมีเงินสดรับเข้ามามากในระหว่างช่วงเดือนมกราคม ถึง มีนาคม และ พฤษภาคม ถึง มิถุนายน ซึ่งตรงกับช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิตการเกษตร จากลักษณะ

การเคลื่อนไหวของเงินสดรับและเงินสดจ่ายข้างต้น กระแสเงินสดสุทธิจึงมีการเคลื่อนไหวสอดคล้องกับ กระแสเงินสดรับ ซึ่งกระแสเงินสดสุทธิจะมีค่าสูงในช่วงเดือนมกราคม ถึง มีนาคม และ กรกฎาคม และ ช่วงที่กระแสเงินสดสุทธิอยู่ในระดับต่ำมาก คือ ช่วงเดือนกันยายน ถึง พฤศจิกายน และ เมษายน ซึ่งเป็น ช่วงเดือนที่ครัวเรือนจะต้องการสินเชื่อ และช่วงเดือนมกราคม ถึง มีนาคม และ กรกฎาคม เป็นช่วงเดือน ที่เหมาะสมกับการชำระคืนสินเชื่อ

ในกรณีของครัวเรือนรับจ้าง กระแสเงินสดจ่ายจะมีลักษณะเหมือนกระทะ เงินสดจ่าย อยู่ในระดับสูงในเดือนมิถุนายน ค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ ถึงระดับต่ำสุดในเดือนกันยายน และค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนถึงระดับสูงสุดในเดือนเมษายน และ พฤษภาคม อย่างไรก็ตามในเดือนพฤศจิกายน ครัวเรือนก็มีเงินสดจ่ายสูงมาก ลักษณะเงินสดจ่ายที่กล่าวนี้น่าจะสอดคล้องกับงานเทศกาลประเพณี ต่าง ๆ เช่น งานออกพรรษา กลุ๊น ในเดือนพฤศจิกายน งานสงกรานต์ในเดือนเมษายน และอาจเป็น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาในเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน ส่วนกระแสเงินสดรับสอดคล้องกับการเก็บเกี่ยว ผลผลิตเกษตร ซึ่งครัวเรือนอาจไปทำงานรับจ้างในช่วงเก็บเกี่ยวมาก กระแสเงินสดรับจะมีมากในช่วง เดือนธันวาคม ถึง มกราคม และ พฤษภาคม ถึง กรกฎาคม กระแสเงินสดสุทธิมีลักษณะใกล้เคียงกับ กระแสเงินสดรับ กระแสเงินสดสุทธิจะอยู่ในระดับสูงในช่วงเดือนกรกฎาคม และมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ จนถึงเดือนพฤษภาคม และเงินสดสุทธิอยู่ในระดับต่ำมากในเดือนพฤศจิกายน และ เมษายน ซึ่งน่าจะเป็นช่วงเดือนที่ครัวเรือนต้องการสินเชื่อมากที่สุด

ถ้าตัดเดือนที่กระแสเงินสดจ่ายของครัวเรือนค้าขายเดือนที่ต่ำสุดคือเดือนกรกฎาคม และเดือนที่สูงสุดคือเดือนเมษายนออก เงินสดจ่ายในเดือนอื่น ๆ มีค่าเกือบเท่ากัน ในทางตรงกันข้าม กระแสเงินสดรับนั้นเคลื่อนไหวมากกว่า โดยมีช่วงที่เงินสดรับสูงมากอยู่ 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเดือนตุลาคม และช่วงหลังเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม เงินสดรับที่สูงในเดือนตุลาคม และ เมษายน อาจเป็นรายได้ ที่ได้รับการขายของในงานเทศกาลออกพรรษา กลุ๊น ลอยกระทง และสงกรานต์ ส่วนช่วงเดือน พฤษภาคม น่าจะเป็นรายได้ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้จ่ายในการศึกษาและการทำการเกษตร กระแสเงินสด สุทธิ มีการเคลื่อนไหวเหมือนกับกระแสเงินสดรับ ครัวเรือนน่าจะมีความต้องการสินเชื่อในเดือนมิถุนายน ถึง สิงหาคม พฤศจิกายน และ มกราคม ถึง เมษายน ช่วงเดือนที่จะสามารถชำระคืนเงินกู้ได้ดีคือเดือน กันยายน ตุลาคม และ พฤษภาคม

ครัวเรือนที่ทำงานประจำ มีกระแสเงินสดจ่ายค่อนข้างสม่ำเสมอเช่นกัน ยกเว้นเดือน ตุลาคม และ พฤษภาคม ซึ่งมีเงินสดจ่ายสูงมากกว่าเดือนอื่น ๆ มาก ซึ่งน่าจะเหมือนกับครัวเรือน ประเภทอื่น ๆ คือ เป็นการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในงานประเพณี และการศึกษา ส่วนกระแสเงินสดรับมีมากใน

เดือนมกราคม และ มีนาคม ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าครัวเรือนที่ทำงานประจำมีการทำการเกษตรด้วย ครัวเรือนจึงมีรายได้เพิ่มขึ้นในช่วงเดือนดังกล่าวซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิต เมื่อพิจารณากระแสเงินสดสุทธิของครัวเรือนแล้ว ครัวเรือนอาจไม่ต้องการสินเชื่อเลย ยกเว้นในเดือนพฤษภาคม ซึ่งเงินสดสุทธิลดลงมาอยู่ในระดับต่ำสุด

กระแสเงินสดของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ที่เหลือไม่ได้มากมายกล่าวไว้ เนื่องจากประกอบเป็นสัดส่วนจำนวนน้อยมากในจำนวนครัวเรือนชนบททั้งหมด

ดังที่กล่าวถึงข้างต้นแล้วว่า มีครัวเรือนชนบทเพียงประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้นที่มีการกู้ยืมระหว่างปี เมื่อพิจารณากระแสเงินสดเป็นรายครัวเรือน พบว่าประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนที่กู้ยืม กระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ลักษณะกระแสเงินสดรับ เงินสดจ่าย และเงินสดสุทธิของครัวเรือนกลุ่มนี้ ไม่แตกต่างจากที่อธิบายข้างต้นมากนัก แต่สาเหตุที่กระแสเงินสดสุทธิเป็นลบนั้นเนื่องมาจากกระแสเงินสดรับอยู่ในระดับต่ำมาก แต่กระแสเงินสดจ่ายอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับครัวเรือนที่กระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก

2.5 ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

ผลการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบทโดยใช้สมการถดถอยพหุและแบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง พอสรุปได้ดังนี้

- ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการสินเชื่อและอัตราดอกเบี้ยเป็นไปตามทฤษฎี คือ ความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มขึ้นเมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลง หรือเมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ความต้องการสินเชื่อจะลดลง อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ความยืดหยุ่น พบว่าความยืดหยุ่นของความต้องการสินเชื่อกับอัตราดอกเบี้ยเป็นแบบไม่ยืดหยุ่น กล่าวคือ เมื่ออัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนไป ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของความต้องการสินเชื่อจะเปลี่ยนไปน้อยกว่าร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยจะไม่ทำให้ความต้องการเงินกู้เปลี่ยนแปลงมากนัก
- ความต้องการสินเชื่อขึ้นอยู่กับ ลักษณะการผลิต และการบริโภคมากกว่าอัตราดอกเบี้ย

- ค่าใช้จ่ายดอกเบี้ย ประกอบเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ
- เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกระแสเงินสดรับ/รายได้ ครัวเรือนไม่ควรมีปัญหาในการชำระค่างวดดอกเบี้ยเงินกู้ระยะสั้น
- เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์แบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่ง ครัวเรือนมีความสามารถในการก่อหนี้ หรือชำระค่างวดเงินกู้ระยะปานกลางและยาวได้ แต่ความสามารถแตกต่างกันไประหว่างครัวเรือนแต่ละประเภท ในแต่ละพื้นที่ที่ครัวเรือนที่มีความสามารถในการระดับสูง คือครัวเรือนที่ทำงานประจำและค้าขาย ความสามารถของครัวเรือนเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง ความสามารถของครัวเรือนรับจ้างอยู่ในระดับต่ำ
- ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ขนาดความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนเกษตรแตกต่างกันได้ ถ้าพิจารณาจากลักษณะการถือครองที่ดิน ครัวเรือนเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินมีขนาดความต้องการสินเชื่อที่น้อยที่สุด ครัวเรือนที่เป็นผู้เช่าทั้งหมดมีขนาดความต้องการสินเชื่อมากที่สุด ครัวเรือนที่เป็นผู้เช่าบางส่วนมีขนาดความต้องการสินเชื่ออยู่ระหว่าง 2 กลุ่มแรก

ครัวเรือนที่มีขนาดการผลิต/ขนาดที่ดินใหญ่กว่า มีความต้องการสินเชื่อมากกว่า

ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินทุนมากกว่า มีแนวโน้มว่ามีความต้องการสินเชื่อมากกว่า

ครัวเรือนที่ที่ดินที่ถือครองมีเอกสารสิทธิเป็นโฉนดที่ดิน มีความต้องการสินเชื่อมากกว่าครัวเรือนที่ที่ดินที่ถือครองมีเอกสารสิทธิเป็นประเภทอื่นๆที่ไม่ใช่โฉนดที่ดิน

ในกรณีของความเข้มในการใช้ที่ดิน ถ้ายิ่งมากครัวเรือนจะต้องการสินเชื่อมากขึ้น

เมื่อสัดส่วนของรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้น ความต้องการสินเชื่อจะลดลง

เมื่อสัดส่วนของรายได้จากแหล่งนอกการเกษตรเพิ่มขึ้น ความต้องการสินเชื่อจะลดลง

ครัวเรือนต้องการสินเชื่อระยะยาว และขนาด/จำนวนของสินเชื่อระยะยาวมากกว่าสินเชื่อระยะสั้น

- ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ช่วงเวลาที่ครัวเรือนต้องการสินเชื่อแตกต่างกัน ครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ เป็นหลักในเขตเกษตรน้ำฝน ต้องการสินเชื่อในไตรมาสที่ 1 3 และ 4^{1/} ครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล ต้องการสินเชื่อในไตรมาสที่ 1-3 ครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลเป็นหลักต้องการสินเชื่อในไตรมาสที่ 3 ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทานและที่ปลูกพืชยืนต้นเป็นหลัก ไม่ต้องการสินเชื่อระยะสั้นเลยในทุกไตรมาส (การวิเคราะห์อาจให้ผลที่แตกต่างไป ถ้าหากการวิเคราะห์แบ่งช่วงเวลาออกเป็นรายเดือน)

ช่วงระยะเวลาที่ต้องการสินเชื่อมีความสัมพันธ์มากับระบบการผลิตสินค้าเกษตรของครัวเรือน โดยครัวเรือนจะต้องการสินเชื่อในช่วงที่ลงทุนทำการเพาะปลูก แต่ในช่วงที่ขายผลผลิตจะไม่ต้องการสินเชื่อ อย่างไรก็ตาม ความต้องการสินเชื่อในแต่ละช่วงเวลายังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ เช่น รายได้จากการรับจ้างแรงงาน เงินที่สมาชิกในครัวเรือนส่งมาให้ และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ในการถว้ของครัวเรือนรับจ้าง การวิเคราะห์แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง พบว่าเป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุด (แย่ที่สุด) ในบรรดาครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ครัวเรือนรับจ้างในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่เป็นหลัก และที่ปลูกพืชหลายครั้งต้องการสินเชื่อตลอดทั้งปี แต่ครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ต้องการสินเชื่อในไตรมาสที่ 2 และ 3 ส่วนครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกพืชยืนต้นเป็นหลัก และที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก ต้องการสินเชื่อในไตรมาสที่ 2-4

ในการถว้ของครัวเรือนที่ทำงานประจำ (หรือการถว้ของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขาย/บริการ ที่มีรายได้ค่อนข้างสม่ำเสมอในแต่ละช่วงเวลา) ครัวเรือนไม่ต้องการสินเชื่อระยะสั้นเลย อย่างไรก็ตามอาจเกิดกรณีตรงกันข้ามถ้าหากรายได้ หรือเงินสตรับน้อยกว่าเงินสตรจ่าย ครัวเรือนจะต้องการสินเชื่อทุกช่วงเวลาเช่นกัน

^{1/} ไตรมาสที่ 1 คือ เดือนมิถุนายน-สิงหาคม ไตรมาสที่ 2 คือ เดือน กันยายน-พฤศจิกายน ไตรมาสที่ 3 คือ เดือน ธันวาคม-กุมภาพันธ์ และ ไตรมาสที่ 4 คือ เดือน มีนาคม-พฤษภาคม

- การศึกษาพบว่าครัวเรือนต้องการสินเชื่อทุกประเภท ทั้งระยะสั้น ปานกลาง และยาว การวิเคราะห์แบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่งพบว่าครัวเรือนจำนวนมาก ยกเว้นครัวเรือนที่มีรายได้ประจำ ต้องการสินเชื่อระยะสั้น แต่การศึกษาในส่วนอื่น ๆ พบว่าครัวเรือนต้องการสินเชื่อระยะปานกลางและยาวเช่นกัน ทั้งนี้เพราะครัวเรือนมีการลงทุนปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ซื่อที่ดิน ซ่อมสร้างโรงเรียน ซื้อรถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถบรรทุก เซ็งแฟง ค้าขาย หรือแม้กระทั่งการส่งสมาชิกของครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ
- จำนวน/ขนาดของสินเชื่อที่ครัวเรือนแต่ละประเภทในแต่ละพื้นที่ต้องการแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่นครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ เป็นหลัก ต้องการเงินกู้ประมาณ 5,000 บาท ครัวเรือนรับจ้างต้องการสินเชื่อประมาณ 9,000 บาท ส่วนครัวเรือนที่ทำงานประจำไม่ต้องการสินเชื่อเลย ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผลต้องการสินเชื่อประมาณ 52,000 บาท ครัวเรือนรับจ้างต้องการสินเชื่อประมาณ 49,000 บาท ส่วนครัวเรือนที่ทำงานประจำไม่มีความต้องการเงินเชื่อเลย
- ระดับเทคโนโลยีและระบบการเพาะปลูกพืช (cropping systems) มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ เป็นหลัก ในเขตเกษตรน้ำฝน ปลูกข้าวได้ครั้งเดียวและใช้เทคโนโลยีพื้น ๆ กับครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก ซึ่งใช้เทคโนโลยีสูงกว่า ครัวเรือนในกลุ่มหลังนี้มีความต้องการสินเชื่อมากกว่าครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน
- การมีน้ำชลประทานซึ่งมีผลต่อระดับความเข้มข้นในการใช้ที่ดิน มีผลต่อความต้องการสินเชื่อเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ครั้งเดียว ไม่มีน้ำชลประทาน แห้งแล้ง เป็นเขตการเกษตรน้ำฝน การเพาะปลูกทำได้ 1 ครั้งต่อปี ครัวเรือนมีความต้องการสินเชื่อจำนวนหนึ่ง แต่ในพื้นที่ที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล มีน้ำชลประทานดีในฤดูฝน แต่ฤดูแล้งกำหนดให้การเพาะปลูกได้เพียงครั้งเดียวของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ครัวเรือนจะมีความต้องการสินเชื่อมากกว่าครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ครั้งเดียวในเขตเกษตรน้ำฝน
- ระบบการเพาะปลูกพืช มีผลทำให้ความต้องการสินเชื่อระยะสั้นแตกต่างกัน เช่นกัน ครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกพืชยืนต้นเป็นหลักซึ่งปลูกยางพารา และปาล์ม

น้ำมันมาก ครวเรือนมีรายได้ หรือ เงินสดรับเกือบตลอดปี จึงไม่มีความต้องการเงินกู้เลย แต่ถ้าหากรายได้ได้น้อยกว่าค่าใช้จ่าย ครวเรือนจะกู้ตลอดเวลาเช่นกัน ส่วนครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าวหลายครั้งในรอบเวลา 1 ปี และครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก ซึ่งปลูกผลไม้หลายชนิด และมันสำปะหลัง มีความต้องการสินเชื่อในจำนวนและช่วงเวลาที่แตกต่างไปจากที่ครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่เป็นหลักซึ่งปลูกเพียงครั้งเดียว และ ครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกพืชหลายครั้ง ซึ่งปลูกข้าวในฤดูฝน และปลูกมันฝรั่งและถั่วเหลืองในฤดูแล้ง พร้อมทั้งมีสวนลำไยด้วยจำนวนหนึ่ง

- ผลกระทบของขนาดที่ดินต่อความต้องการสินเชื่อไม่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่เป็นหลัก ถ้าขนาดพื้นที่ทำการเพาะปลูกอยู่ประมาณขนาดพื้นที่เฉลี่ย การที่ขนาดพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นความต้องการสินเชื่อจะมากขึ้น แต่ถ้าครวเรือนมีขนาดพื้นที่ใหญ่มาก จนกระทั่งมีรายได้และเงินออมมาก ครวเรือนจะไม่มีความต้องการสินเชื่อ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่เป็นหลัก ซึ่งมีขนาดพื้นที่มากกว่าครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกพืชหลายครั้ง แต่ครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่เป็นหลักกลับมีความต้องการสินเชื่อน้อยกว่าครวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกพืชหลายครั้ง
- ความถี่ในการได้รับเงินสด/รายได้ ก็มีผลต่อความต้องการสินเชื่อ ยิ่งมีความถี่ในการรับเงินสดมาก ความต้องการสินเชื่อจะลดลง ซึ่งเห็นได้จากกรณีของครวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ที่ปลูกพืชยืนต้นและปลูกข้าวหลายครั้ง เปรียบเทียบกับครวเรือนเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ หรือในกรณีของครวเรือนที่ทำงานประจำ (มีรายได้ทุกเดือน) เปรียบเทียบกับครวเรือนประเภทอื่น ๆ
- ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ทุน มีผลต่อความต้องการสินเชื่อหรือไม่ยังไม่สามารถชี้ได้ชัดเจนจากการวิเคราะห์แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่งที่ใช้ในการศึกษานี้ ทั้งนี้เพราะผลการคำนวณความต้องการสินเชื่อที่น่าจะเป็นผลมาจากตัวแปรอื่น ๆ เช่นขนาดที่ดิน ระบบการเพาะปลูก หรือแม้แต่ความถี่ของรายได้ หรือกระแสเงินสดรับมากกว่าผลที่ได้จากการลงทุนในทรัพย์สินทุน การวิเคราะห์สมการอุปสงค์ก็ไม่ได้ชัดเจนเช่นกัน ถึงแม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์จะเป็นบวก ซึ่งหมายความว่าถ้ามีทรัพย์สินทุนมากขึ้น ความต้องการสินเชื่อจะมากขึ้น แต่ในทางสถิติทดสอบได้ว่า แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญ

- การมีรายได้อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากเกษตรมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการรับจ้างแรงงาน รายได้จากการที่สมาชิกในครัวเรือนส่งเงินกลับมาให้ หรือรายได้จากการงานประจำ หรือค้าขาย จะมีผลทำให้ความต้องการสินเชื่อลดลง ในทางตรงกันข้ามการมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการให้การศึกษามากขึ้น จะทำให้ความต้องการสินเชื่อมากขึ้น

การศึกษาถึงราคาเงาจากแบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่ง พบว่าในทุกพื้นที่ทุกประเภทของครัวเรือน ที่ดินจะเป็นข้อจำกัด ค่าราคาเงาเป็นบวกทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สวนและที่ปลูกมันฝรั่ง แรงงานของครัวเรือนก็เป็นข้อจำกัด ในทุก ๆ ไตรมาส ในช่วงไตรมาสที่ 1 และ 2 จะสูงกว่าในไตรมาสที่ 3 และ 4 และราคาเงาของแรงงานของครัวเรือนรับจ้าง จะสูงกว่าของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับราคาเงาของสินเชื่อ ซึ่งกำหนดให้ครัวเรือนมีหนี้คงค้างเมื่อต้นไตรมาสที่ 1 เป็นจำนวน 5,000 บาท และในระหว่างปีกำหนดให้ครัวเรือนสามารถกู้ได้จากสถาบันการเงินได้ในวงเงินสูงสุด 20,000 บาท ส่วนการกู้จากแหล่งนอกระบบไม่มีการจำกัดในเรื่องของวงเงินสูงสุด การวิเคราะห์พบว่า มีเพียงพื้นที่เดียว คือพื้นที่ปลูกพืชหลายครั้งที่วงเงินสินเชื่อจากสถาบันการเงินเป็นข้อจำกัดในการวิเคราะห์ ครัวเรือนจะกู้เงินจากสถาบันการเงินจนเต็มวงเงินสูงสุดที่สามารถกู้ได้ และยังกู้เงินจากแหล่งนอกระบบอีกเป็นจำนวนมาก

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลำดับก่อนหลังของกลุ่มครัวเรือนที่ควรได้รับการสินเชื่อและวงเงินกู้

ข้อเท็จจริง

ในจำนวนครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา 5 กลุ่ม กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่เป็นหลัก ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 90 ของครัวเรือนมีหนี้สินในระหว่างปี ประมาณร้อยละ 80 มีหนี้คงค้างเมื่อต้นปีหรือปลายปี มีจำนวนหนี้สินคงค้างต่อครัวเรือนปลายปีมากเป็นอันดับสอง อย่างไรก็ตามมีครัวเรือนเพียงประมาณหนึ่งในสามของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่มีการกู้ยืมเงินในระหว่างปี และจำนวนเงินที่ครัวเรือนกู้ยืมในระหว่างปีนั้นประมาณหนึ่งในสามเป็นเงินกู้จากแหล่งนอกระบบ ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงมากถึงร้อยละ 24-60 ต่อปี

ข้อเสนอแนะ

ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตรซึ่งเป็นสถาบันการเงินหลักที่ให้บริการสินเชื่อแก่ครัวเรือนในกลุ่มนี้จะต้องพิจารณาหาทางที่จะเพิ่มการให้บริการสินเชื่อให้มากขึ้นทั้งเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เพื่อลดสัดส่วนการพึ่งพาเงินกู้จากแหล่งนอกระบบลง โดยที่ต้องระมัดระวังไม่ทำให้ความอยู่รอดของสถาบันต้องตกต่ำลงจนถึงระดับอันตราย

นโยบายการพักชำระหนี้ควรให้ความสำคัญดำเนินการกับครัวเรือนในกลุ่มนี้ (ในเขตเกษตรน้ำฝน) ก่อนเพราะเป็นกลุ่มครัวเรือนที่เดือดร้อนมากที่สุด แต่ควรพิจารณาต่อไปด้วยว่า จะทำอย่างไรกับเงินกู้จากแหล่งนอกระบบในระหว่างการพักชำระหนี้

3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลำดับก่อนหลัง (ต่อ)

ข้อเท็จจริง

ครัวเรือนในกลุ่มที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน มีครัวเรือนไม่ถึงร้อยละ 50 ที่มีหนี้คงค้างต้นปี แต่ในระหว่างปีมีครัวเรือนมากถึงร้อยละ 72 ที่กู้ยืม ทำให้ครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระหว่างปีเพิ่มขึ้นเกือบถึงร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด เมื่อสิ้นปีหลังจากที่บางครัวเรือนชำระหนี้สินหมด จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างจึงลดลงมาเหลือร้อยละ 60 เศษ ๆ แสดงว่าครัวเรือนมีความต้องการหนี้ระยะสั้นจำนวนมาก เงินที่กู้ยืมระหว่างปีเกือบร้อยละ 80 มาจากสถาบันการเงิน อย่างไรก็ตามครัวเรือนค้าขายและที่ทำงานประจำที่ประกอบอยู่ในกลุ่มครัวเรือนนี้ ใช้สินเชื่อทั้งหมดจากแหล่งนอกระบบ

ข้อเสนอแนะ

สถาบันการเงินในชนบทโดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ น่าจะมีบทบาทได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เพราะมีครัวเรือนเป็นจำนวนมากที่ต้องการสินเชื่อ และควรให้บริการกับครัวเรือนชนบทประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ครัวเรือนเกษตรกรด้วย

นโยบายการพักชำระหนี้ ควรใช้กับสินเชื่อที่เป็นสินเชื่อระยะปานกลางและระยะยาว ซึ่งถ้าใช้กับสินเชื่อระยะสั้นอาจทำให้ครัวเรือนขาดเงินทุนหมุนเวียนระยะสั้น ผลผลิตและรายได้ของครัวเรือนจะลดลง นอกจากนี้การวิเคราะห์ยังพบว่าครัวเรือนมีความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ระยะสั้นได้

3.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาระหนี้สินและการชำระคืน

ข้อเท็จจริง

ภาระหนี้สินของครัวเรือนในชนบท เมื่อพิจารณาจากอัตราส่วนหนี้สินคงค้างปลายปีต่อมูลค่าที่ดินทำการเพาะปลูกของครัวเรือน อยู่ในระดับต่ำมากอยู่ในช่วงระหว่างร้อยละ 3 ถึงร้อยละ 7 เท่านั้น ครัวเรือนมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเป็นบวก และมีรายได้สุทธิของครัวเรือนมากกว่าค่าใช้จ่ายในการบริโภค หรือครัวเรือนมีเงินออม

ข้อเสนอแนะ

สถาบันการเงินน่าจะเพิ่มวงเงินกู้ให้แก่ครัวเรือนในชนบทได้อีก เพราะครัวเรือนมีความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ระยะสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในการทำการเกษตร ส่วนการชำระคืนเงินกู้ระยะปานกลางและระยะยาว เนื่องจากโดยรวมแล้วครัวเรือนมีเงินออมเหลืออยู่ ดังนั้นครัวเรือนจะสามารถชำระคืนเงินกู้ระยะปานกลางและระยะยาวได้ แต่วางเงินที่จะชำระ ระยะเวลาชำระคืน และช่วงเวลาที่จะชำระคืนได้ ควรต้องพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละครัวเรือนไป

3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเภทลูกค้า

ข้อเท็จจริง

ครัวเรือนในชนบทสามารถแบ่งแยกตามแหล่งที่มาของรายได้หลักได้หลายประเภท ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนค้าขาย ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนบริการ และครัวเรือนอื่น ๆ ครัวเรือนแต่ละประเภทไม่ได้แบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาดว่า ครัวเรือนรับจ้างจะไม่ทำ

การเกษตร หรือครัวเรือนเกษตรกรจะไม่ทำงานรับจ้าง ครัวเรือนทุกประเภทมีลักษณะผสมผสานกัน เช่น ครัวเรือนเกษตรกรก็ทำงานและมีรายได้จากการรับจ้างด้วย ครัวเรือนรับจ้าง ค้าขาย ที่ทำงานประจำ ก็ทำการเกษตรหรือมีรายได้จากการเกษตรด้วย ครัวเรือนแต่ละประเภทมีพฤติกรรมหรือวัตถุประสงค์ในการใช้สินเชื่อแตกต่างกันและมีแหล่งเงินกู้หลักแตกต่างกัน ครัวเรือนประเภทที่มีฐานะทางการเงินที่ดีที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนค้าขาย ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนบริการ และครัวเรือนอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

นโยบายสินเชื่อชนบทควรตระหนักถึงความหลากหลายของครัวเรือนในชนบท ครัวเรือนแต่ละประเภทมีความต้องการและวัตถุประสงค์ในการใช้สินเชื่อแตกต่างกัน ดังนั้นนโยบายสินเชื่อที่จะใช้กับครัวเรือนเกษตรกรหรือครัวเรือนรับจ้าง (ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด ครัวเรือนรับจ้างจำนวนมาก คือครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรน้อยกว่ารายได้จากการรับจ้าง) อาจไม่เหมาะสมที่จะใช้กับครัวเรือนประเภทอื่น ๆ นอกจากนั้นสถาบันการเงินไม่ว่าจะเป็น ธ.ก.ส. หรือสหกรณ์การเกษตร ควรให้บริการหรือรับสมาชิกจากครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ด้วย

3.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อวัตถุประสงค์ที่นอกเหนือจากการเกษตร

ข้อเท็จจริง

ครัวเรือนในกลุ่มปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่เป็นหลักในเขตเกษตรน้ำฝน โดยเฉพาะเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนเกษตรกรและครัวเรือนรับจ้าง ทำการเกษตรและมีรายได้สุทธิจากการเกษตรจริง แต่รายได้ไม่เพียงพอที่จะให้ครัวเรือนดำรงชีวิตอยู่ได้ ครัวเรือนต้องพึ่งรายได้จากแหล่งนอกการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินกู้ประมาณหนึ่งในสี่เพื่อส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ ครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำ ต้องกู้เงินจากแหล่งนอกระบบเพื่อส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรอย่างเดียวไม่เพียงพอ นโยบายสินเชื่อชนบทต้องพิจารณาให้ครัวเรือนสามารถนำสินเชื่อไปใช้ในวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมนอกการเกษตร รวมทั้งการไปหางานทำในประเทศและต่างประเทศ นโยบายนี้ควรให้ครอบคลุมถึงครัวเรือนทุกประเภท และควรกำหนดให้เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งที่ครัวเรือนสามารถกู้ยืมได้ โดยไม่ต้องแอบแฝงไว้กับเงินกู้เพื่อการเกษตร

3.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการสินเชื่อของกลุ่มครัวเรือน/ระบบการเพาะปลูกต่าง ๆ

ข้อเท็จจริง

กลุ่มครัวเรือน/ระบบการเพาะปลูก	หนี้คงค้างต่อพื้นที่เพาะปลูก (บาท/ไร่)
1. ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ เขตเกษตรนาฝน	3,345
2. ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	7,457
3. ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน	1,286
4. ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	5,592
5. ปลูกพืชยืนต้น เป็นหลัก	2,995

ข้อเท็จจริงจากข้อมูลข้างต้นพอสรุปได้ดังนี้ **หนึ่ง**ระบบการเกษตรที่ก้าวหน้า ทำเป็น การค้ามากกว่า คือระบบ 2 3 และ 4 มีความต้องการสินเชื่อมากกว่า ระบบการเกษตรแบบดั้งเดิม/ พื้นฐาน คือระบบที่ 1 และ 5 **สอง** ระบบการเพาะปลูก/กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้หลายเดือน/หลายครั้ง ในรอบระยะเวลา 1 ปี คือ กลุ่มที่ 3 และ 5 มีความต้องการสินเชื่อน้อยกว่า หรือลักษณะ การ Flow (การไหลเข้า) ของรายได้ จะมีผลต่อความต้องการสินเชื่อมากกว่า ระดับของรายได้ **สาม**ครัวเรือนที่มีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินสูง แม้จะมีพื้นที่ขนาดเล็ก แต่ความต้องการสินเชื่ออาจสูงได้ ซึ่งเกิดจากการ ลงทุนสูง และสี่ครัวเรือนที่มีรายได้นอกฟาร์มมาก มีรายได้สุทธิของครัวเรือนสูง มีระดับหนี้คงค้างหรือมี ความต้องการเงินกู้สูงด้วย (ไม่ได้หมายความว่าภาระหนี้สินจะสูงตามไปด้วย)

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการเกษตร การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้า จะทำให้ความต้องการเงินกู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินกู้ระยะปานกลางและยาวมากขึ้นด้วย การจัดหาสินเชื่อเพื่อสนองความต้องการ ดังกล่าวจึงควรดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3.7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเข้มแข็งขององค์กร

ข้อเท็จจริง

ในเขตพื้นที่/กลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตรแบบก้าวหน้า เช่นกลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าว หลายครั้งในเขตชลประทาน กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก การกู้เงินจากสถาบันการเงิน ครัวเรือน

จะกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรมากกว่า ธ.ก.ส. หรือมีแนวโน้มว่าเมื่อเกษตรกรมีความก้าวหน้ามากขึ้น การรวมกลุ่มของครัวเรือนเพื่อทำงานร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันจะมีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

แนวโน้มดังกล่าวเป็นสิ่งที่ดี เป็นการลดภาระของ ธ.ก.ส. ลง ควรมีมาตรการที่จะให้การสนับสนุนด้านวิชาการ การจัดการเพื่อให้องค์การในระดับพื้นที่ของประชาชนเติบโตอย่างเข้มแข็ง ก้าวหน้าทันสมัยให้อยู่ในระบบการแข่งขันและเติบโตอย่างยั่งยืนได้

3.8 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อการศึกษา

ข้อเท็จจริง

ครัวเรือนชนบทจำนวนมากได้ใช้เงินกู้เพื่อการศึกษาแก่บุตรหลาน การใช้สินเชื่อเพื่อวัตถุประสงค์นี้ครัวเรือนไม่สามารถกู้ยืมได้อย่างเปิดเผย ส่วนมากจะแอบแฝงอยู่กับการกู้ยืมเพื่อการเกษตร สินเชื่อที่ใช้ในการศึกษาระดับประถมและมัธยมมีจำนวนไม่มากนัก แต่ถ้าหากเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว ครัวเรือนต้องกู้เงินเป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะ

ในพื้นที่ที่กองทุนเงินกู้เพื่อการศึกษาเข้าไปให้บริการไม่ถึง ธ.ก.ส. หรือสหกรณ์การเกษตร ควรพิจารณาให้บริการด้วย เพื่อยกระดับขีดความสามารถของครัวเรือนชนบทในอนาคต และจะหลีกเลี่ยงการนำเงินกู้เพื่อการผลิตไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่นที่จะทำให้เงินที่เหลือเพื่อการลงทุนน้อยลง ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อ ผลผลิต รายได้ และการชำระคืน

3.9 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการ และ รายได้/การทำงานนอกฟาร์ม

ข้อเท็จจริง

ผลจากการวิเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอย หรือลิเนียโปรแกรมมิ่ง ให้ผลว่า เมื่อครัวเรือนมีรายได้นอกฟาร์มมากขึ้น ความต้องการสินเชื่อจะลดลง ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ที่อยู่ภายใต้ข้อสมมติที่ว่าปัจจัยอื่น ๆ อยู่คงที่ แต่ถ้าไม่มีข้อสมมตินี้ ข้อสรุปจากการวิเคราะห์จะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เห็นได้จากข้อมูลที่แสดงในข้อเสนอแนะที่ 6 ข้างต้น ซึ่งกลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก และกลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลักเป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกไปทำงานประจำ หรือทำงานนอกฟาร์มอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก มีรายได้จากแหล่งนอก

การเกษตรเป็นจำนวนมาก แต่ครัวเรือนก็มีการกู้ยืมเงิน (เมื่อพิจารณาในรูปหนึ่งคงค้างปลายปีต่อไร่) มากด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อครัวเรือนมีรายได้มาก จึงลงทุนมากขึ้น ความต้องการสินเชื่อจึงมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทและความสำคัญของกิจการนอกฟาร์มแล้วและนโยบายของรัฐ ซึ่งต้องส่งเสริมกิจการดังกล่าวทั่วประเทศ กลุ่มครัวเรือนที่ประกอบกิจการนอกฟาร์มจะมีความต้องการสินเชื่อมากขึ้น ดังนั้น สถาบันการเงินไม่ว่าจะเป็น ธ.ก.ส. หรือ สหกรณ์การเกษตร ควรให้บริการเพิ่มขึ้น ตามความต้องการและในจำนวนและเวลาที่เหมาะสม

3.10 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการ

ข้อเท็จจริง

การศึกษาพบว่ากลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวเป็นหลัก ไม่ว่าจะปลูกครั้งเดียวหรือหลายครั้ง จะมีครัวเรือนที่มีความต้องการสินเชื่อมาก ในระหว่างปีจะมีครัวเรือนระหว่างร้อยละ 34-70 ที่กู้เงิน จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สินระหว่างปีมีจำนวนเกือบร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด แต่จำนวนความต้องการสินเชื่อต่อครัวเรือนจะน้อยกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

การให้กู้ยืมแก่ครัวเรือนเป็นรายครัวเรือนจะมีต้นทุนสูง การนำเอาเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการให้สินเชื่อผ่านสหกรณ์การเกษตรน่าจะมี ความจำเป็นในปัจจุบัน

3.11 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำเงินกู้ไปชำระหนี้สินเดิม

ข้อเท็จจริง

การศึกษาพบว่าทุกกลุ่มของครัวเรือนจะมีการนำเงินกู้ที่กู้ใหม่ในระหว่างปี จำนวน ตั้งแต่ร้อยละ 2 จนถึงร้อยละ 12 ไปใช้ชำระหนี้เดิม ซึ่งจะเป็นการ “ผลัดผ้าชะม้” หรือเป็นการ refinance ก็แล้วแต่ แสดงว่ามีปัญหาเกิดขึ้นในการชำระหนี้สิน

ข้อเสนอแนะ

ปัญหาน่าจะเกิดขึ้นจาก 2 สาเหตุคือ หนึ่ง กำหนดการชำระคืนไม่เหมาะสม และ/หรือ สอง ครั้วเรือนไม่สามารถชำระคืนได้จริง ๆ สถาบันการเงินจะต้องทบทวนดูว่าปัญหาเกิดจากอะไรแน่ ถ้าเกิดจากข้อหนึ่ง ก็ควรปรับกำหนดการชำระคืนให้สอดคล้องกับกระแสเงินสดรับ/จ่ายของครั้วเรือน ถ้าเกิดจากข้อที่สอง อาจต้อง reschedule การชำระคืนใหม่ (กำหนดจำนวนเงินที่จะต้องชำระคืนในแต่ละงวด ช่วงเวลาของงวดการชำระคืน และ จำนวนงวดที่จะชำระคืน)

3.12 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับครั้วเรือนที่ไร้ที่ดินทำกิน หรือ Landless Household (LH)

ข้อเท็จจริง

จำนวน LH ของครั้วเรือนกลุ่มต่าง ๆ จะเป็นส่วนประกอบอยู่ในช่วงร้อยละ 1-11.4 ของครั้วเรือนทั้งหมดในแต่ละกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในช่วงร้อยละ 1-3.6 ครั้วเรือนเหล่านี้มีตั้งแต่ร้อยละ 50-100 ที่ไม่กู้ยืมเงินเลย และครั้วเรือนที่ไม่กู้ยืมนี้ จำนวนมากกว่าครึ่ง จะเป็นครั้วเรือนที่มีรายได้ต่ำ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดมีเสถียรภาพทางสังคมในชุมชน ควรจะให้ความช่วยเหลือแก่ครั้วเรือน LH กลุ่มที่ไม่กู้ (ซึ่งอาจเป็นเพราะกู้ไม่ได้ หรือไม่กู้เอง) และมีรายได้ต่ำ สำหรับครั้วเรือนที่ไม่ต้องการทำการเกษตรอีกต่อไป ควรจัดฝึกอบรมงานฝีมือประเภทต่าง ๆ ให้ สำหรับครั้วเรือนที่ประสงค์จะทำการเกษตร รัฐควรจัดหาเงินกู้ระยะยาวเพื่อซื้อที่ดิน เครื่องมือ อุปกรณ์ ปัจจัยการผลิต ให้ทำการเกษตรในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง” จัดฝึกอบรมให้ความรู้ทางวิชาการ และ กำหนดการชำระคืนที่เหมาะสม

3.13 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการรับรู้ความเสี่ยง

ข้อเท็จจริง

ครั้วเรือนชนบทที่กู้ยืมเงิน มีจำนวนมากถึงร้อยละ 30 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ

ข้อเสนอแนะ

ในการพิจารณาให้สินเชื่อแก่ครั้วเรือนกลุ่มต่างๆ ควรมีการจัดแบ่งครั้วเรือนในแต่ละกลุ่มตามชั้นความเสี่ยงด้วย ซึ่งอาจจะพิจารณาจากกระแสเงินสดสุทธิหรือตัวชี้อื่นก็ได้ ผู้กู้ที่เสี่ยงมาก ๆ อาจจะต้องทำการพิจารณาว่า จะให้กู้เงินหรือไม่อย่างไร เพราะจะกระทบถึงความมั่นคงทางการเงินของ

ผู้ให้กู้หรือสถาบันการเงิน และผู้ที่มีความเสี่ยงน้อยด้วยในที่สุด โดยเฉพาะในกรณีที่มีหนี้สูญเกิดขึ้นมาก นอกจากนั้นควรตระหนักว่าการให้กู้ควรอยู่ในหลักการของธุรกิจ การให้กู้แก่กลุ่ม non-bankable จะมีความเสี่ยงมากจึงควรระมัดระวังและหาวิธีลดความเสี่ยงดังกล่าว

3.14 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย

ข้อเท็จจริง

ในการกู้เงินจากสถาบันการเงิน ผู้ที่มีความเสี่ยงต่างกัน จ่ายอัตราดอกเบี้ยเท่ากัน ความยืดหยุ่นของอัตราดอกเบี้ยเป็นแบบไม่ยืดหยุ่น

ข้อเสนอแนะ

การคิดอัตราดอกเบี้ยนอกจากจะให้คุ้มกับต้นทุนของเงิน ค่าใช้จ่ายในการให้กู้ และอัตราเงินเฟ้อแล้ว ควรจะมีการคิดให้แตกต่างกันตามลำดับความเสี่ยงด้วย โดยผู้ที่มีความเสี่ยงน้อยจ่ายอัตราดอกเบี้ยต่ำ และผู้ที่มีความเสี่ยงมากควรต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า ซึ่งไม่น่าจะเป็นปัญหากับผู้กู้ เพราะค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่มากนัก และความยืดหยุ่นเป็นแบบไม่ยืดหยุ่น

3.15 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าถึงและหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ข้อเท็จจริง

ในการกู้เงินระยะปานกลางและยาว ต้องใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินที่เอกสารสิทธิเป็นโฉนดที่ดิน

ข้อเสนอแนะ

ครัวเรือนชนบทในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องทำการสะสมทุน โดยเฉพาะทางกายภาพ เช่น การลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ ๆ ปรับปรุงที่ดิน ซึ่งต้องการเงินลงทุนจำนวนมาก และเงินออมของครัวเรือนมักจะไม่เพียงพอจึงต้องการเงินกู้ แต่มักมีปัญหารื่องหลักทรัพย์ค้ำประกัน การแก้ปัญหาอาจทำได้โดยการเพิ่มวงเงินกู้จากหลักทรัพย์ให้มากขึ้น หรือการทำ second mortgage หรือโครงการค้ำประกันเงินกู้เช่นเดียวกับกรณีของอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งน่าจะได้มีการพิจารณาจัดตั้งขึ้นมา

3.16 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการระดมเงินออม

ข้อเท็จจริง

มีครัวเรือนชนบทเป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 70 ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวกและมีเงินออม

ข้อเสนอแนะ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และสหกรณ์การเกษตรควรเร่งระดมเงินออมของครัวเรือนไปพร้อม ๆ กับการให้กู้เงิน นอกจากจะทำในรูปของการระดมเงินฝากแล้ว ควรทำในรูปของทุนเรือนหุ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ครัวเรือนชนบทได้มีส่วนในการเป็นเจ้าของ ในการกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และการแบ่งผลกำไรจากการดำเนินงานให้มากขึ้น (การประท้วงเพื่อจะไม่ชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยจะลดลงมาก)

3.17 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินเชื่อและการเพิ่มรายได้

ข้อเท็จจริง

ข้อมูลเกี่ยวกับราคาเงาที่ได้จากการวิเคราะห์ลิเนียโปรแกรมมี ระบุว่า การประกอบการผลิตของครัวเรือนหลายประเภทมีสินเชื่อจากสถาบันการเงินเป็นข้อจำกัดที่มีผลต่อรายได้ของครัวเรือน แต่ที่ดินเป็นข้อจำกัดที่มีผลต่อรายได้กับครัวเรือนทุกประเภทในทุกกลุ่มครัวเรือน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าระดับการเป็นข้อจำกัดของที่ดินนั้นสูงกว่าสินเชื่อจากสถาบันการเงิน

ข้อเสนอแนะ

การให้หรือการเพิ่มบริการสินเชื่อระยะสั้นเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตหรือจ้างแรงงานเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง แต่การเพิ่มรายได้จากสินเชื่อจะทำได้ในระดับหนึ่ง เพราะถูกจำกัดด้วยสภาพทางกายภาพของปัจจัยอื่นที่สำคัญยิ่ง คือที่ดิน ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นยิ่งกว่าคือ การให้บริการสินเชื่อระยะยาวเพื่อจัดหาที่ดินปรับปรุงศักยภาพของที่ดิน หรือจัดหาระบบน้ำเพื่อเพิ่มความเข้มข้นในการใช้ที่ดินให้สูงขึ้น

สัญญาเลขที่ RDG4/0014/2543

โครงการวิจัย เรื่อง ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท

ส่วนที่ 3

รายงานผลการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	viii
สารบัญภาพ	xiv
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการศึกษา (ต่อเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นหรือของประเทศ)	1
1.2 การสำรวจวรรณกรรม	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 คำถามหลักของการวิจัย	4
1.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	5
1.6 แนวทางการดำเนินงานวิจัย	8
1.6.1 สมมติฐานการวิจัย	8
1.6.2 ขอบเขตของการวิจัย/พื้นที่ที่ศึกษา	8
1.6.3 วิธีการดำเนินการวิจัย	11
1.6.4 วิธีการเก็บข้อมูล/แหล่งข้อมูล	17
1.6.5 วิธีการประมวลผลข้อมูล	18
บทที่ 2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในชนบท	19
2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน	19
2.1.1 ลักษณะทั่วไป	19
2.1.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน	20
2.1.3 แรงงานและการจ้างงาน	20
2.1.4 ระบบการเพาะปลูก	21
2.1.5 การใช้เทคโนโลยี	21
2.1.6 การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค	22
2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผลพื้นที่ขนาดเล็ก	22
2.2.1 ลักษณะทั่วไป	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.2	ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน
2.2.3	แรงงานและการจ้างแรงงาน
2.2.4	ระบบการเพาะปลูก
2.2.5	การใช้เทคโนโลยี
2.2.6	การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค
2.3	ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ของครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน
2.3.1	ลักษณะทั่วไป
2.3.2	ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน
2.3.3	แรงงานและการจ้างแรงงาน
2.3.4	ระบบการเพาะปลูก
2.3.5	การใช้เทคโนโลยี
2.3.6	การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค
2.4	ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
2.4.1	ลักษณะทั่วไป
2.4.2	ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน
2.4.3	แรงงานและการจ้างงาน
2.4.4	ระบบการเพาะปลูก
2.4.5	การใช้เทคโนโลยี
2.4.6	การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค
2.5	ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก
2.5.1	ลักษณะทั่วไป
2.5.2	ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน
2.5.3	แรงงานและการจ้างงาน
2.5.4	ระบบการเพาะปลูก
2.5.5	การใช้เทคโนโลยี
2.5.6	การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนในชนบท	51
3.1 สภาพการมีหนี้ค้ำ และการกู้ยืมของครัวเรือนชนบท	51
3.1.1 ครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	51
3.1.2 ครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	51
3.1.3 ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน	52
3.1.4 ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	52
3.1.5 ครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	52
3.2 สัดส่วนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนชนบท	53
3.3 สภาพลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	54
3.3.1 ครัวเรือนที่มีหนี้ค้ำคังตันปีและกู้ใหม่ระหว่างปี	54
3.3.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้	54
3.3.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้	55
3.3.4 ประเภทเงินกู้	56
3.3.5 อัตราดอกเบี้ย	57
3.3.6 หลักประกันเงินกู้	57
3.3.7 ภาระหนี้สิน	57
3.3.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม	58
3.3.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก (Landless Household)	59
3.4 สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	59
3.4.1 ครัวเรือนที่มีหนี้ค้ำคังตันปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี	59
3.4.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้	59
3.4.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้	60
3.4.4 ประเภทเงินกู้	60
3.4.5 อัตราดอกเบี้ย	61
3.4.6 หลักประกันเงินกู้	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4.7	ภาระหนี้สิน 61
3.4.8	สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม 62
3.4.9	สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก 62
3.5	สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน 62
3.5.1	ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี 62
3.5.2	จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้ 63
3.5.3	วัตถุประสงค์ของเงินกู้ 63
3.5.4	ประเภทเงินกู้ 64
3.5.5	อัตราดอกเบี้ย 64
3.5.6	หลักประกันเงินกู้ 64
3.5.7	ภาระหนี้สิน 65
3.5.8	สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม 65
3.5.9	สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก 65
3.6	สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก 65
3.6.1	ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี 65
3.6.2	จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้ 66
3.6.3	วัตถุประสงค์ของเงินกู้ 67
3.6.4	ประเภทเงินกู้ 67
3.6.5	อัตราดอกเบี้ย 67
3.6.6	หลักประกันเงินกู้ 68
3.6.7	ภาระหนี้สิน 68
3.6.8	สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม 69
3.6.9	สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก 69
3.7	สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก 69
3.7.1	ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี 69
3.7.2	จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้ 69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.7.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้	70
3.7.4 ประเภทเงินกู้	70
3.7.5 อัตราดอกเบี้ย	71
3.7.6 หลักประกันเงินกู้	71
3.7.7 ภาระหนี้สิน	71
3.7.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม	72
3.7.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก	72
บทที่ 4 ลักษณะของกระแสเงินสดของครัวเรือนในชนบท	105
4.1 บทนำ	105
4.2 กระแสเงินสดของครัวเรือน โดยจำแนกตามลักษณะอาชีพหลัก	106
4.2.1 กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกร	106
4.2.2 กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้าง	107
4.2.3 กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขาย	108
4.2.4 กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำ	110
4.2.5 กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการ	111
4.2.6 กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น	112
4.3 กระแสเงินสดสุทธิสะสมของครัวเรือนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ	113
4.4 ลักษณะของกระแสเงินสดของครัวเรือนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ	
ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก	114
4.4.1 ครัวเรือนเกษตรกร	114
4.4.2 ครัวเรือนรับจ้าง	115
4.4.3 ครัวเรือนค้าขาย	117
4.4.4 ครัวเรือนที่ทำงานประจำ	118
4.4.5 ครัวเรือนอาชีพบริการและครัวเรือนอาชีพอื่น	119
4.5 ลักษณะของกระแสเงินสดของครัวเรือนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ	
ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	120
4.5.1 ครัวเรือนเกษตรกร	120
4.5.2 ครัวเรือนรับจ้าง	122

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	4.5.3	ครัวเรือนค้าขาย 123
	4.5.4	ครัวเรือนที่ทำงานประจำ 124
	4.5.5	ครัวเรือนอาชีพบริการและครัวเรือนอาชีพอื่น 124
บทที่ 5	สมการอุปสงค์/ความต้องการสินค้าของครัวเรือนชนบท 175	
	5.1	รูปแบบสมการอุปสงค์/ความต้องการสินค้าที่ใช้ในการวิเคราะห์ 175
	5.2	ผลการวิเคราะห์สมการอุปสงค์/ความต้องการสินค้าของครัวเรือนชนบท 176
	5.3	ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่ออัตราดอกเบี้ย 177
บทที่ 6	แบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่ง เพื่อศึกษาความต้องการสินค้าของครัวเรือนชนบท 179	
	6.1	ข้อสมมติของแบบจำลองลิเนียโปรแกรมมิ่ง 179
	6.2	ข้อสมมติของแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา 179
	6.3	สมการวัตถุประสงค์ (Objective Function : Z) 181
	6.4	กิจกรรมของแบบจำลอง (Activity : X_j) 181
	6.5	ข้อจำกัดของแบบจำลอง (Constraints) 182
	6.6	ค่าทางด้านขวามือ (Right Hand Side : RHS_j) 184
	6.7	ค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficients : a_{ij}) 184
	6.8	แบบจำลองคณิตศาสตร์ 184
	6.8.1	สมการวัตถุประสงค์ 184
	6.8.2	สมการข้อจำกัด 186
	6.9	ผลการศึกษา 194
	6.9.1	ความต้องการสินค้าของครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน 194
	6.9.2	ความต้องการสินค้าของครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้งและไม้ผล พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก 197
	6.9.3	ความต้องการสินค้าของครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน 201
	6.9.4	ความต้องการสินค้าของครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก 204
	6.9.5	ความต้องการสินค้าของครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก 207

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 สรุปและข้อเสนอแนะ	247
7.1 สรุป	247
7.2 ข้อเสนอแนะ	268
ภาคผนวก	279

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนครัวเรือนที่ทำการสำรวจ	18
2.1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนตัวอย่าง	35
2.2 ขนาดที่ดิน	37
2.3 การเป็นเจ้าของและการถือครองที่ดิน	38
2.4 การใช้ที่ดิน	39
2.5 แรงงานของครัวเรือน	40
2.6 ครัวเรือนที่มีสมาชิกไม่ได้อยู่ประจำในครัวเรือน	41
2.7 การส่งเงินกลับบ้านและการกลับมาช่วยเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว	42
2.8 ครัวเรือนที่ใช้แรงงานบุคคลภายนอกมาช่วยเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว	43
2.9 ระบบการเพาะปลูก	44
2.10 เครื่องจักรอุปกรณ์การผลิต	45
2.11 การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า	46
2.12 พื้นที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ	47
2.13 ครัวเรือนที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูกฤดูฝนที่ผ่านมา	48
2.14 รายได้สุทธิของครัวเรือน	49
2.15 ค่าใช้จ่ายในการบริโภค	50
3.1 สภาพหนี้สินและการกู้ยืม	73
3.2 ลัดส่วนครัวเรือนชนบทประเภทต่าง ๆ แต่ละกลุ่ม	74
3.3 ครัวเรือนที่มีหนี้ค้างเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี	75
3.4 การกู้ระหว่างปี	80
3.5 แหล่งเงินกู้	82
3.6 วัตถุประสงค์ของเงินกู้	85
3.7 ประเภทของเงินกู้	90
3.8 อัตราดอกเบี้ยต่อปี	93
3.9 หลักประกันเงินกู้	95
3.10 ลัดส่วนหนี้ค้างปลายปีของครัวเรือนชนบท	100
3.11 หนี้ค้างปลายปีของครัวเรือนชนบท	101
3.12 ภาระหนี้สินของครัวเรือนชนบท	102

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
3.13	สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม	103
3.14	สถานะของครัวเรือนไร้จ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก (Landless Household)	104
4.1	สรุปลักษณะของกระแสเงินสดสุทธิของครัวเรือน จำแนกตามลักษณะอาชีพหลัก	126
4.2	กระแสเงินสดรับ กระแสเงินสดจ่ายและกระแสเงินสดสุทธิแต่ละเดือน จำแนกตามลักษณะอาชีพหลัก	127
4.3	กระแสเงินสดสุทธิสะสมของครัวเรือนชนบท จำแนกตามลักษณะอาชีพหลัก	134
4.4	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก จำแนกตามอาชีพหลัก	136
4.5	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวกซึ่งมีการกู้เงินระหว่างปี จำแนกตามอาชีพหลัก	137
4.6	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวกซึ่งไม่มีการกู้เงินระหว่างปี จำแนกตามอาชีพหลัก	138
4.7	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ จำแนกตามอาชีพหลัก	153
4.8	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบซึ่งมีการกู้เงินระหว่างปี จำแนกตามอาชีพหลัก	154
4.9	กระแสเงินสดของกลุ่มที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบซึ่งไม่มีการกู้เงินระหว่างปี จำแนกตามอาชีพหลัก	155
5.1	แสดงค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในสมการอุปสงค์ความต้องการสินเชื่อ และค่า t-value	178
6.1	ข้อจำกัดของครัวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ (RHSi)	210
6.2	ข้อจำกัดของครัวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล (RHSi)	211
6.3	ข้อจำกัดของครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง (RHSi)	212
6.4	ข้อจำกัดของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก (RHSi)	213
6.5	ข้อจำกัดของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก (RHSi)	214
6.6	อัตราดอกเบี้ยและอัตราค่าจ้างแรงงานที่ใช้ในแบบจำลอง	215
6.7	ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ กรณีเจ้าของที่ดิน	216

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
6.8 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าวและ/หรือพืชไร่ กรณีเช่าบางส่วน	217
6.9 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าวและ/หรือพืชไร่ กรณีเช่าทั้งหมด	218
6.10 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าวและ/หรือพืชไร่ กรณีรับจ้างแรงงาน	219
6.11 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าวและ/หรือพืชไร่ กรณีทำงานประจำ	220
6.12 ราคาเงาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าวและ/หรือ พืชไร่	221
6.13 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล กรณีเจ้าของที่ดิน	222
6.14 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล กรณีเช่าบางส่วน	223
6.15 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล กรณีเช่าทั้งหมด	224
6.16 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล กรณีรับจ้างแรงงาน	225
6.17 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล กรณีทำงานประจำ	226
6.18 ราคาเงาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่ผล	227
6.19 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลุกข้าวหลายครั้ง กรณีเจ้าของที่ดิน	228
6.20 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลุกข้าวหลายครั้ง กรณีเช่าบางส่วน	229
6.21 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของคร่าวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลุกข้าวหลายครั้ง กรณีเช่าทั้งหมด	230

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
6.22 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง กรณีรับจ้างแรงงาน	231
6.23 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง กรณีทำงานประจำ	232
6.24 ราคาเงาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง	233
6.25 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก กรณีเจ้าของที่ดิน	234
6.26 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก กรณีเช่าบางส่วน	235
6.27 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก กรณีเช่าทั้งหมด	236
6.28 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก กรณีรับจ้างแรงงาน	237
6.29 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก กรณีทำงานประจำ	238
6.30 ราคาเงาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	239
6.31 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก กรณีเจ้าของที่ดิน	240
6.32 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก กรณีเช่าบางส่วน	241
6.33 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก กรณีเช่าทั้งหมด	242
6.34 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก กรณีรับจ้างแรงงาน	243
6.35 ผลการศึกษาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก กรณีทำงานประจำ	244
6.36 ราคาเงาจากแบบจำลองของครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	245

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางผนวกที่	
6.1 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ข้าวเจ้านาปี พันธุ์หอมมะลิ 105 เขตฝน นาหวาน	281
6.2 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ข้าวเจ้านาปี พันธุ์หอมมะลิ 5 เขตฝน นาดำ	282
6.3 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ข้าวเจ้านาปี พันธุ์ กข. 15 เขตฝน นาหวาน	283
6.4 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ข้าวเจ้านาปี พันธุ์ กข. 15 เขตฝน นาดำ	284
6.5 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ถั่วเขียวผิวมัน พันธุ์กำแพงแสน 2 เขตฝน วิธีปลูกหวาน	285
6.6 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ มันสำปะหลัง พันธุ์ระยอง 3 เขตฝน วิธีปลูกท่อนพันธุ์	286
6.7 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล ข้าวเหนียวนาปี พันธุ์พื้นเมือง เขตชลประทาน นาดำ	287
6.8 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล ข้าวเหนียวนาปี พันธุ์ กข.6 เขตชลประทาน นาดำ	288
6.9 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล กะหล่ำปลี พันธุ์ส่งเสริมตราลูกโลก เขตชลประทาน	289
6.10 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล กระเทียม พันธุ์พื้นเมือง เขตชลประทาน	290
6.11 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล มันฝรั่ง พันธุ์สปันต้า เขตชลประทาน	291
6.12 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล มันฝรั่ง พันธุ์เคนเนเบต เขตชลประทาน	292
6.13 งบประมาณการปลูกพืชไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม่ผล ถั่วเหลือง พันธุ์ สจ.5 เขตชลประทาน	293

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางผนวกที่	หน้า
6.14 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม้ผล ถั่วเหลือง พันธุ์ ช.ม.60 เขตชลประทาน	294
6.15 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง พันธุ์สงเสริม(กข.23) เขตชลประทาน นาหวาน	295
6.16 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง ข้าวเจ้านาปี พันธุ์สงเสริม(สุพรรณ 90) เขตชลประทาน นาหวาน	296
6.17 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง ข้าวเจ้านาปรัง พันธุ์สงเสริม(กข.23) เขตชลประทาน นาหวาน	297
6.18 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง ข้าวเจ้านาปรัง พันธุ์สงเสริม(สุพรรณ 90) เขตชลประทาน นาหวาน	298
6.19 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง ส้มโอ พันธุ์ขาวแตงกวา เขตชลประทาน	299
6.20 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก ทุเรียน พันธุ์หมอนทอง เขตชลประทาน	300
6.21 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก เงาะ พันธุ์โรงเรียน เขตฝน	301
6.22 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก มังคุด พันธุ์พื้นเมือง เขตฝน	302
6.23 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก มะม่วง พันธุ์สงเสริม (เขียวเสวย) เขตฝน	303
6.24 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก มันสำปะหลัง พันธุ์ระยอง 60 เขตฝน	304
6.25 งบประมาณการปลูกพืชต่อไร่ พื้นที่ที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก ทุเรียน พันธุ์หมอนทอง เขตฝน	305

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	กรอบแนวความคิดในการวิจัย
4.1	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกร
4.2	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้าง
4.3	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขาย
4.4	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำ
4.5	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการ
4.6	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ
4.7	กระแสเงินสดสุทธิสะสมของครัวเรือนชนบท จำแนกตามลักษณะอาชีพหลัก
4.8	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก
4.9	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และมีการกู้เงินระหว่างปี
4.10	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และไม่กู้เงินระหว่างปี
4.11	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก
4.12	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และมีการกู้เงินระหว่างปี
4.13	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และไม่กู้เงินระหว่างปี
4.14	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก
4.15	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และมีการกู้เงินระหว่างปี
4.16	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และไม่กู้เงินระหว่างปี
4.17	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก
4.18	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และมีการกู้เงินระหว่างปี
4.19	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก และไม่กู้เงินระหว่างปี

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.20	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก	151
4.21	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นบวก	152
4.22	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	156
4.23	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี	157
4.24	กระแสเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี	158
4.25	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	159
4.26	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี	160
4.27	กระแสเงินสดของครัวเรือนรับจ้างที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี	161
4.28	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	162
4.29	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี	163
4.30	กระแสเงินสดของครัวเรือนค้าขายที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี	164
4.31	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	165
4.32	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี	166
4.33	กระแสเงินสดของครัวเรือนที่ทำงานประจำที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี	167
4.34	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	168
4.35	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี	169
4.36	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพบริการที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี	170
4.37	กระแสเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ ที่มีกระแสเงินสดสุทธิเป็นลบ	171

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.38	กระแสนเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ ที่มีกระแสนเงินสดสุทธิเป็นลบ ที่มีการกู้เงินระหว่างปี
4.39	กระแสนเงินสดของครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ ที่มีกระแสนเงินสดสุทธิเป็นลบ และไม่กู้เงินระหว่างปี

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการศึกษา (ต่อเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นหรือของประเทศ)

เป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งของชุมชน สังคม ประเทศ คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คนในครอบครัว ชุมชน และสังคม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีรายได้ สุขอนามัย การศึกษา และคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเท่าเทียมกัน มีความสามารถที่จะแข่งขันกับนานาประเทศได้โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

ด้วยความประสงค์ที่จะบรรลุเป้าหมายข้างต้น รัฐบาลได้กำหนดแนวทางพัฒนาประเทศโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบในการดำเนินงาน ในปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ผลการพัฒนาการเศรษฐกิจที่ผ่านมาปรากฏว่าการขยายตัวอยู่ในอัตราสูง ดังจะเห็นได้จากในช่วงระยะเวลาระหว่างปี 2523-2537 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ณ ราคา คงที่เพิ่มขึ้น 2.34 เท่า การส่งออกเพิ่มขึ้น 8.52 เท่า ประชากรมีระดับการศึกษาและสุขอนามัยสูงขึ้น ซึ่งแสดงว่าประเทศชาติได้ ก้าวหน้าไปในทิศทางเพื่อบรรลุเป้าหมายได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามยังมี อีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ต้องการ การปรับปรุงแก้ไขโดยเฉพาะการกระจายรายได้ ได้ศึกษาความเท่าเทียมกันระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม

เมื่อเปรียบเทียบรายได้ต่อคนจะพบว่าในภาคการเกษตร รายได้ต่อคนเพิ่มจาก 1,002 บาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 8,110 บาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ส่วนในภาคอุตสาหกรรมนั้น รายได้ต่อคนเพิ่มจาก 6,212 บาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 98,077 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ซึ่งหมายถึงว่ารายได้ต่อคนในภาคอุตสาหกรรมหรืออีกนัยหนึ่งผลของการพัฒนาถึงแม้จะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนสูงขึ้น แต่กลับทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้ระหว่างชนบทกับคนเมืองเพิ่มมากขึ้น สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรต่อภาคเกษตรเพิ่มจาก 6.20 เท่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 12.09 เท่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7

ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการกระจายรายได้ อาจชักนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรงยิ่งขึ้นได้ เพราะคนในเมืองจะอยู่ในฐานะที่จะควบคุมเป็นเจ้าของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นเรื่อย ๆ คนในชนบท/เกษตรกร จะอยู่ในฐานะเสียเปรียบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้นการจะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับปัญหาของคนชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ครัวเรือนชนบทนั้นส่วนใหญ่คือเกษตรกร ซึ่งตามสถิติล่าสุดมีประมาณ 5.6 ล้านครัวเรือน อย่างไรก็ตามในชุมชนชนบทนั้น ยังมีครัวเรือนอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจอย่างมาก ครัวเรือนกลุ่มนี้คือครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตร ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันเป็นส่วนใหญ่ มีการกะประมาณว่ามีครัวเรือนนี้ถึงร้อยละ 24 ของครัวเรือนในชนบททั้งหมด หรือประมาณ 1.3 ล้านครัวเรือน ครัวเรือนเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำที่สุดในบรรดาครัวเรือนชนบทต่าง ๆ คนชนบทกลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นผู้ที่มีทรัพยากรจำกัด ด้อยคุณภาพ การศึกษาน้อย มีเงินทุนจำกัด และความสามารถที่จะรองรับความเสี่ยงต่ำ

ในการเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชนบทนั้น จำเป็นต้องเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสินค้าการเกษตร หรือสินค้าและบริการที่ไม่ใช่การเกษตร การเพิ่มขีดความสามารถดังกล่าว นอกเหนือไปจากปัจจัยอื่น ๆ แล้วการมี**เงินทุน** เพื่อใช้ในการจัดหาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งในระยะเวลานั้นและระยะยาวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก การศึกษาถึงลักษณะความต้องการเงินทุน และสินเชื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชนจะได้จัดบริการสินเชื่อได้ตรงกับความต้องการ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

1.2 การสำรวจวรรณกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับสินเชื่อที่ทำมาในอดีต เกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาถึงสภาพหนี้สิน และการกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกรซึ่งครัวเรือนตัวอย่างครอบคลุมถึงครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตรไว้ด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษามากไม่รวมถึงครัวเรือนที่ไม่ใช่ครัวเรือนเกษตรกรแต่อาศัยปะปนอยู่กับครัวเรือนเกษตรกร ประเด็นการศึกษา ครอบคลุมถึง จำนวน ครัวเรือนที่กู้ยืม ขนาดวงเงินกู้ยืม แหล่งเงินกู้ การใช้เงินกู้ ระยะเวลาการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ย หลักทรัพย์ค้ำประกันเป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือวงเงินกู้ยืมเพิ่มมากขึ้น (ตามราคาปัจจุบัน ไม่ได้คำนวณจากราคาคงที่) เป็นการกู้ยืมจากสถาบันการเงินมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การกู้ยืมจากแหล่งนอกระบบลดลงมาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากสถาบันเปลี่ยนแปลงไปตามที่แต่ละสถาบันกำหนด อัตราดอกเบี้ยจากแหล่งเงินนอกระบบมีแนวโน้มลดลง การกู้ยืมส่วนใหญ่ยังเป็นการกู้ยืมระยะสั้นเพื่อใช้ซื้อปัจจัยการผลิตขั้นแปร จ้างแรงงาน และบริโภค สัดส่วนการกู้ยืมระยะสั้นมีแนวโน้มลดลง หรือ สัดส่วนของการกู้ยืมระยะปานกลางและยาวเพื่อซื้ออุปกรณ์ เครื่องจักรกลและที่ดิน มีแนวโน้มสูงขึ้น การกู้ยืมจากสถาบันการเงินต้องใช้การค้ำประกันซึ่งพบว่า มากกว่าร้อยละ 50 เป็นการใช้ที่ดิน ค้ำประกัน

รองลงไปคือการใช้กลุ่มคำประกันการกู้ยืมโดยไม่ใช้การค้ำประกัน พบแต่เฉพาะการกู้ยืมเงินจากแหล่งนอกระบบเท่านั้น

การศึกษาส่วนใหญ่เท่าที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่การทำการเกษตร การให้ความสำคัญกับกิจกรรมนอกการเกษตรและกิจกรรมนอกฟาร์ม เริ่มทำการศึกษาย่างจริงจัง ลึกซึ้งเมื่อประมาณปี 2527 โดยมีการระบุกิจกรรมดังกล่าวไปในการวิเคราะห์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการศึกษาเน้นให้ความสำคัญกับการศึกษาประเด็นอื่น ๆ เช่น การจัดสรรทรัพยากร และแรงงานเป็นต้น ไม่ได้เน้นศึกษาเรื่องความต้องการสินเชื่อโดยเฉพาะ

การศึกษาถึงอุปสงค์สินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกร นั้นได้เริ่มทำการศึกษาย่างชัดเจนมากขึ้นในระยะหลัง ๆ ในการศึกษาของคณะที่ปรึกษาจากธนาคารโลกจากรัฐบาลออสเตรเลีย และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาถึงความมั่นคงในการถือครองที่ดินและผลกระทบของการออกโฉนดที่ดิน ซึ่งการศึกษพบว่าตัวแปรที่สำคัญคือ การมีโฉนดที่ดินและขนาดของทรัพย์สินการผลิตจะทำให้เกษตรกรมีความต้องการสินเชื่อมากขึ้น ตัวแปรอื่น ๆ ที่ทำให้ความต้องการสินเชื่อเพิ่มมากขึ้นคือ ขนาดที่ดิน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ส่วนอายุของหัวหน้าครอบครัว ถ้าสูงขึ้นจะทำให้ความต้องการสินเชื่อยลดลง อย่างไรก็ตามการศึกษเป็นเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรไม่รวมถึงครัวเรือนอื่น ๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในชนบทด้วย

การศึกษาของทองโรจน์ อ่อนจันทร์^{1/} ต้องการชี้ถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาระหนี้สิน และภาวะหนี้สินของเกษตรกรไทย ในช่วงก่อนและหลังภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ ผู้เขียนให้ความสนใจว่า หนี้สินจะเป็นภาระเมื่อไร และสินเชื่อจำเป็นต่อการเกษตรหรือไม่ คำถามแรกใช้การพิจารณาจากอัตราส่วนทางการเงินง่าย ๆ ระหว่างปริมาณหนี้สินกับตัวชี้ด้านทรัพย์สินและรายได้ของเกษตรกร การศึกษาระบุว่าภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร “ไม่รุนแรง” เหมือนดังที่คนทั่วไปเข้าใจกัน ปริมาณหนี้สินคงค้างปลายปี (ทั้งระยะสั้น ปานกลาง และยาว โดยหนี้สินระยะสั้นประกอบเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 50 ของหนี้สินทั้งหมด) ต่อสินทรัพย์คงที่อยู่ในช่วง 0.03 ถึง 0.05 ปริมาณหนี้สินคงค้างปลายปีต่อรายได้สุทธิของครัวเรือนอยู่ในช่วง 0.28 ถึง 0.44 การใช้อัตราส่วนทางการเงินง่าย ๆ เพื่อแสดงภาระหนี้สินของเกษตรกรโดยอาจหมิ่นเหม่ในแง่ความถูกต้องอยู่บ้าง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าเกษตรกรไทยมีลักษณะของความแตกต่าง

^{1/} ศาสตราจารย์ ดร.ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ “หนี้สินเกษตรกรไทย : ปัญหาและแนวทางแก้ไข” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “หนี้สินเกษตรกรไทยใครดูแล” จัดโดยสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กันยายน 2543

หรือความหลากหลายของระบบการผลิตเป็นอย่างมาก ภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มครัวเรือนต่าง ๆ จะแตกต่างกัน ข้อมูลที่นำมาแสดงจะต้องตีความอย่างระมัดระวังเพื่อความเข้าใจถูกต้อง ส่วนในเรื่องสินเชื่อจำเป็นต่อการเกษตรหรือต่อเกษตรกรหรือไม่นั้น ผู้เขียนระบุว่า การขยายตัวทางธุรกิจหรือการผลิตนั้นต้องการ สินเชื่อในจำนวนที่สูงขึ้น เพราะเงินทุนจากการออมของครัวเรือนคงไม่พอและหากพิจารณาการลงทุนระยะยาวแล้ว (เช่นการซื้อที่ดิน และเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตร) สินเชื่อจำเป็นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การเกษตรก้าวหน้าหรือเพื่อการค้าจึงต้องพึ่งพาสินเชื่อ ดังนั้นหากพิจารณาในแง่วิชาการ เกษตรกรไทยจึงไม่มีทางที่จะปลอดจากหนี้สินได้ในระบบการผลิตปัจจุบัน ผู้เขียนระบุว่าหากพิจารณาในแง่วิชาการ ความต้องการสินเชื่อของเกษตรกรนั้นย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระดับของเทคโนโลยีทางการเกษตร ขนาดฟาร์มหรือขนาดธุรกิจ หรือถ้าพิจารณาระดับประเทศแล้ว ยิ่งการเกษตรมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น หนี้สินหรือสินเชื่อจะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย^{2/} ผู้เขียนกล่าวว่าภาคกลางมีการเกษตรที่ทันสมัยหรือเป็นการค้า มากกว่าภาคอื่น ๆ ดังนั้นหนี้สินของภาคนี้จะมีมากกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งการเกษตรอาจจะยังไม่ก้าวหน้าเท่า หรืออาจจะขาดระบบชลประทานจึงทำให้ทำการเกษตรได้เพียงครั้งเดียวเป็นส่วนมาก เช่น ภาคตะวันออก เฉียงเหนือซึ่งยากจนกว่าภาคอื่น ๆ ในเรื่องการชำระคืน เมื่อคิดเป็นสัดส่วนกับหนี้สินทั้งหมดแล้วยังเป็นอัตราที่ต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ (ประมาณร้อยละ 32) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ประมาณร้อยละ 50) ข้อมูลอาจชี้อะไรไม่ได้มาก เพราะเหตุผลหนึ่งคือมีหนี้สินที่ยังไม่ต้องชำระ หรือ หนี้สินยังไม่ถึงเวลา/กำหนดที่จะต้องชำระคืนทั้งหมด เพราะหนี้สินกว่าร้อยละ 70 เป็นหนี้ระยะปานกลางและระยะยาว

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษามีวัตถุประสงค์หลักดังต่อไปนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของคนชนบทและการเข้าถึง
2. เพื่อเสนอแนะแนวทาง การปรับระบบการจัดการสินเชื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนชนบท

1.4 คำถามหลักของการวิจัย

คำถามหลัก หรือประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนชนบทเป็นอย่างไร
2. ความต้องการสินเชื่อของคนชนบทมีลักษณะอย่างไร

^{2/} Tongroj Onchan. Credit Problems of Farmers in Thailand, in Farm Credit Situation in Asian. Asian Productivity Organization Tokyo, 1984

- สินเชื่อเพื่อการผลิต - บริโภค
 - ช่วงเวลาที่ต้องการ
 - ระยะเวลาของสินเชื่อ (ระยะสั้น - ยาว)
 - ความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของผู้กู้ (ฐานะ อาชีพหลัก ขนาดการผลิตระดับ เทคโนโลยีการผลิต ขนาดครอบครัว ฯลฯ)
3. คนในชนบทได้สินเชื่อมาสนองความต้องการจากแหล่งไหนบ้าง ได้มาอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร
 4. จำนวนสินเชื่อที่ต้องการมีมากน้อยแค่ไหน ในภาวะ และเงื่อนไขอย่างไร
 5. ความต้องการสินเชื่อของกลุ่มคนที่ยากจนในชนบทเป็นอย่างไร คนจนในชนบทสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากน้อยแค่ไหน แหล่งเงินกู้ใด สามารถสนองความต้องการได้มากที่สุด ภายใต้เงื่อนไขอย่างไร

1.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

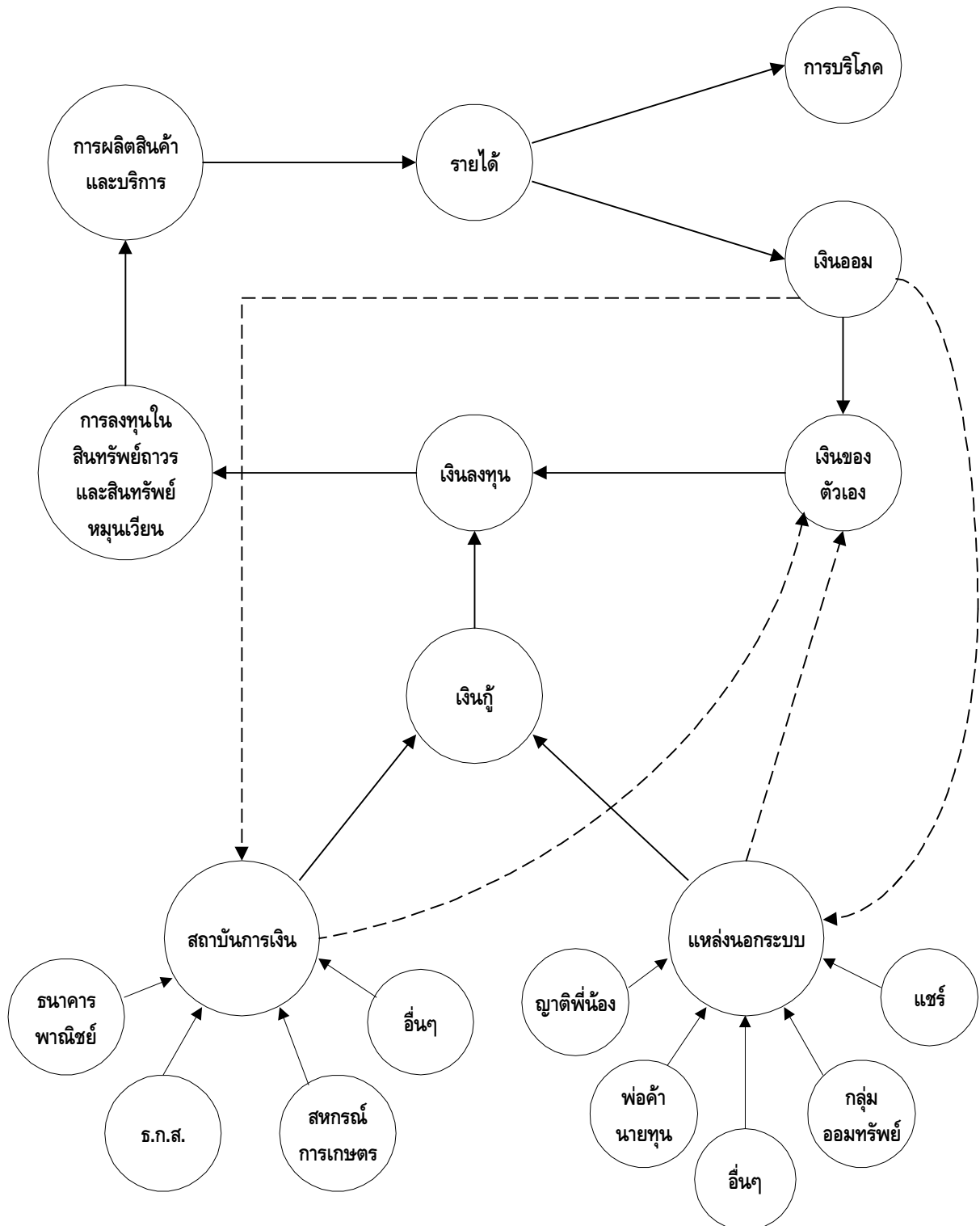
ในการผลิตสินค้าและบริการของครัวเรือนชนบท ไม่ว่าจะเป็นสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรม การค้า บริการ หรือแม้แต่การอพยพไปรับจ้างทำงานในท้องถิ่นอื่น จะต้องมีการลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ ซึ่งจัดแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ สินทรัพย์ถาวร และ สินทรัพย์หมุนเวียน สินทรัพย์ถาวรมันประกอบด้วย ที่ดิน โรงเรือน อาคารสิ่งปลูกสร้าง เครื่องจักร อุปกรณ์ รถบรรทุก เป็นต้น ส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนประกอบด้วย เงินสดในมือ ลูกหนี้การค้า สินค้าคงคลังของวัตถุดิบ (ตัวอย่างในการผลิตสินค้าเกษตร คือ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมี น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันดีเซล เป็นต้น) สินค้าคงคลังของสินค้าระหว่างผลิต และของสินค้าสำเร็จรูป

ในระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน การลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ นั้นต้องใช้เงิน เงินที่นำมาลงทุนสามารถแบ่งแหล่งที่มาได้เป็น 2 แหล่ง คือ เงินทุนของตัวเอง ซึ่งถ้าหากไม่เพียงพอ แหล่งเงินทุนอีกแหล่งหนึ่ง คือ เงินกู้/สินเชื่อ เงินทุนของตัวเองนั้นได้มาจากเงินออม ซึ่งเงินออมนี้ก็คือ ส่วนของรายได้ที่มีได้นำไปใช้จ่ายในการบริโภค เงินออมของคนชนบท ถ้าหากยังไม่ได้นำไปลงทุนทันทีก็สามารถนำไปฝากกับสถาบันการเงิน หรือนำไปฝาก/ลงทุนในแหล่งนอกระบบได้ เมื่อถึงเวลาที่ต้องการใช้ก็ถอนคืนมาใช้ได้ ส่วนรายได้ของครัวเรือนชนบทนั้น คือ เงินที่ได้มาจากสินค้าและบริการที่ผลิตออกมาขายนั่นเอง

ในกรณีที่เงินออมมีไม่เพียงพอกับความต้องการเงินลงทุน ครัวเรือนมีทางเลือกอยู่สองทางคือ หนึ่ง ถ้าหากไม่ต้องการเป็นหนี้หรือไม่ต้องการกู้ยืมเงิน ครัวเรือนต้องตัดสินใจลดโครงการลงทุน ซึ่งหมายถึงว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนจะไม่มากขึ้น ทางเลือกอีกทางหนึ่งคือ ถ้าหากครัวเรือน

แน่ใจว่าโครงการลงทุนให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ครัวเรือนอาจเลือกที่จะกู้เงินมาใช้ในโครงการลงทุน ในทางเลือกนี้ครัวเรือนจะต้องตัดสินใจต่อไปอีกว่าจะกู้เงินจากสถาบันการเงิน หรือจากแหล่งนอกระบบ สถาบันการเงินที่คนชนบทสามารถใช้บริการได้ มี อาทิเช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน สหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนแหล่งเงินกู้นอกระบบ มี อาทิเช่น พ่อค้า ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เจ้าของที่ดิน ร้านค้าปัจจัยการผลิต กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มเงินทุน หมุนเวียนต่าง ๆ ที่ครัวเรือนชนบทร่วมกันจัดตั้งขึ้นเอง หรือโดยการสนับสนุนของส่วนราชการเป็นต้น ครัวเรือนชนบทจะตัดสินใจกู้เงินจากแหล่งใดย่อมแล้วแต่เงื่อนไขต่าง ๆ ของแหล่งเงินแต่ละแหล่งในเรื่องวงเงิน ระยะเวลา วัตถุประสงค์ อัตราดอกเบี้ย หลักทรัพย์ค้ำประกัน และยังขึ้นอยู่กับ การมีหรือไม่มีจุดที่จะให้บริการในพื้นที่ที่ครัวเรือนสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวกอีกด้วย

กรอบ/ฐานแนวคิดในการวิจัยที่อธิบายข้างต้น สามารถแสดงได้ตามภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

1.6 แนวทางการดำเนินงานวิจัย

1.6.1 สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย มีดังนี้

- ครัวเรือนชนบท มีความต้องการเงินกู้ระยะสั้น
- ครัวเรือนชนบท มีโอกาสการลงทุนที่ให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่า อัตราดอกเบี้ย
- ความต้องการสินเชื่อระยะสั้น มีลักษณะเป็นฤดูกาล
- ขนาดความต้องการสินเชื่อระยะสั้นขึ้นอยู่กับขนาดการผลิต ประเภทสินค้าที่ผลิต
- ขนาดความต้องการสินเชื่อจะลดลง ถ้าครัวเรือนมีรายได้นอกฟาร์ม หรือนอกภาคการเกษตรมากขึ้น
- ครัวเรือนมีความต้องการสินเชื่อในกิจกรรมนอกการเกษตรและกิจกรรมนอกฟาร์ม
- ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนมาก จะมีความต้องการสินเชื่อมาก
- ครัวเรือนมีความต้องการสินเชื่อทั้งระยะปานกลางและระยะยาว
- ครัวเรือนมีความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น
- ครัวเรือนใช้สินเชื่อจากสถาบันการเงินและแหล่งนอกระบบ
- คนจนในชนบท จะใช้เงินกู้จากแหล่งนอกระบบมากกว่าสถาบันการเงิน
- คนจนในชนบท จะมีปัญหาในการเข้าใช้บริการจากสถาบันการเงินมากกว่า

1.6.2 ขอบเขตของการวิจัย / พื้นที่ที่ศึกษา

ในการศึกษาความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบทนั้น เนื่องจากครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่ คือครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้นเพื่อให้การเก็บข้อมูลครอบคลุมครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลาที่ใช้ในการศึกษา นักวิจัยจึงแบ่งครัวเรือนเกษตรกรออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามลักษณะของระบบการเพาะปลูกและสภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่ซึ่งสิ่งทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือการพิจารณาตัดสินใจว่าการผลิตสินค้าเกษตรอะไรนั้นสภาพทางกายภาพ เป็นตัวแปรที่กำหนดที่สำคัญที่สุดตัวแปรหนึ่ง ระบบการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปเพื่อสอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงขนาด ลักษณะการลงทุน ความต้องการเงินทุนและความต้องการสินเชื่อจะแตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้ระบบการเพาะปลูกในทฤษฎีการพัฒนาการเกษตรจะมีลักษณะเป็นพลวัต การสะสมทุนและการพัฒนาเทคโนโลยี จะก่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลิตภาพให้สูงขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากความพยายามที่จะเพิ่มพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ต่างๆ ให้มากขึ้นและเท่าที่ผ่านมายังพบว่าเมื่อเกษตรกรมีรายได้มากขึ้น ก็มีความพยายามที่จะเปลี่ยนระบบการผลิตจากข้าวและพืชไร่ (ที่มีความเสี่ยงสูง) มาปลูก พืชสวน ไม้ผล มากขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เองก็พยายามกำหนดเขตเศรษฐกิจ โดยใช้ระบบการเพาะปลูกเป็นตัวแปรหนึ่งในการพิจารณาการแบ่งกลุ่มของครัวเรือน เพื่อศึกษาความต้องการของสินเชื่อโดยพิจารณาจากระบบการผลิต จึงเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและอนาคต การศึกษาได้แบ่งครัวเรือนชนบทออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. ครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน ซึ่งเป็นครัวเรือนชนบทที่ประกอบเป็นจำนวนมากที่สุดของประเทศ ครัวเรือนในกลุ่มนี้จะปลูกข้าว หรือพืชไร่เพียง 1 รอบในช่วงเวลา 1 ปี ในช่วงฤดูแล้ง หรือช่วงเวลาที่ความต้องการแรงงานในการเกษตรมีน้อย แรงงานในครอบครัวจะไปหางานนอกฟาร์ม หรือนอกการเกษตรทำ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวในเมืองใหญ่ ในภูมิภาค ในกรุงเทพฯ หรือแม้แต่ในต่างประเทศ ครัวเรือนประเภทนี้พบได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน และบางส่วนของภาคตะวันตก และภาคตะวันออกที่ไม่มีการชลประทาน
2. ครัวเรือนที่มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรขนาดเล็ก มีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้งได้บ้าง ในพื้นที่จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเท่ากับหรือน้อยกว่าพื้นที่ถือครองทั้งหมดที่มี ครัวเรือนจะปลูกข้าวในช่วงฤดูฝน และปลูกพืชอื่น ๆ ในช่วงฤดูแล้ง ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่จะเก็บไว้บริโภคในครอบครัว ส่วนพืชอื่น ๆ จะปลูกเพื่อขายนำเงินมาใช้ในครอบครัว นอกจากนั้นครัวเรือนจะปลูกไม้ผลไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจปลูกไว้ในพื้นที่บริเวณบ้านหรือปลูกในพื้นที่สวน รายได้จากไม้ผลจะเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่งของครัวเรือน ครัวเรือนในกลุ่มนี้จะพบมากในพื้นที่บริเวณภาคเหนือตอนบน
3. ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในรอบ 1 ปี เป็นครัวเรือนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชลประทานในเขตพื้นที่ภาคกลาง ตะวันตกและตะวันออกของประเทศ เป็นครัวเรือนที่ทำการปลูกข้าวโดยใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรกล ชีวเคมี สูง มีการลงทุนในระดับที่สูงกว่าครัวเรือนที่ปลูกข้าวในเขตเกษตรน้ำฝน นอกจากนี้บางครัวเรือนยังมีการปลูกไม้ผลและพืชผักต่าง ๆ อีกด้วย

4. ครัวเรือนที่ปลูกพืชสวน ไม้ผลเป็นหลัก อย่างไรก็ตามครัวเรือนอาจใช้พื้นที่บางแปลงปลูกข้าว พืชไร่ หรือพืชยืนต้นอื่น ๆ ได้ ครัวเรือนในกลุ่มนี้ เป็นครัวเรือนที่พบได้ในบางส่วนของภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคกลางตอนล่าง ภาคใต้ตอนบนและตอนกลาง เป็นการทำการเกษตรที่ลงทุนมาก ใช้เทคโนโลยีการผลิตสูง
5. ครัวเรือนที่ปลูกไม้ยืนต้น เช่นยางพารา และปาล์มน้ำมันเป็นหลักซึ่งเป็นครัวเรือนที่พบอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ภาคใต้ และบางส่วนของภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ

จะเห็นได้ว่า การเลือกครัวเรือนในชนบทโดยพิจารณาจากกิจกรรมการผลิตหลักของครัวเรือนเกษตรกร จะครอบคลุมครัวเรือนชนบทได้ทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม มีครัวเรือนอีกบางกลุ่มที่ไม่ได้ครอบคลุมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้ คือครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ หรือทำการประมงเป็นหลัก

ในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นในการทำการเกษตรแตกต่างกัน นักวิจัยได้เลือกจังหวัดที่เป็นตัวแทน เพื่อทำการเก็บข้อมูลทำการศึกษพื้นที่ละ 1 จังหวัด ซึ่งมีลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดเจน จังหวัดต่าง ๆ ที่เลือกในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกันมีดังนี้

ลักษณะเด่นของพื้นที่	จังหวัดตัวแทน
ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน	ขอนแก่น
ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	เชียงใหม่
ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน	สุพรรณบุรี
ปลูกไม้ผลเป็นหลัก	ระยอง
ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	ตรัง

การเลือกจังหวัดขอนแก่น นอกจากจะเป็นจังหวัดที่แห้งแล้งมากแล้วนักวิจัยได้เลือกพื้นที่ที่สภาพทางกายภาพของดินแย่มาก คือมีสภาพดินเค็ม ผลผลิตไม่ดี ครัวเรือนยากจน ซึ่งเป็นลักษณะที่แย่มาก ๆ ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนในพื้นที่นี้ น่าจะใช้เป็นพื้นฐานเพื่อเปรียบเทียบความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนในเขตเกษตรน้ำฝน ในพื้นที่อื่นของประเทศได้

ส่วนจังหวัดเชียงใหม่ และระยองเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมอุตสาหกรรม การค้า และการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโอกาสที่สมาชิกของครัวเรือนชนบทสามารถหางานนอกการเกษตรทำได้ง่าย ซึ่งเป็น

โอกาสดีที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานนอกการเกษตรกับความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบทได้

นอกจากนี้นักวิจัยได้เก็บข้อมูลของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ หรือที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเกษตรเป็นหลัก เช่น ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนที่รับราชการ หรือทำงานประจำในโรงงาน ค้าขาย บริการ และอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ที่ศึกษา เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนเหล่านี้ด้วย

1.6.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

หน่วยของการวิเคราะห์ คือ ครัวเรือน

การดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยที่เก็บข้อมูลจริงจากภาคสนาม เป็นการสำรวจครัวเรือนชนบท และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

การวิเคราะห์มีทั้งการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์เพื่อทราบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพลักษณะสินเชื่อ และกระแสเงินสดรับ กระแสเงินสดจ่ายของครัวเรือนเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้สถิติแบบง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ ตาราง กราฟ ประกอบการอธิบาย

นอกจากการวิเคราะห์เชิงพรรณนาแล้ว นักวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อเชิงปริมาณด้วย ซึ่งในการวิเคราะห์เชิงปริมาณนั้น จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน โดยส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์โดยสมการถดถอยพหุ (Multiple regression) เป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างความต้องการสินเชื่อกับตัวแปรต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการสินเชื่อของครัวเรือน และส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อโดยใช้แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมิ่ง เป็นการวิเคราะห์ศึกษาว่า ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรต่าง ๆ ที่ครัวเรือนมี เช่น ที่ดิน แรงงานครอบครัว แรงงานจ้าง เครื่องจักรกล เครื่องมือ อุปกรณ์ ทุน และ ภายใต้ระบบการเพาะปลูก ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิตที่เป็นอยู่ ครัวเรือนจะมีความต้องการสินเชื่อมากน้อยเท่าใดจึงจะดีที่สุด รายละเอียดการวิเคราะห์เชิงปริมาณทั้งสองส่วนได้อธิบายเพิ่มเติมข้างล่างนี้

การวิเคราะห์ความต้องการ/อุปสงค์ของสินเชื่อของครัวเรือนชนบท โดยใช้สมการถดถอยพหุ มีรูปแบบสมการที่ใช้โดยทั่วไปดังนี้

$$D = \alpha'X + e_1$$

ที่ซึ่ง

D	คือ	จำนวนสินเชื่อที่ครัวเรือนชนบทต้องการ
α	คือ	เวกเตอร์ของค่าสัมประสิทธิ์ต่าง ๆ
X	คือ	เวกเตอร์ของตัวแปรที่กำหนดความต้องการสินเชื่อของครัวเรือนชนบท
e_1	=	ความคลาดเคลื่อน ซึ่ง สมมติให้มีการกระจายแบบ normal และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0

โดยจำนวนสินเชื่อที่ครัวเรือนชนบทต้องการนี้ เป็นจำนวนสินเชื่อที่ต้องการ ณ อัตราดอกเบี้ยที่ปรากฏในขณะทำการสำรวจเก็บข้อมูล

ตัวแปร (X) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อครัวเรือนชนบทมีดังต่อไปนี้

X_1	คือ	อัตราดอกเบี้ย
X_2	คือ	ขนาดที่ดิน
X_3	คือ	ขนาดของทรัพย์สิน
X_4	คือ	อายุของหัวหน้าครัวเรือน
X_5	คือ	สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน
X_6	คือ	สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน
X_7	คือ	ลักษณะการถือครองที่ดิน
X_8	คือ	ความเข้มข้นในการใช้ที่ดิน
X_9	คือ	ตัวแปรหุ่น โฉนดที่ดิน
X_{10}	คือ	ตัวแปรหุ่น ประเภทเงินกู้
X_{11}	คือ	ตัวแปรหุ่น ค่าเล่าเรียนบุตร
X_{12}	คือ	ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครัวเรือน ปลูกพืชหลายชนิดพื้นที่ขนาดเล็ก
X_{13}	คือ	ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครัวเรือน ปลูกพืชยืนต้นเป็นหลัก
X_{14}	คือ	ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครัวเรือน ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
X_{15}	คือ	ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครัวเรือน ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน

อัตราดอกเบี้ย ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ระบุว่าถ้ากำหนดให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ เมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลง อุปสงค์หรือความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มขึ้น หรือในทางตรงกันข้าม เมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ความต้องการ/อุปสงค์ของสินเชื่อจะลดลง

ขนาดที่ดิน ขนาดที่ดินเป็นตัวแปรหลักที่กำหนดขนาดการทำกิจกรรมการผลิต และศักยภาพในการผลิตของเกษตรกร ในการวิเคราะห์คาดว่าจะเมื่อมีขนาดที่ดินเพิ่มมากขึ้นความต้องการปัจจัยการผลิตจะมีมากขึ้น และดังนั้น จำนวนความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มมากขึ้นด้วย

ทรัพย์สินทุน ผลของทรัพย์สินทุนที่มีต่อจำนวนความต้องการสินเชื่อค่อนข้างซับซ้อน มีผลทั้งทางบวกและทางลบ เมื่อลักษณะทำการผลิตเป็นแบบสลับส่นกัน การมีทรัพย์สินทุนเพิ่มขึ้นจะทำให้ผลิตภาพเพิ่มของปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้มีความต้องการปัจจัยการผลิต และสินเชื่อเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อมีทรัพย์สินทุนเพิ่มขึ้น จะทำให้ความต้องการที่จะจ้างเครื่องจักรกล แรงงาน และสัตัวใช้งานลดลง ดังนั้นความต้องการเงินสดและสินเชื่อจะน้อยลง ดังนั้นผลของทรัพย์สินทุน ที่มีต่อความต้องการสินเชื่อจึงไม่สามารถระบุได้ชัดเจน

อายุของหัวหน้าครัวเรือนในช่วงระยะต้น ๆ ของวัฏจักรชีวิตเป็นช่วงของการสร้างครอบครัวขยายครอบครัว ในช่วงนี้จะเป็นช่วงของการขยายการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้สนองความต้องการของครัวเรือน เป็นช่วงชีวิตที่ครัวเรือนต้องการลงทุนมากแต่มีเงินออมน้อย ดังนั้นจะเป็นช่วงที่มีความต้องการสินเชื่อมาก ในทางตรงกันข้าม เมื่อช่วงวัฏจักรชีวิตเลยวัยกลางคน หรืออยู่ในช่วงสูงอายุแล้ว เป็นช่วงที่ลูก ๆ เติบโตเรียนหนังสือจบเรียบร้อย มีงานทำแล้ว ครัวเรือนไม่มีความจำเป็นต้องขยายครอบครัว ต้องขยายการผลิตต่อไป ความต้องการการลงทุนลดน้อยลงในขณะที่เงินออมมากขึ้น ความต้องการสินเชื่อลดลง ดังนั้นผลของอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่มีต่ออุปสงค์/ความต้องการสินเชื่อ อาจเป็นทั้งบวกหรือลบก็ได้

สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเมื่อให้ปัจจัยอยู่คงที่ การเพิ่มขึ้นของรายได้ไม่ว่าจากแหล่งใดก็ตาม จะทำให้เงินออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความจำเป็นที่ต้องการกู้ยืม หรือความต้องการสินเชื่อจะลดลง ดังนั้นผลของสัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมด ที่มีต่อความต้องการสินเชื่อ ควรเป็นไปในทางลบ แต่ถ้าหากพิจารณาว่าการได้มาของรายได้จากการเกษตร ครัวเรือนจำเป็นต้องลงทุนมากขึ้น ผลของตัวแปรนี้มีต่อความต้องการสินเชื่อ อาจจะเป็นไปในทางบวกก็ได้

สัดส่วนของรายได้จากการเกษตรต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนมีผลเช่นเดียวกับตัวแปรข้างต้นการเพิ่มขึ้นของรายได้จากแหล่งนอกการเกษตรเมื่อให้ตัวแปรอื่น ๆ อยู่คงที่ ย่อมทำให้ครัวเรือนมีเงินออมเพิ่มขึ้น หรือทำให้ความต้องการสินเชื่อลดลง ดังนั้นผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อควรจะเป็นไปในทางลบ นอกจากนั้นการทำงานนอกการเกษตร เช่นการไปรับจ้างมักไม่ต้องการการลงทุนเพื่อการผลิตแต่อย่างใด ผลของตัวแปร ต่อความต้องการสินเชื่อในทางบวกจึงไม่ควรมี

ลักษณะการถือครองที่ดิน ครัวเรือนอาจถือครองที่ดินที่ใช้ทำการผลิตในรูปของเจ้าของที่ดิน หรือเป็นผู้เช่าก็ได้ (ทั้งเช่า ทั้งหมด หรือเช่าบางส่วน) เนื่องจากการถือครองที่ดินในรูปของการเป็นเจ้าของที่ดินไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าให้เจ้าของที่ดินแต่อย่างใด ดังนั้นครัวเรือนที่เป็นเจ้าที่ดินเมื่อกำหนดให้สิ่งอื่น ๆ อยู่คงที่จะมีเงินออมมากกว่า ความต้องการสินเชื่อจึงมีน้อยกว่า ผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อ จึงน่าจะเป็นทางลบ อย่างไรก็ตามการเป็นเจ้าของที่ดินทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงในการถือครอง และชักนำให้ครัวเรือนมีการลงทุนในการปรับปรุงที่ดิน หรือในการผลิตเพิ่มมากกว่ากรณีของการเป็นผู้เช่า ความต้องการสินเชื่ออาจเพิ่มขึ้นก็ได้

ความเข้มข้นในการใช้ที่ดินในช่วงระยะแรก ๆ ที่ความเข้มข้นในการใช้ที่ดินเริ่มเพิ่มขึ้น ครัวเรือนจะมีการลงทุนในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากครัวเรือนมีเงินออมไม่เพียงพอความต้องการสินเชื่อจะเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อทำการผลิตเพิ่มขึ้นไปได้สักระยะหนึ่งแล้วครัวเรือนจะมีรายได้ และเงินออมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นความต้องการสินเชื่อ จึงน่าจะน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของครัวเรือน ที่มีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินน้อยกว่า ผลของตัวแปรนี้จึงอาจเป็นได้ทั้งบวกและลบ

ตัวแปรหุ่นยนต์ที่ดิน การถือครองที่ดินโดยมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินจะมีความมั่นคงในการถือครองที่ดินมากที่สุด จะทำให้ครัวเรือนเกิดความมั่นใจ และเป็นแรงจูงใจให้ครัวเรือนลงทุนในที่ดิน ทรัพย์สินคงที่ และปัจจัยผันแปรต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนั้นการมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินจะเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงเพื่อกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ง่ายขึ้นด้วย ความต้องการสินเชื่อจึงน่าจะมากขึ้น อย่างไรก็ตามในระยะยาวเมื่อให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ เมื่อครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น มีการสะสมเงินออมมากขึ้นความต้องการสินเชื่ออาจลดลง ในการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากประเทศโดย พึ่งจะดำเนินการออกเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินให้แก่ครัวเรือนในชนบท ดังนั้นจึงคาดว่าผลของตัวแปรนี้จะทำให้ความต้องการสินเชื่อเพิ่มมากขึ้น

ตัวแปรหุ่นค่าเล่าเรียนบุตร การจ่ายค่าเล่าเรียนบุตรทำให้ค่าใช้จ่ายในการบริโภคมากขึ้น เงินออมจะเหลือน้อยลง และถ้าหากการผลิต และค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ อยู่คงที่แล้ว ครัวเรือนจะมีความต้องการสินเชื่อมากขึ้น

ตัวแปรหุ่นประเภทเงินกู้ ครั้วเรือนอาจต้องการทั้งเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลางและระยะยาวในการผลิต ความต้องการเงินกู้ระยะปานกลาง และระยะยาว ไม่เกิดบ่อยครั้ง แต่การกู้แต่ละครั้งจะมีวงเงินกู้มาก ถ้าหากเงินกู้ระยะสั้นเป็นฐาน ผลของตัวแปรนี้ต่อความต้องการสินเชื่อจึงน่าจะเป็นบวก

ตัวแปรหุ่นที่ตั้งของครั้วเรือน เนื่องจากครั้วเรือนในแต่ละพื้นที่ทำการศึกษา มีลักษณะเด่นในการผลิตแตกต่างกันตามที่ระบุแล้วข้างต้น เมื่อให้ความต้องการสินเชื่อของครั้วเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทานเป็นค่าฐาน จึงคาดว่าผลของตัวแปรหุ่นที่ตั้งครั้วเรือนที่ปลูกไม่ผลเป็นหลัก จะมีค่าเป็นบวกและครั้วเรือนอื่น ๆ จะมีค่าเป็นลบ

ในส่วนการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อโดยใช้แบบจำลองลิเนียร์โปรแกรมมีรายละเอียดคร่าว ๆ ของแบบจำลองมีดังนี้

แบบจำลองของลิเนียร์โปรแกรมมี (Linear Programming) นี้เป็นวิธีการทางคณิตศาสตร์ที่นำมาใช้วิเคราะห์เพื่อหาค่าสูงสุด (หรือต่ำสุด) ของสิ่งที่เราต้องการ (Objective) ภายใต้สภาพปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งลักษณะทางคณิตศาสตร์ของวิธีการแบบนี้สามารถแสดงได้ดังนี้

$$\text{Max} \quad Z = \sum_{j=1}^n C_j X_j$$

ภายใต้ภาพจำลองต่าง ๆ ดังนี้

$$\sum_{j=1}^n a_{ij} X_j \leq b_i$$

$$(i = 1, 2, \dots, m)$$

$$(j = 1, 2, \dots, n)$$

$$X_j \geq 0$$

โดยกำหนดให้ Z เป็นค่าของฟังก์ชันวัตถุประสงค์
 X_j เป็นกิจกรรม j

C_j เป็นผลตอบแทนต่อ 1 หน่วย ของกิจกรรมต่าง ๆ (X_j) ในฟังก์ชันวัตถุประสงค์

a_{ij} ความต้องการปัจจัย i ต่อ หนึ่งหน่วยของ X_j

b_i เป็นระดับของข้อจำกัด i

วัตถุประสงค์ของแบบจำลองนี้ก็เพื่อที่จะหาผลตอบแทนสูงสุด (maximize net return) แก่แรงงานของครัวเรือน ที่ดิน สินทรัพย์ถาวรที่ไม่ใช่เครื่องจักรกล เงินลงทุน และการประกอบ การ/การจัดการ

ลักษณะแบบจำลองที่ใช้

แบบจำลองต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาก็เพื่อที่จะวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อ โดยใช้ ค่าเฉลี่ย(mean) เป็นตัวแทนครัวเรือนทั้งหมดในท้องที่ที่ทำการสำรวจ จากทรัพยากรที่ครัวเรือนที่เป็น ตัวแทนมีอยู่ จะเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมอะไรบางอย่างที่จะทำให้ ครัวเรือนมีรายได้สูงสุด และจำนวนสินเชื่อ ที่พอเหมาะจะเป็นเท่าใด

ระยะเวลาการใช้แบบจำลอง

ในการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อ ได้ทำการวิเคราะห์เฉพาะความต้องการสินเชื่อ ในระยะสั้น คือภายใน 1 ปีเท่านั้น ซึ่งแหล่งของเงินที่ครัวเรือนกู้ยืมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่ง กู้ยืมที่เป็นสถาบัน และแหล่งเงินกู้ที่เป็นแหล่งนอกระบบ โดยถือปีการผลิตเป็นเกณฑ์ในการทำการศึกษ นอกจากนี้ได้แบ่งระยะเวลา 1 ปี ออกเป็น 4 ไตรมาส ทั้งนี้เพื่อให้สามารถศึกษาความต้องการสินเชื่อ ตามฤดูกาลได้

ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ใช้

ข้อจำกัดต่างๆ ที่นำมาใช้ในแบบจำลองประกอบด้วยที่ดิน แรงงาน แรงงานสัตว์ เครื่องจักรกล การขายผลผลิต การรับเงินจากภายนอก การทำงานนอกการเกษตร การบริโภค เงินฝาก ทุนในรูปของเงินสด และสินเชื่อจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งปริมาณของปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจาก ค่าเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของครัวเรือนที่วิเคราะห์

ทุนในรูปของเงินสด

เงินทุนที่อยู่ในรูปของเงินสด ซึ่งพบว่าปัจจัยในรูปของเงินทุนที่เป็นเงินสดนี้เป็น ข้อจำกัดที่สำคัญตัวหนึ่ง ถ้าครัวเรือนจำเป็นต้องผลิตเท่าที่เงินทุนที่มีอยู่แล้วอาจทำการผลิตได้ไม่เต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม ทุนในรูปของเงินสดนี้อาจจะหามาเพิ่มได้โดยการกู้ยืม ส่วนครัวเรือนจะกู้มากน้อย

เพียงได้นั้นขึ้นอยู่กับต้นทุนในการกู้ยืมคืออัตราดอกเบี้ย ความจำเป็นของค่าใช้จ่ายในการผลิตและผลตอบแทนจากผลผลิตที่ครัวเรือนทำการผลิตอีกด้วย

ทุนในรูปสินเชื่อเพื่อการผลิต

เนื่องจากความจำกัดของเงินทุนในรูปของเงินสดที่ครัวเรือนมีอยู่ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แต่ครัวเรือนจำเป็นต้องใช้ทุนในรูปของเงินสดเป็นจำนวนมากเพื่อการผลิต ดังนั้นครัวเรือนจึงอาจกู้ยืมเงินทุนมาเพิ่มเติม ซึ่งแหล่งเงินกู้ยืมได้นั้นมีทั้งแหล่งเงินกู้ที่เป็นสถาบัน เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และแหล่งเงินกู้นอกระบบ เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน และพ่อค้า

ลักษณะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบในแบบจำลอง

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบในแบบจำลองได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตร การขายสินค้าเกษตร การจ้างแรงงาน การขายแรงงาน การจ้างแรงงานลัทธิ การจ้างเครื่องจักร การทำกิจกรรมนอกการเกษตร การฝาก/ถอนเงินฝาก การกู้ยืม และชำระคืนเงินกู้

ราคาและผลตอบแทนจากการทำฟาร์ม

ในการศึกษาโดยใช้วิธีแบบลิเนียร์โปรแกรมมิ่งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับราคาและผลตอบแทนนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดอีกส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่าเป็นการวางแผนให้กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับราคาและผลตอบแทนนั้นจะต้องถูกต้องแน่นอนเชื่อถือได้ จึงจะทำให้แผนการผลิตที่ได้มาถูกต้องและใกล้เคียงความจริงมากที่สุด โดยข้อสมมติเกี่ยวกับราคาซึ่งได้กำหนดให้คงที่ในช่วงที่แผนดำเนินงานฟาร์มครอบคลุมไปถึง

1.6.4 วิธีการเก็บข้อมูล/แหล่งข้อมูล

การศึกษาจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนชนบท ทั้งที่เป็นครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนที่ประกอบการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร และครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพรับราชการ เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือทำงานที่มีเงินเดือนประจำและครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง

การสุ่มตัวอย่าง จะทำแบบ Purposive Random Sampling โดยพื้นที่ในที่นี่คืออำเภอ ตำบล ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive) เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเด่นที่ระบุไว้ข้างต้น การเลือกหมู่บ้าน ใช้วิธีการแบบสุ่มแบบง่าย Simple Random Sampling หลังจากการสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านใช้วิธีการสุ่มแบบ Systematic Random Sampling

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้นิสิตนักศึกษา จากสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการฝึกอบรมและฝึกหัดก่อนการสำรวจจริง และมีผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งจบการศึกษา ระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์ในการสำรวจ นิสิตปริญญาโทและอาจารย์/นักวิจัย เป็นผู้ควบคุมการเก็บข้อมูล และเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณการเก็บข้อมูลเจาะลึกบางประการ ได้สอบถามจากผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จำนวนตัวอย่างที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละกลุ่มครัวเรือน ที่ทำการสำรวจได้แสดงไว้ใน(ตารางที่ 1.1)

ตารางที่ 1.1 จำนวนครัวเรือนที่ทำการสำรวจ

กลุ่มครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
กลุ่มที่ 1 ปลุกข้าว และ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	88
กลุ่มที่ 2 ปลุกข้าวหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	96
กลุ่มที่ 3 ปลุกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน	96
กลุ่มที่ 4 ปลุกไม้ผลเป็นหลัก	93
กลุ่มที่ 5 ปลุกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	112
รวม	485

ช่วงเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของครัวเรือน แต่ละกลุ่มเป็นดังนี้

กลุ่มครัวเรือน	ช่วงเวลา
กลุ่มที่ 1 ปลุกข้าว และ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน	เดือนกุมภาพันธ์ 2544
กลุ่มที่ 2 ปลุกข้าวหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก	เดือนตุลาคม 2543
กลุ่มที่ 3 ปลุกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน	เดือนตุลาคม 2543
กลุ่มที่ 4 ปลุกไม้ผลเป็นหลัก	เดือนมีนาคม 2544
กลุ่มที่ 5 ปลุกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก	เดือนพฤศจิกายน 2543

1.6.5 วิธีการประมวลผลข้อมูล

นิสิตปริญญาตรีและปริญญาโท จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบที่นักวิจัยกำหนด นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ข้างต้น

บทที่ 2

ลักษณะทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนในชนบท

บทนี้อธิบายลักษณะทั่วไป ทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในชนบทในเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะทั่วไป ขนาดและการใช้ที่ดิน แรงงาน การจ้างงาน การอพยพ ระบบการเพาะปลูก การลงทุนในเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิต รายได้ เป็นต้น โดยแยกอธิบายของครัวเรือนแต่ละกลุ่ม ข้อมูลที่นำมาใช้อธิบายได้มาจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจครัวเรือนชนบทในพื้นที่ต่าง ๆ ที่กล่าวถึงแล้วในบทที่ 1 จำนวน 485 ครัวเรือน

2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

2.1.1 ลักษณะทั่วไป

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนชนบทในกลุ่มนี้มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน (ตารางที่ 2.1) เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือเป็นเพศหญิงร้อยละ 55.3 และเพศชายร้อยละ 44.7 โครงสร้างประชากรโดยพิจารณาจากอายุมีลักษณะคล้ายทรงกระบอกแทนที่จะเป็นทรงเจดีย์ตามข้อมูลในอดีต เป็นผู้ที่อายุน้อยยังไม่อยู่ในวัยแรงงาน คืออายุ 0-14 ปี ประมาณ 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ผู้ที่อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี มีจำนวนร้อยละ 11 เป็นผู้สูงอายุคืออายุมากกว่า 65 ปี อีกร้อยละ 10 ครัวเรือนจึงมีผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 25-65 ปี มากถึงประมาณร้อยละ 55 สมาชิกของครัวเรือนเพียงร้อยละ 2.8 เท่านั้นที่ไม่ได้เรียนหนังสือและอีกร้อยละ 14.8 จบต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้ที่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนร้อยละ 35.3 ผู้ที่เรียนสูงกว่าชั้นประถม 4 มีมากถึงประมาณร้อยละ 48 ในจำนวนนี้มีร้อยละ 5 ที่เรียนจบระดับวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย และร้อยละ 8.3 ที่เรียนจบระดับอาชีวศึกษา/มัธยมศึกษาตอนปลาย สมาชิกของครัวเรือนร้อยละ 56 ประกอบอาชีพการเกษตร และมีมากถึงร้อยละ 22 ที่ยังเรียนหนังสืออยู่ ร้อยละ 4 ทำงานรับราชการหรือทำงานที่มีเงินเดือนประจำ ส่วนที่ประกอบอาชีพรับจ้างค้าขาย และบริการ มีจำนวนไม่มากคือร้อยละ 3.7 1.7 และ 0.3 ตามลำดับ เป็นผู้ว่างงานเพราะวิกฤตเศรษฐกิจร้อยละ 0.6 และ เรียนจบแต่ยังหางานทำไม่ได้อีกร้อยละ 1.1

2.1.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน

ครัวเรือนชนบทในกลุ่มนี้ถือครองที่ดินโยเฉลี่ย 31.4 ไร่ (ตารางที่ 2.2) เป็นที่ที่ไม่มี การชลประทาน ทำการเพาะปลูกได้ปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ที่ถือครองแบ่งออกเป็นหลายแปลง (2.8 แปลง) พื้นที่ของแต่ละแปลงจึงมีขนาดเล็กลงเหลือแปลงละ 11.2 ไร่ พื้นที่แต่ละแปลงอยู่กระจัดกระจาย ไม่ติดกัน อยู่ในที่ลุ่มบ้าง ที่ดอนบ้าง การที่พื้นที่แต่ละแปลงมีขนาดเล็กอาจมีผลต่อประสิทธิภาพการใช้ เครื่องจักรกล และ จะทำให้ต้นทุนต่อหน่วย (ไร่) สูงขึ้น พื้นที่ที่ครัวเรือนถือครอง ร้อยละ 67 มีเอกสาร สิทธิโฉนดที่ดินอีกร้อยละ 21 ถือครองโดยมีเอกสารสิทธิ น.ส.3 หรือ น.ส.3 ก นอกจากนั้นยังพบว่า มี ที่ดินของครัวเรือนส่วนหนึ่งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินคือที่ที่ครัวเรือนถือครองร้อยละ 10 มีเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01

เมื่อแบ่งครัวเรือนตามลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่าร้อยละ 75 ของครัวเรือน ทั้งหมดอยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าของที่ดินที่ทำการเพาะปลูกทั้งหมด (ตารางที่ 2.3) อีกร้อยละ 13.6 เช่าที่ดิน ผู้อื่นทำบางส่วน มีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่พื้นที่ใช้ทำการเพาะปลูกต้องเช่าจากผู้อื่นทั้งหมด ร้อยละ 3.4 ของครัวเรือนไม่ทำการเพาะปลูก ครัวเรือนที่เช่ามีที่ดินที่ใช้ฟรีบางส่วน หรือได้ฟรีทั้งหมด

ที่ดินที่ครัวเรือนถือครองนั้นร้อยละ 80.3 ใช้เป็นที่นาใช้ปลูกข้าว อีกร้อยละ 9.7 ใช้เป็นที่ไร่ พื้นที่ที่ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ และที่สวนคิดเป็นร้อยละ 5.8 และ 3.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.4)

2.1.3 แรงงานและการจ้างงาน

ในการศึกษากำหนดว่าคนที่อยู่ในกองกำลังแรงงานของครัวเรือน คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-60 ปี การสำรวจพบว่าครัวเรือนในชนบทกลุ่มนี้มีผู้ที่อยู่ในกองกำลังแรงงาน 2.4 คน ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 60 ของคนในครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 2.5) โดยเป็นเพศหญิงร้อยละ 55 และเพศชายร้อยละ 45 เท่ากับสัดส่วนเพศหญิงและเพศชายของครัวเรือน

เมื่อพิจารณาการอยู่อาศัยหรือการอพยพของสมาชิกของครัวเรือนในชนบทพบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกบางคนอาศัยอยู่นอกบ้านนานกว่า 6 เดือนติดต่อกันมีมากถึงร้อยละ 62.5 (ตารางที่ 2.6) ซึ่งเป็นไปได้ว่าสภาพทางกายภาพของทรัพยากรดินและน้ำไม่ดี ผลผลิตการเกษตรได้น้อยไม่เพียงพอต่อการบริโภค งานนอกฟาร์มต่าง ๆ มีน้อยสมาชิกในครัวเรือนจึงต้องดิ้นรนไปหางานทำนอกพื้นที่ หมู่บ้าน สมาชิกที่ไปทำงานนอกบ้านมีเพียงร้อยละ 56 ที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน และที่น้อยกว่านั้นอีกคือ มีสมาชิกเพียงร้อยละ 15 เท่านั้นที่กลับมาช่วยครัวเรือนในขณะทำการปลูกหรือเก็บเกี่ยว (ตารางที่ 2.7)

ในการทำการเกษตรนั้น ในช่วงเวลาของการปลูกและเก็บเกี่ยวโดยทั่วไปจะทำให้เสร็จในระยะสั้น ๆ แรงงานของครัวเรือนเองมักจะไม่ใช่เพียงพอจำเป็นต้องจ้างแรงงานจากครัวเรือนอื่นมาช่วย การสำรวจพบว่าในช่วงการปลูกและเก็บเกี่ยวนั้น ครัวเรือนที่มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานบุคคลภายนอกเป็นจำนวนร้อยละ 58 และ ร้อยละ 69 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.8) ส่วนในช่วงการดูแลรักษามีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่จ้างแรงงานเพิ่มเติม

2.1.4 ระบบการเพาะปลูก

ระบบการเพาะปลูกพืชของครัวเรือนในกลุ่มนี้ได้แสดงไว้ในตารางที่ 2.9 ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุด คือ การปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียวมีจำนวนถึงร้อยละ 73 ของครัวเรือนทั้งหมด ไม่มีครัวเรือนใดที่ปลูกพืชไร่แต่เพียงอย่างเดียว ครัวเรือนร้อยละ 12 ปลูกข้าวและพืชไร่ และมีครัวเรือนอีกร้อยละ 7.2 ที่ปลูกข้าวและไม่ไถ่เร็ว

2.1.5 การใช้เทคโนโลยี

ก. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิต

ประเภทเครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิตที่ครัวเรือนในชนบทมี และร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องจักรกลและอุปกรณ์แต่ละชนิดได้แสดงไว้ในตารางที่ 2.10 สิ่งที่ครัวเรือนส่วนมาก (ร้อยละ 65.9) มีคือโรงเรือนเก็บผลผลิต วัสดุ อุปกรณ์ และที่มีมากรองลงไปเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือรถจักรยานยนต์ และร้อยละ 53.4 มีรถไถนาเดินตาม อุปกรณ์อื่น ๆ ที่หลายครัวเรือนมีคือปั้มน้ำ (ร้อยละ 37.5) และ บ่อ หรือสระน้ำ (ร้อยละ 39.8) ครัวเรือนลงทุนในเครื่องมือ เครื่องจักรอุปกรณ์ คิดเป็นเงินโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 100,511 บาท หรือ 4,342 บาท ต่อไร่

ข. การใช้ปุ๋ยและสารเคมี

ในเรื่องเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีทางด้านเคมี เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตนั้นสิ่งที่ครัวเรือนชนบทใช้กันมากที่สุดคือปุ๋ยเคมี จำนวนครัวเรือนที่มีการใช้ปุ๋ยเคมีมีมากถึงร้อยละ 90.9 ของครัวเรือนทั้งหมดมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 12.5 ที่ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ส่วนการใช้ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้าก็มีจำนวนไม่มากนัก โดยครัวเรือนที่ใช้สารเคมีแต่ละชนิดข้างต้นมีไม่ถึงร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 2.11)

2.1.6 การผลิตรายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ก. พื้นที่เพาะปลูก

ในพื้นที่ที่ถือครองทั้งหมดประมาณ 31.4 ในช่วงปีทำการสำรวจครัวเรือนใช้พื้นที่ดินของครัวเรือนไปในการเพาะปลูกเพียง 22 ไร่ ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมดเท่านั้น ในจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกนั้น ครัวเรือนใช้ที่ดินร้อยละ 83.1 ไร่ ไปในการปลูกข้าวและใช้พื้นที่ดินที่เหลืออีกร้อยละ 12.5 หรือ 2.7 ไร่ไปในการปลูกอ้อย ที่ดินที่เหลืออีกเล็กน้อยใช้ไปในการปลูกพืชผัก มันสำปะหลัง ไม้ผลและไม้โตเร็ว (ตารางที่ 2.12) ครัวเรือนร้อยละ 65 ระบุว่ามีปัญหาในการเพาะปลูก ซึ่งปัญหาหลักคือน้ำไม่เพียงพอ

ข. รายได้สุทธิของครัวเรือน

เนื่องจากเป็นครัวเรือนชนบทที่อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝน ดิน ฟ้า อากาศ และปริมาณฝนไม่แน่นอน นอกจากนั้นสภาพทางกายภาพของดินยังเป็นดินเค็ม ผลผลิตการเกษตรจึงอยู่ในระดับต่ำเป็นผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนจากการเกษตรต่ำมาก ครัวเรือนมีรายได้ทั้งหมด 65,797 บาท (ตารางที่ 2.14) แต่เป็นรายได้จากนอกการเกษตรเสีย 59,971 บาท หรือร้อยละ 91.1 ที่เหลือจึงเป็นรายได้จากการเกษตรเพียงร้อยละ 8.9 เท่านั้น ดังนั้นถึงแม้ว่าการทำการเกษตรจะมีกำไรแต่ไม่มากเลยและด้วยขนาดพื้นที่ดิน หรือขนาดการผลิตที่เป็นข้อจำกัด ครัวเรือนจะไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้เลยถ้าปราศจากรายได้จากนอกการเกษตร

ค. ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 38,154 บาท (ตารางที่ 2.1) ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปในการจัดหาอาหารมาบริโภคในครอบครัว ค่าใช้จ่ายที่มากเป็นอันดับรองลงไปคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 21.8 ของค่าใช้จ่ายในการบริโภคทั้งหมด

2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

2.2.1 ลักษณะทั่วไป

ครัวเรือนชนบทในกลุ่มนี้โดยเฉลี่ยมีสมาชิกในครัวเรือน 3.7 คน (ตารางที่ 2.15) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก สมาชิกของครัวเรือนเป็นเพศชายและเพศหญิง มีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยมีเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คือเป็นเพศหญิงร้อยละ 50.9 โครงสร้างประชากร เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุมีลักษณะคล้ายทรงกระบอกเช่นกัน ครัวเรือนมีสมาชิกที่จัดอยู่ในวัยเด็กอายุ 0-14 ปี ร้อยละ 14.5

และสมาชิกที่อยู่วัยชราช่วงอายุ 65 ปีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้น สมาชิกส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 35-49 ปี ในด้านการศึกษา นั้น มีผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือเพียงร้อยละ 2.8 สมาชิกร้อยละ 49 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และสมาชิกร้อยละ 6.5 จบการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในกลุ่มครัวเรือนต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา การประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนนั้น ประมาณร้อยละ 25 ยังเรียนหนังสืออยู่ เป็นเด็ก คนชรา คนพิการ อีกร้อยละ 8 ในจำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเท่ากับร้อยละ 37.2 ของครัวเรือนทั้งหมด รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 14.8 ของครัวเรือนทั้งหมด สมาชิกที่รับราชการหรือทำงานมีเงินเดือนประจำมีจำนวนถึงร้อยละ 6.3 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ

2.2.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ ถือครองที่ดินขนาดเล็กมากคือถือครองที่ดินเป็นจำนวนเพียง 6.1 ไร่เท่านั้น ซึ่งเป็นขนาดเล็กที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ที่ดินที่ถือครองยังแบ่งออกเป็น 2.6 แปลง ดังนั้นขนาดพื้นที่ที่ต่อแปลงจะเล็กลงเหลือเพียง 2.4 ไร่ เท่านั้น (ตารางที่ 2.2)

การถือครองที่ดินไม่สูงจะมั่นคงเท่าใด มีที่ดินของครัวเรือนเพียงร้อยละ 61.5 เท่านั้น ที่ถือครองโดยมีเอกสารสิทธิเป็นโฉนดที่ดิน และอีกร้อยละ 10.6 ที่ถือครองที่ดินโดยมีเอกสารสิทธิ น.ส.3 หรือ น.ส. 3 ก ที่ดินที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ถือครองโดยไม่มีเอกสารสิทธิมีมากถึงร้อยละ 12.5 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด

การศึกษาลักษณะการถือครองที่ดินพบว่า มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 30.2 เท่านั้น (ตารางที่ 2.3) ที่ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด และมีมากถึงร้อยละ 42 ที่ต้องเช่าที่ดิน โดยแบ่งเป็นเช่าที่ดินบางส่วนร้อยละ 14.6 และมีครัวเรือนมากถึงร้อยละ 28.1 ที่ต้องเช่าที่ดินทั้งหมด ครัวเรือนร้อยละ 3.1 ไม่มีที่ดินเพาะปลูกเป็นของตนเองและไม่เช่า ครัวเรือนอีกร้อยละ 19.8 ไม่ทำการเพาะปลูก

ครัวเรือนใช้ที่ดินร้อยละ 52.1 ไปในการทำนาในดอนฤดูฝนและปลูกพืชหรือพืชผักในฤดูแล้ง และใช้ที่ดินอีกร้อยละ 44.2 เป็นที่สวนใช้ปลูกไม้ผล (ตารางที่ 2.4)

2.2.3 แรงงานและการจ้างแรงงาน

จากที่กล่าวถึงแล้วข้างต้นว่าครัวเรือนมีสมาชิกเพียง 3.7 คนเท่านั้น ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน (อายุเกิน 15 ปี) เพียง 1.8 คน หรือประมาณ ร้อยละ 50 (ตารางที่ 2.5) เป็นแรงงานเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนเกือบเท่ากัน ครัวเรือนร้อยละ 88.5 ไม่มีสมาชิกที่อาศัยอยู่นอกบ้าน นานกว่า 6 เดือนเลย (ตารางที่ 2.6) ดังนั้นครอบครัวในกลุ่มนี้จึงมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 11.5 เท่านั้นที่มีสมาชิกบางคนไปทำงานหรือเรียนอยู่เมืองอื่นเป็นระยะเวลานานกว่า 6 เดือนในรอบ 1 ปี สมาชิกของครัวเรือนที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่นนี้มีเพียงร้อยละ 22.2 ที่ส่งเงินกลับมาบ้านและไม่มีผู้ใดเลยที่กลับมาช่วยครัวเรือนในช่วงการเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยว (ตารางที่ 2.7) ถึงแม้ว่าครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีสมาชิกอาศัยอยู่ที่บ้านทั้งหมดและถึงแม้ว่าพื้นที่เพาะปลูกจะมีขนาดเล็ก แต่ในช่วงเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวครัวเรือนต้องการใช้แรงงานมาก แรงงานของครัวเรือนมีไม่พอ ครัวเรือนประมาณ 2 ใน 3 จึงจำเป็นต้องจ้างหรือใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกมาช่วยในช่วงการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ในช่วงการดูแลรักษาครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้สมาชิกของครัวเรือนช่วยกันทำเอง (ตารางที่ 2.8)

2.2.4 ระบบการเพาะปลูก

ระบบการเพาะปลูกพืชที่พบมาก ของครัวเรือนในกลุ่มนี้ คือการปลูกข้าวและพืชไร่ โดยมีครัวเรือนเป็นจำนวนถึงร้อยละ 41.6 ที่มีระบบการเพาะปลูกแบบนี้ (ตารางที่ 2.9) ระบบการเพาะปลูกอื่นที่แตกแขนงออกไปจากระบบหลักที่พบมากคือ ข้าว-พืชไร่-ไม้ผล ข้าว-พืชไร่-พืชผัก ข้าว-พืชไร่-พืชผัก-ไม้ผล นอกจากนั้นมีครัวเรือนถึงร้อยละ 10.4 ที่ปลูกไม้ผลอย่างเดียว ครัวเรือนที่ปลูกข้าว หรือพืชไร่อย่างเดียวมีน้อยมาก

2.2.5 การใช้เทคโนโลยี

ก. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิต

ร้อยละ 83.3 ของครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ (ตารางที่ 2.10) อย่างไรก็ตามมีเพียงร้อยละ 8.3 ของครัวเรือนเท่านั้นที่มีรถไถเดินตาม ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ถือครองของครัวเรือนมีขนาดเล็กมาก ไม่เหมาะสมกับการลงทุน สิ่งที่ครัวเรือนจำนวนมากมีอยู่คือ เครื่องพ่นยา (ร้อยละ 58.3) และโรงเรือนเก็บผลผลิตวัสดุอุปกรณ์ (ร้อยละ 40.6) และเป็นที่น่าสังเกตคือร้อยละ 31.3 ของครัวเรือนที่มีรถปิคอัพ ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์คิดเป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 76,722 บาท หรือ 8,382 ต่อไร่

ข. การใช้ปุ๋ยและสารเคมี

มีจำนวนครัวเรือนมากถึงร้อยละ 74 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิต (ตารางที่ 2.11) และเนื่องจากครัวเรือนมีการปลูกพืชสวน พืชไร่ และพืชผักกันมาก จำนวนครัวเรือนที่ใช้ ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้าจึงอยู่ในระดับสูง คือร้อยละ 62.5 และ 50 ตามลำดับ การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก อยู่ในระดับต่ำ มีครัวเรือนจำนวนเพียงร้อยละ 15.6 เท่านั้นที่ใช้

2.2.6 การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ก. พื้นที่เพาะปลูก

ครัวเรือนใช้ที่ดิน 3.9 ไร่ หรือร้อยละ 64 ของพื้นที่ถือครองไปในการปลูกข้าว (ตารางที่ 2.12) และใช้ที่ดินอีก 1.1 ไร่ หรือร้อยละ 18 ไปในการปลูกไม้ผล และใช้ที่ดินอีกร้อยละ 18 ไปในการปลูกพืชไร่ ในฤดูแล้งครัวเรือนได้ใช้พื้นที่นา มาปลูกมันฝรั่งเป็นจำนวน 2.6 ไร่ และใช้ปลูก พืชผักและไม้ดอกอีก 0.4 ไร่ เมื่อรวมพื้นที่เพาะปลูกหมดทั้งปีครัวเรือนจะมีพื้นที่เพาะปลูกรวมกัน 9 ไร่ ทั้ง ๆ ที่ครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองเพียงประมาณ 6 ไร่ เท่านั้น ความเข้มในการใช้ที่ดินของครัวเรือนจึง เท่ากับประมาณ 1.5 ไร่

ครัวเรือนที่มีปัญหาในการผลิตในระหว่างรอบปีที่สำรวจต่ำกว่ามากมีครัวเรือนเพียง ร้อยละ 7.3 เท่านั้นที่ระบุว่ามีปัญหาในการเพาะปลูก (ตารางที่ 2.13)

ข. รายได้สุทธิของครัวเรือน

ในระหว่างรอบปีที่สำรวจครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 107,331 บาท (ตารางที่ 2.14) ซึ่งร้อยละ 57.9 เป็นรายได้จากแหล่งนอกการเกษตรและที่เหลือร้อยละ 42.1 เป็นรายได้จากการ เกษตรซึ่งคิดเป็นรายได้จำนวน 45,229 บาท จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าครัวเรือนจะมีการทำการเกษตรแบบ เข้มข้น แต่รายได้สุทธิจากการทำการเกษตรยังประกอบเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่ารายได้จากแหล่งนอกการ เกษตรเล็กน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะในพื้นที่ที่สำรวจอยู่ไม่ไกลจากเมืองใหญ่ นัก สมาชิกของครัวเรือน สามารถเดินทางไปทำงานหรือหางานนอกการเกษตรทำได้ง่าย และดังที่กล่าวถึงแล้วข้างต้นว่าจำนวน สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานรับจ้างและที่รับราชการหรือทำงานประจำมีสัดส่วนค่อนข้างสูง มีสมาชิกที่ เรียนจบระดับอุดมศึกษามากกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ รายได้นอกการเกษตรจึงเป็นรายได้ส่วนมากของ ครัวเรือน

ค. ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 58,166 บาท (ตารางที่ 2.15) เป็นจำนวนที่มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการจัดซื้ออาหารมาบริโภคเป็นเงิน 30,134 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 51.8 ของค่าใช้จ่ายในการบริโภคทั้งหมด ค่าใช้จ่ายที่มากเป็นอันดับรองลงมา คือค่าใช้จ่ายในการศึกษาของลูก ๆ คิดเป็นร้อยละ 29.7

2.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ของครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน

2.3.1 ลักษณะทั่วไป

ครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือน 4.0 คน เป็นเพศชายร้อยละ 48.5 และ เพศหญิงร้อยละ 51.5 (ตารางที่ 2.1) ร้อยละ 24.5 ของสมาชิกมีอายุระหว่าง 0-14 ปี สมาชิกของครัวเรือนที่เป็นคนชราอายุมากกว่า 65 ปี ประกอบเป็นสัดส่วนร้อยละ 10.1 อีกร้อยละ 65.4 เป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 35-49 ปี ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษานั้น มีสมาชิกในครัวเรือนเพียงร้อยละ 2.1 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ สมาชิกร้อยละ 50.2 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรือต่ำกว่าซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในบรรดาครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา มีผู้เรียนจบระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยน้อยมากเพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้น สมาชิกของครัวเรือนมีผู้ที่กำลังเรียนหนังสือคิดเป็นร้อยละ 19.3 เป็นเด็กคนชรา และคนพิการอีกร้อยละ 11.6 สมาชิกที่เหลือเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 80) ประกอบอาชีพการเกษตรและอีกร้อยละ 4 ของสมาชิกทั้งหมดประกอบอาชีพรับจ้าง

2.3.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน

ครัวเรือนชนบทในกลุ่มนี้ ถือครองที่ดินจำนวน 22 ไร่ ที่ดินถือครองแบ่งออกเป็น 3.1 แปลง แต่ละแปลงจะมีพื้นที่ 7 ไร่ (ตารางที่ 2.2) ที่ดินถือครองเกือบทั้งหมดมีเอกสารสิทธิที่ดินที่ถือครองร้อยละ 92 มีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดิน และอีกร้อยละ 6 มีเอกสารสิทธิ น.ส. 3 หรือ น.ส. 3 ก ร้อยละ 44.8 ของครัวเรือนถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด (ตารางที่ 2.3) และร้อยละ 50 ถือครองในลักษณะการเป็นผู้เช่า ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาโดยร้อยละ 33.3 เป็นผู้เช่าบางส่วนและร้อยละ 16.7 เป็นผู้เช่าทั้งหมด ครัวเรือนร้อยละ 3.1 ไม่ทำการเกษตรเพาะปลูกเลย ที่ดินถือครองร้อยละ 83.5 ใช้เป็นที่ทำนา และอีกร้อยละ 15 ใช้เป็นที่สวน (ตารางที่ 2.4)

2.3.3 แรงงานและการจ้างแรงงาน

ครัวเรือนมีผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน 2.7 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 67.5 ของคนในครัวเรือนทั้งหมดโดยเป็นเพศหญิงร้อยละ 51.5 และเพศชายร้อยละ 48.5 (ตารางที่ 2.5) ร้อยละ 90 ของครัวเรือนไม่มีสมาชิกของครัวเรือนอพยพหรือไปอาศัยอยู่ที่อื่น ๆ ติดต่อกันนานกว่า 6 เดือนเลย (ตารางที่ 2.6) สมาชิกของครัวเรือนที่ไปอยู่ที่อื่นร้อยละ 70 ส่งเงินกลับมาบ้าน แต่มีสมาชิกไม่ถึงร้อยละ 10 ที่กลับมาช่วยครัวเรือนในช่วงที่ทำการปลูกพืชหรือเก็บเกี่ยว (ตารางที่ 2.7) ครัวเรือนจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งที่มีแรงงานของครัวเรือนเองไม่เพียงพอต้องใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกมาช่วยทั้งในช่วงเพาะปลูก ดูแลรักษา และเก็บเกี่ยว (ตารางที่ 2.8)

2.3.4 ระบบการเพาะปลูก

ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุดของครัวเรือนในกลุ่มนี้ คือ การปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียวโดยปลูกหลายครั้งในรอบหนึ่งปี ครัวเรือนที่ปลูกข้าวอย่างเดียวมีประมาณร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 2.9) ครัวเรือนอีกร้อยละ 37.4 ปลูกข้าวและไม้ผล ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลอย่างเดียวมีเพียง ร้อยละ 4.4 เท่านั้น

2.3.5 การใช้เทคโนโลยี

ก. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิต

ร้อยละ 88.5 ของครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ (ตารางที่ 2.10) แต่มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 7.3 เท่านั้นที่มีรถจักรยานยนต์ ครัวเรือนใช้เครื่องจักรค่อนข้างมากครัวเรือนร้อยละ 11.5 มีรถแทรกเตอร์ 4 ล้อเล็ก ร้อยละ 77.1 มีรถไถเดินตาม ร้อยละ 75 มีปั้มน้ำ ร้อยละ 61.5 และ 29.2 มีเครื่องพ่นยา และเครื่องตัดหญ้า ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าครัวเรือนมีการลงทุนในเครื่องจักรกล เครื่องมือต่าง ๆ ที่เหมาะกับการทำนาหลายครั้งและการทำสวนผลไม้ ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักร เครื่องมือต่าง ๆ คิดเป็นเงิน 81,791.9 บาท หรือ 2,163.4 บาท ต่อไร่

ข. การใช้ปุ๋ยและสารเคมี

การใช้เทคโนโลยีทางด้านชีวเคมี ของครัวเรือนในกลุ่มนี้สูงมากประมาณร้อยละ 94 ของครัวเรือนใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง (ตารางที่ 2.11) และประมาณร้อยละ 90 ใช้ยาฆ่าหญ้า และสารเร่ง (ฮอร์โมน)

2.3.6 การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ก. พื้นที่เพาะปลูก

ครัวเรือนมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 35.9 ไร่ (ตารางที่ 2.12) ทั้ง ๆ ที่ครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองเพียง 22 ไร่ และไม่ได้ใช้ในการปลูกข้าวทั้งหมด ดังนั้นโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนจะปลูกข้าว 2 ครั้งในรอบ 1 ปี ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกไม้ผล 1.8 ไร่ พื้นที่ทำการเพาะปลูกสินค้าชนิดอื่นอาจกล่าวได้ว่าไม่มีเลย ครัวเรือนประมาณครึ่งหนึ่งระบุว่ามีปัญหาในการผลิต (ตารางที่ 2.13)

ข. รายได้สุทธิของครัวเรือน

ครัวเรือนมีรายได้สุทธิทั้งหมด 84,892 บาท (ตารางที่ 2.14) เนื่องจากครัวเรือนทำการเกษตรอย่างเข้มข้นมาก รายได้สุทธิจากการทำการเกษตร จึงสูงถึง 62,246 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 73.3 ของรายได้ทั้งหมด รายได้สุทธิจากการเกษตรที่จำนวนนี้ เป็นจำนวนที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ครัวเรือนมีรายได้จากนอกการเกษตรเพียง 22,518 บาท ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการเกษตรของครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ

ค. ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคเพียง 30,065 บาท (ตารางที่ 2.15) ซึ่งเป็นจำนวนที่ต่ำที่สุดในบรรดาครัวเรือนกลุ่มต่างๆ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าครัวเรือนมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีต่ำที่สุด ทั้งนี้ครัวเรือนอยู่ในเขตชลประทานผลิตข้าวเป็นการค้าจึงไม่ต้องเป็นห่วงว่าจะไม่ข้าวบริโภค มีน้ำอุดมสมบูรณ์สามารถทำผักสวนครัว ไม้ผล จับปลามาทำเป็นอาหารได้มากมาย อย่างไรก็ตามครัวเรือนยังต้องจัดซื้ออาหารที่ไม่ได้ผลิตเองมาบริโภค คิดเป็นเงินมากถึง 21,786 บาท หรือร้อยละ 72.5 ของค่าใช้จ่ายไปในการบริโภคทั้งหมด ส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 17.6 ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่มากเป็นอันดับสองอีกเช่นกัน

2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

2.4.1 ลักษณะทั่วไป

ครัวเรือนมีสมาชิกในครอบครัว 3.9 คน เป็นเพศหญิงร้อยละ 52.9 และเพศชายร้อยละ 47.1 (ตารางที่ 2.1) โครงสร้างของครัวเรือนเมื่อพิจารณาตามช่วงอายุมีลักษณะการกระจายคล้ายทรงกระบอกเช่นกลุ่มอื่น ๆ ร้อยละ 17.5 ของสมาชิกมีอายุระหว่าง 0-14 ปี ร้อยละ 6.9 มีอายุมากกว่า 65 ปี ประมาณร้อยละ 25 จะมีอายุอยู่ในช่วง 35-45 ปี ในด้านการศึกษาชั้นร้อยละ 47.3 ของสมาชิก

เรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือต่ำกว่า (ตารางที่ 2.2) มีสมาชิกเพียงร้อยละ 2.2 ที่ไม่ได้เข้าเรียนหนังสือ มีผู้เรียนจบระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยจำนวนน้อยมากเช่นกัน คือ เพียงร้อยละ 2.5 เท่านั้น ในจำนวนสมาชิกทั้งหมดร้อยละ 19.7 เป็นผู้ที่กำลังเรียนอยู่และอีกร้อยละ 10.5 เป็นสมาชิกที่เป็นเด็ก คนชรา และคนพิการ ดังนั้นจึงมีผู้ที่อยู่ในวัยทำงานประมาณร้อยละ 70 (ตารางที่ 2.3) ในจำนวนนี้ร้อยละ 46.5 ประกอบอาชีพการเกษตรอีกร้อยละ 14.1 ประกอบอาชีพรับจ้าง สมาชิกที่รับราชการ หรือทำงานมีเงินเดือนประจำมีจำนวนเพียงร้อยละ 3.9 ของสมาชิกทั้งหมดเท่านั้น

2.4.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ถือครองที่ดินขนาด 17.6 ไร่ (ตารางที่ 2.4) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2.5 แปลง ดังนั้นขนาดเฉลี่ยต่อพื้นที่หนึ่งแปลงจะเท่ากับ 7.1 ไร่ ที่ดินที่ครัวเรือนถือครองเป็นที่ที่มีเอกสารสิทธิถึงร้อยละ 75.8 เป็นการถือครองโดยมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินร้อยละ 58.1 และอีกร้อยละ 17.7 เป็นการถือครองโดยมีเอกสารสิทธิ น.ส.3 หรือ น.ส.3ก ที่ดินที่ถือครองโดยไม่มีเอกสารสิทธิ มีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น (ตาราง 2.5)

ครัวเรือนร้อยละ 70 ทำการผลิตโดยเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด (ตารางที่ 2.6) ที่เป็นผู้เช่ามีจำนวนไม่มาก คือเป็นผู้เช่าบางส่วนร้อยละ 4.3 และเป็นผู้เช่าทั้งหมดร้อยละ 2.2 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของการเป็นผู้เช่ามีน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนอื่น ๆ ที่อธิบายแล้วข้างต้น ทั้งนี้เพราะการปลูกไม้ผลเป็นการลงทุนระยะยาว ถ้าหากการถือครองที่ดินไม่มั่นคงแล้ว เกษตรกรมักจะไม่ลงทุนปลูกและเป็นที่น่าสังเกตว่าครัวเรือนในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 14 ที่ไม่ทำการเพาะปลูก สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากไม่สามารถจัดซื้อที่ดินมาเป็นของตนเองได้

การศึกษาถึงการใช้ที่ดินของครัวเรือนพบว่า พื้นที่ที่ครัวเรือนใช้เพาะปลูก ร้อยละ 24.4 ใช้เป็นที่ทำสวน (ตารางที่ 2.7) และครัวเรือนใช้ที่ดินมากถึงร้อยละ 54.1 ในการปลูกยางพารา และมะพร้าว นอกจากนั้นครัวเรือนยังใช้พื้นที่เพาะปลูกร้อยละ 9.7 และ 8.9 ไปเป็นที่นาและที่ไร่ตามลำดับด้วย

2.4.3 แรงงานและการจ้างงาน

จากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 3.9 คน มีเพียงร้อยละ 56 หรือ 2.2 คนเท่านั้นที่เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน (ตารางที่ 2.8) โดยเป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.9 และ เพศชาย ร้อยละ 47.1 ครัวเรือนประมาณร้อยละ 80 ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนไปอาศัยอยู่นอกบ้านนานกว่า 6 เดือน

ติดต่อกัน (ตารางที่ 2.6) ครัวเรือนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 20 ที่มีสมาชิกไปอาศัยอยู่ที่อื่นนั้น มีสมาชิกเพียงร้อยละ 45.2 ที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน (ตารางที่ 2.7) สมาชิกที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่น ร้อยละ 22.6 กลับมาช่วยครัวเรือนเพาะปลูกและร้อยละ 35.5 กลับมาช่วยครัวเรือนเก็บเกี่ยว ถึงแม้การปลูกไม้ผลจะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก แต่การใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือการจ้างงานมีไม่มากนัก โดยในช่วงการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวครัวเรือนที่ใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกมีจำนวน ร้อยละ 28.0 และ 35.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.8)

2.4.4 ระบบการเพาะปลูก

ระบบการเพาะปลูกที่พบมากที่สุด คือการปลูกไม้ผลและยางพารา มีครัวเรือนที่ปลูกไม้ผล และ/หรือยางพารา รวมกันประมาณ ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลอย่างเดียว ร้อยละ 25.3 (ตารางที่ 2.9) ครัวเรือนร้อยละ 11.4 ปลูกยางพาราอย่างเดียว และมีครัวเรือนอีกร้อยละ 15.2 ที่ปลูกไม้ผลและยางพารา มีครัวเรือนที่ปลูกข้าวอย่างเดียว ร้อยละ 7.6 ระบบการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ได้แสดงไว้ในตารางที่ระบุข้างต้น

2.4.5 การใช้เทคโนโลยี

ก. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิต

ครัวเรือนในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีการลงทุนในเครื่องจักรกล เครื่องมือ อุปกรณ์ มากชนิดกว่า และเป็นเงินลงทุนมากกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีรถแทรกเตอร์ 4 ล้อใหญ่และแทรกเตอร์ 4 ล้อเล็ก คือ ร้อยละ 1.1 และ 3.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.10) ครัวเรือนร้อยละ 32.3 มีรถไถเดินตาม เช่นเดียวกันกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ จักรยานยนต์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด โดยครัวเรือนที่มีรถจักรยานยนต์นั้นมีมากถึง ร้อยละ 92.5 ของครัวเรือนทั้งหมด นอกจากนั้นก็มีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 51.6 ที่มีรถปิคอัพ ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุดในบรรดาครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ เช่นกัน และเนื่องจากการปลูกไม้ผลกันมาก ครัวเรือนร้อยละ 78.5 จึงมีปั้มน้ำ ร้อยละ 58.1 มีบ่อหรือสระน้ำ ร้อยละ 33.3 มีระบบส่งน้ำในสวน ร้อยละ 53.8 มีเครื่องพ่นยา และร้อยละ 25.8 มีโรงเรือนเก็บวัสดุ อุปกรณ์และผลผลิต เครื่องจักรกล อุปกรณ์ ประเภทอื่น ๆ และจำนวนครัวเรือนที่มี ได้แสดงไว้ในตารางที่อ้างถึงข้างต้น มูลค่าการลงทุนของครัวเรือน คิดเป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 130,676 บาท หรือ 8,841 บาทต่อไร่ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ

ข. การใช้ปุ๋ยและสารเคมี

มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 74.2 เท่านั้นที่ใช้ปุ๋ยเคมี (ตารางที่ 2.11) แต่ที่ใช้กันมากในระดับรอง ๆ ลงไป คือ การใช้ยาฆ่าหญ้า ร้อยละ 63.4 และการใช้ยาฆ่าแมลง ร้อยละ 50.5 ซึ่งเป็นอัตราที่พบโดยทั่วไปในพื้นที่ที่ทำสวนหรือทำการเกษตรแบบเข้มข้นปานกลาง

2.4.6 การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ก. พื้นที่เพาะปลูก

ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งหมด 14.5 ไร่ (ตารางที่ 2.12) น้อยกว่าพื้นที่ถือครองที่มีอยู่ 17.6 ไร่ หรือความเข้มในการใช้ที่ดินน้อยกว่า 1 ซึ่งเป็นลักษณะของการใช้พื้นที่ในที่ที่ปลูกไม้ผลและยางพารามาก การศึกษาพบว่าครัวเรือนใช้พื้นที่ร้อยละ 47.4 ไปในการปลูกยางพารา ใช้พื้นที่ประมาณร้อยละ 25 ไปในการปลูกไม้ผลประเภทต่าง ๆ และใช้พื้นที่ร้อยละ 15.2 ไปในการปลูกข้าว ครัวเรือนจำนวนมากกว่าครึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 54.8) ระบุว่ามีปัญหาในการเพาะปลูก (ตารางที่ 2.13)

ข. รายได้สุทธิของครัวเรือน

การศึกษา พบว่าในระหว่างรอบปีที่สำรวจครัวเรือนมีรายได้สุทธิ 112,742 บาท (ตารางที่ 2.14) ซึ่งสูงที่สุดในบรรดาครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ครัวเรือนมีรายได้จากการเกษตร เพียง 41,397 บาทเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่ที่เป็นสวนไม้ผลมีขนาดไม่ใหญ่นัก รายได้จากการเกษตรนั้นคิดเป็นเพียงร้อยละ 36.7 ของรายได้สุทธิทั้งหมดเท่านั้น รายได้ที่เหลือเป็นรายได้จากนอกการเกษตร ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม งานนอกการเกษตรจึงทำได้ง่ายและมีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 14 ที่ไม่ทำการเกษตร

ค. ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 54,189 บาท (ตารางที่ 2.15) ร้อยละ 56.8 เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดซื้ออาหารมาบริโภค ร้อยละ 20.4 เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ลูก ๆ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้แสดงไว้ในตารางที่อ้างถึงข้างต้น

2.5 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น(ยางพาราและปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

2.5.1 ลักษณะทั่วไป

ครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือน 4.6 คน ซึ่งเป็นขนาดที่โตที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ที่ศึกษา (ตารางที่ 2.1) เป็นสมาชิกที่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.4 และเพศหญิงร้อยละ 48.6 หรือมีเพศชายมากกว่าเพศหญิงซึ่งเป็นสัดส่วนที่กลับกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ เช่นกัน เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรตามกลุ่มอายุ พบว่าลักษณะโครงสร้างยังเป็นแบบทรงเจดีย์อยู่ แต่ฐานไม่กว้างมากนัก ครัวเรือนมีสมาชิกที่มีช่วงอายุระหว่าง 0-14 ปีมากถึงร้อยละ 24.2 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด และมีสมาชิกที่มีอายุเกินกว่า 65 ปี เป็นจำนวนร้อยละ 8.7 และ 2 ใน 3 ของสมาชิกทั้งหมดมีอายุระหว่าง 14-65 ปี ระดับการศึกษาของสมาชิกโดยทั่วไปดีกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ เล็กน้อย ครัวเรือนมีสมาชิกที่ไม่ได้เรียนหนังสือเพียงร้อยละ 1.6 มีผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่าเป็นจำนวนร้อยละ 45 และมีผู้ที่จบระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยร้อยละ 4.1 เมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน พบว่ามีสมาชิกมากถึงร้อยละ 26.2 ที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ และมีสมาชิกอีกร้อยละ 11.2 ที่เป็นเด็ก คนชรา และคนพิการ สมาชิกที่เหลือเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพการเกษตร สมาชิกที่ประกอบอาชีพค้าขาย บริการ และรับราชการ มีจำนวนน้อยมาก

2.5.2 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดิน

ครัวเรือนถือครองที่ดินเป็นจำนวน 22.9 ไร่ แบ่งออกเป็น 2.1 แปลง ดังนั้นขนาดพื้นที่แต่ละแปลงจะเท่ากับ 11.1 ไร่ (ตารางที่ 2.2) พื้นที่ที่ถือครองส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิที่ดิน คือร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดถือครองโดยมีเอกสารสิทธิโฉนดที่ดิน และอีกร้อยละ 31.1 ของพื้นที่ถือครองโดยมีเอกสารสิทธิ น.ส.3 หรือ น.ส. 3ก นอกจากนั้นการสำรวจ พบว่ามีพื้นที่ถึงร้อยละ 10.4 ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน และมีพื้นที่อีกร้อยละ 4.4 ที่ถือครองโดยไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ ที่ดินที่ถือครองทำการเพาะปลูกอยู่นั้นถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมดมากถึงร้อยละ 93.7 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 2.3) ครัวเรือนไม่มีการถือครองในรูปผู้เช่าเลยไม่ว่าจะเป็นเช่าบางส่วนหรือเช่าทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการลงทุนเพาะปลูก ยางพารา และปาล์มน้ำมัน เป็นการลงทุนระยะยาว ผู้ปลูกต้องการความมั่นคงในการถือครองที่ดิน อย่างไรก็ตามในการสำรวจพบว่า มีครัวเรือนร้อยละ 4.5 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ไม่ทำการเพาะปลูก การใช้ที่ดินที่ถือครองนั้นร้อยละ 95 ใช้พื้นที่ทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน (ตารางที่ 2.4)

2.5.3 แรงงานและการจ้างงาน

ในจำนวนสมาชิกของครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 4.6 คนนั้น เป็นสมาชิกที่อยู่ในกองกำลังแรงงานเพียง 2.6 คน หรือร้อยละ 56.5 โดยเป็นเพศชาย ร้อยละ 51.4 (ตารางที่ 2.5) สมาชิกของครัวเรือนส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ที่บ้าน มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 29.5 เท่านั้นที่มีสมาชิกบางคนของครัวเรือนไปอยู่อาศัยนอกบ้านเป็นระยะเวลานานกว่า 6 เดือน ติดต่อกัน (ตารางที่ 2.6) สมาชิกที่ไปอาศัยอยู่นอกบ้าน มีเพียงร้อยละ 15.2 เท่านั้นที่ส่งเงินกลับมาให้ที่บ้าน (ตารางที่ 2.7) และมีสมาชิกจำนวนน้อยมาก ไม่ถึงร้อยละ 6.5 ที่กลับมาช่วยครัวเรือนในช่วงเวลาของการเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยว ทั้งนี้อาจเป็นลักษณะของการเพาะปลูกที่ทำ คือการกรีดยาง หรือการเก็บเกี่ยวปาล์ม ทำในช่วงระยะเวลายาวหลายเดือน ดังนั้น ถ้ากลับมาช่วยก็จะได้ทำงานหรือเรียนหนังสือ ไม่เหมือนกับการผลิต ข้าว พืชไร่ หรือไม้ผล ซึ่งทำในช่วงระยะเวลานั้น ๆ นอกจากนั้นการสำรวจพบว่าการทำการผลิต ครัวเรือนเกือบไม่ได้ใช้แรงงานจากบุคคลภายนอกครัวเรือนเลย ทั้งนี้ครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 95 ระบุว่าไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกดูแลรักษา หรือเก็บเกี่ยว ครัวเรือนทำโดยใช้แรงงานของครัวเรือนเอง (ตารางที่ 2.8)

2.5.4 ระบบการเพาะปลูก

ร้อยละ 91.5 ของครัวเรือนทั้งหมด ระบุว่าระบบการเพาะปลูกของครัวเรือน คือ การปลูกยางพารา และ/หรือ ปาล์มน้ำมัน ระบบการเพาะปลูกอื่น ๆ ที่พบอีกเล็กน้อย คือ การปลูกไม้ผลหรือข้าว กับยางพารา และ/หรือ ปาล์มน้ำมัน (ตารางที่ 2.9)

2.5.5 การใช้เทคโนโลยี

ก. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิต

ร้อยละ 87.5 ของครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ และร้อยละ 12.5 มีรถปิคอัพ (ตารางที่ 2.10) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ร้อยละ 63.4 ของครัวเรือนมีโรงกรีดยาง ครัวเรือนมีอุปกรณ์อื่น ๆ อีก เช่น ปั่นน้ำ บ่อน้ำและสระน้ำ เครื่องพ่นยา และเครื่องตัดหญ้า ครัวเรือนลงทุนในเครื่องจักรกลอุปกรณ์การผลิต เป็นจำนวนเงินไม่มากนัก โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนลงทุน 47,272 บาทหรือคิดเป็น 2,542 บาทต่อไร่

ข. การใช้ปุ๋ยและสารเคมี

ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีทางด้านชีว-เคมีไม่มากนัก ร้อยละ 67.9 ของครัวเรือนใช้ปุ๋ยเคมี และร้อยละ 42.9 ใช้ยาฆ่าหญ้า (ตารางที่ 2.11) สารเคมีประเภทอื่น ๆ นั้นมีครัวเรือนจำนวนน้อยมากที่ใช้

2.5.6 การผลิต รายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ข. พื้นที่เพาะปลูก

ครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ รวม 18.6 ไร่ ในจำนวนนี้ร้อยละ 81.7 ครัวเรือนใช้ปลูกยางพารา ร้อยละ 14 ใช้ปลูกปาล์มน้ำมัน (ตารางที่ 2.12) พื้นที่ที่เหลือใช้ปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ไม้ผล ข้าว มะพร้าว ครัวเรือนร้อยละ 20.5 ระบุว่ามีปัญหาในการเพาะปลูก (ตารางที่ 2.13)

ค. รายได้สุทธิของครัวเรือน

ครัวเรือนมีรายได้สุทธิทั้งหมด 77,750 บาท (ตารางที่ 2.14) ซึ่งเป็นรายได้ที่ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ แต่เป็นรายได้ที่ครัวเรือนได้รับในช่วงเวลาหลายเดือนตลอดปี ไม่เหมือนครัวเรือนอื่น ๆ ซึ่งจะได้รับความเฉพาะในช่วงการเก็บเกี่ยวเท่านั้น และที่แตกต่างจากครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ อีก คือครัวเรือนมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเป็นเงิน 53,357 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 68.6 ของรายได้ของครัวเรือนทั้งหมด รายได้จากนอกการเกษตรประกอบเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.8 เท่านั้น

ง. ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการบริโภค 47,198 บาท (ตารางที่ 2.15) ลักษณะการใช้จ่ายเหมือนครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ คือ ค่าใช้จ่ายรายการที่มากที่สุด คือ ค่าอาหาร ซึ่งครัวเรือนจ่ายไปเป็นเงิน 26,638 บาท หรือเท่ากับร้อยละ 56.4 ค่าใช้จ่ายในการศึกษามากเป็นอันดับรองลงไป คือร้อยละ 23.4

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนตัวอย่าง

กลุ่มครัวเรือน												
รายการ	1			2			3			4		
	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ
จำนวนครัวเรือน	88			96			96			93		112
จำนวนคน/ครัวเรือน		4.0			3.7			4.0			3.9	4.6
เพศ												
ชาย			44.7			49.1			48.5			47.1
หญิง			55.3			50.9			51.5			52.9
อายุ												
0-14			23.6			14.5			23.5			17.5
15-24			10.8			18.2			10.6			18.3
25-34			14.0			12.2			13.4			17.5
35-49			19.7			39.2			24.2			24.7
50-64			22.2			11.4			18.3			15.2
65+			9.7			4.5			10.1			6.9
รวม												8.7
ระดับการศึกษา												
ต่ำกว่า ป.4			14.8			6.3			10.8			9.1
ประถมศึกษาปีที่ 4			35.3			42.6			39.4			38.2
ประถมศึกษาปีที่ 5-7			17.9			13.6			22.9			17.2
มัธยมศึกษาตอนต้น			10.0			10.5			10.8			11.9
อาชีวศึกษา/มัธยมศึกษาตอนปลาย			8.3			15.3			6.4			13.0

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

รายการ	กลุ่มครัวเรือน									
	1		2		3		4		5	
	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	ร้อยละ
วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย, 13-16			5.1			0.3			2.5	4.1
ไม่ได้เรียน			2.8			2.1			2.2	1.6
อื่นๆ			5.7			7.2			5.8	7.6
รวม			100.0			100.0			100.0	100.0
อาชีพหลัก										
เกษตรกร			56.1			37.2			46.5	51.4
รับจ้าง			3.7			14.8			14.1	7.2
ค้าขาย			1.7			4.0			1.9	0.6
ทำงานประจำ			4.0			6.3			3.9	1.2
บริการ			0.3			4.3			1.4	1.2
เรียนหนังสือ			22.2			24.7			19.7	26.2
เด็ก, คนชรา, คนพิการ			10.0			8.0			10.5	11.2
ไม่แต่งงาน (แต่งงานเพราะวิกฤตเศรษฐกิจ)			0.6			0.3			0.3	0.0
เรียนจบยังหางานทำไม่ได้			1.1			0.0			0.0	0.2
อื่นๆ			0.3			0.6			1.7	1.0
รวม			100.0			100.0			100.0	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ลูกชายและ/หรือ พี่สาว ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ลูกพี่ชายชายและ/หรือ พี่สาว พี่ชายคนเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ลูกชายชายชาย ชายชลาประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ลูกชายคนเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ลูกชายชายชาย (ยกพร่า ป่าลุ่มน้ำฝน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.2 ขนาดที่ดิน

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
ขนาดที่ดิน (ไร่)	31.4	6.1	22.0	17.6	22.9
จำนวนแปลง	2.8	2.6	3.1	2.5	2.1
ขนาด/แปลง (ไร่)	11.2	2.4	7.0	7.1	11.1
เอกสารสิทธิที่ดิน					
โฉนดที่ดิน (%)	67.2	61.5	92.0	58.1	40.0
น.ส.3 น.ส.3ก (%)	21.0	10.6	6.0	17.7	31.1
ใบจองน.ส.2 (%)	0.0	7.7	0.0	0.0	5.2
ส.ค.1 (%)	0.8	0.0	1.0	1.6	2.2
ไม่มีเอกสารสิทธิ (%)	0.0	12.5	0.0	4.0	4.4
ส.ป.ก. (%)	10.1	3.8	0.0	0.0	10.4
อื่นๆ (%)	0.8	3.8	1.0	18.5	6.7
รวม (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลุกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลุกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลุกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลุกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลุกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.3 การเป็นเจ้าของและการถือครองที่ดิน

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
เจ้าของที่ดิน	75.0	30.2	44.8	69.9	93.7
เช่าที่ดินผู้อื่นทำบางส่วน	13.6	14.6	33.3	4.3	0.0
เช่าที่ดินผู้อื่นทำทั้งหมด	2.3	28.1	16.7	2.2	0.0
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	0.0	3.1	0.0	0.0	0.9
ไม่ทำการเพาะปลูก	3.4	19.8	3.1	14.0	4.5
ได้ใช้ฟรีบางส่วน	4.5	3.1	0.0	5.4	0.9
ได้ใช้ฟรีทั้งหมด	1.1	1.0	2.1	4.3	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.4 การใช้ที่ดิน

รายการ	หน่วย : ไร่ยละ				
	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
ที่นา	80.3	52.1	83.5	9.7	2.3
ที่ไร่	9.7	0.0	0.2	8.9	0.0
ที่สวน	3.1	44.2	15.0	24.4	2.2
ที่ปลูกผัก	0.2	0.9	0.1	1.8	0.0
ที่เลี้ยงสัตว์	5.8	2.9	0.0	0.0	0.2
ไม้ยืนต้น ไม่ใช่ไม้ผล	0.9	0.0	0.0	0.5	0.0
ยาง,ปาล์ม,มะพร้าว	0.1	0.0	0.0	54.1	95.0
อื่นๆ	0.0	0.0	1.2	0.8	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.5 แรงงานของครัวเรือน

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
จำนวนครัวเรือน	88	96	96	93	112
จำนวนคนต่อครัวเรือน	4.0	3.7	4.0	3.9	4.6
จำนวนแรงงานต่อครัวเรือน (อายุ > 15 ปี)	2.4	1.8	2.7	2.2	2.6
เพศ (ร้อยละ)					
ชาย	44.7	49.1	48.5	47.1	51.4
หญิง	55.3	50.9	51.5	52.9	48.6

- กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน
- กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก
- กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน
- กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
- กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.6 ครวเรือนที่มีสมาชิกไม่ได้อยู่ประจำในครวเรือน

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครวเรือน				
	1	2	3	4	5
ครวเรือนที่มีสมาชิกไม่ได้อยู่ประจำ	62.5	11.5	29.2	20.4	29.5
ครวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ประจำ	37.5	88.5	70.8	79.6	70.5

กลุ่มครวเรือน 1 คือ กลุ่มครวเรือนที่ ปลุกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครวเรือน 2 คือ กลุ่มครวเรือนที่ ปลุกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครวเรือน 3 คือ กลุ่มครวเรือนที่ ปลุกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครวเรือน 4 คือ กลุ่มครวเรือนที่ ปลุกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครวเรือน 5 คือ กลุ่มครวเรือนที่ ปลุกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.7 การส่งเงินกลับบ้านและการกลับมาช่วยเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
สมาชิกที่ส่งเงินกลับบ้าน	56.0	22.2	69.0	45.2	15.2
สมาชิกกลับมาช่วยเพาะปลูก	16.0	0.0	9.5	22.6	4.5
สมาชิกกลับมาช่วยเก็บเกี่ยว	15.0	0.0	7.1	35.5	6.1
สมาชิกกลับมาช่วยงานอื่นๆ	14.0	16.7	0.0	35.5	4.5

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.8 ครั้วเรือนที่ใช้แรงงานบุคคลภายนอกมาช่วยเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครั้วเรือน				
	1	2	3	4	5
เพาะปลูก					
ครั้วเรือนใช้แรงงานบุคคลภายนอก	58.0	67.7	47.9	28.0	2.7
ครั้วเรือนไม่ได้ใช้แรงงานบุคคลภายนอก	42.0	32.3	52.1	72.0	97.3
ดูแลรักษา					
ครั้วเรือนใช้แรงงานบุคคลภายนอก	5.7	13.5	54.2	4.3	2.7
ครั้วเรือนไม่ได้ใช้แรงงานบุคคลภายนอก	94.3	86.5	45.8	95.7	97.3
เก็บเกี่ยว					
ครั้วเรือนใช้แรงงานบุคคลภายนอก	69.3	63.5	54.2	35.5	4.5
ครั้วเรือนไม่ได้ใช้แรงงานบุคคลภายนอก	30.7	36.5	45.8	64.5	95.5
อื่นๆ					
ครั้วเรือนใช้แรงงานบุคคลภายนอก	11.4	35.4	25.0	0.0	0.0
ครั้วเรือนไม่ได้ใช้แรงงานบุคคลภายนอก	88.6	64.6	75.0	100.0	100.0

- กลุ่มครั้วเรือน 1 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน
- กลุ่มครั้วเรือน 2 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก
- กลุ่มครั้วเรือน 3 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน
- กลุ่มครั้วเรือน 4 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
- กลุ่มครั้วเรือน 5 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.9 ระบบการเพาะปลูก

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
ข้าว	73.5	1.3	49.5	7.6	0.0
พืชไร่	0.0	5.2	0.0	3.8	0.0
ไม้ผลอย่างเดียว	1.2	10.4	4.4	25.3	0.0
พืชยืนต้น (มะพร้าว,ปาล์ม,ยางพารา)	0.0	0.0	0.0	11.4	91.5
พืชผัก	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0
ไม้ดอก	0.0	1.3	0.0	0.0	0.0
ไม้ผล - พืชยืนต้น	0.0	0.0	1.1	15.2	2.8
ไม้ดอก - พืชยืนต้น	0.0	0.0	0.0	1.3	0.0
พืชยืนต้น - พืชผัก	0.0	0.0	0.0	1.3	0.9
พืชไร่ - พืชยืนต้น	0.0	0.0	0.0	3.8	0.9
พืชผัก - ไม้ผล	0.0	1.3	1.1	6.3	0.0
ข้าว - ไม้ผล	2.4	2.6	37.4	7.6	0.0
ข้าว - พืชยืนต้น	7.2	0.0	1.1	2.5	2.8
ข้าว -พืชไร่	12.0	41.6	0.0	0.0	0.0
ข้าว -พืชผัก	0.0	0.0	2.2	0.0	0.0
ข้าว -พืชไร่ - พืชผัก	0.0	7.8	0.0	1.3	0.0
ข้าว - พืชผัก - ไม้ผล	2.4	1.3	2.2	1.3	0.0
ข้าว - พืชไร่ - ไม้ผล	0.0	19.5	0.0	2.5	0.0
ข้าว - ไม้ผล - พืชยืนต้น	0.0	0.0	1.1	0.0	0.0
ข้าว - พืชไร่ - ดอกไม้	0.0	1.3	0.0	2.5	0.0
ไม้ผล - พืชไร่ - พืชยืนต้น	0.0	0.0	0.0	1.3	0.0
พืชผัก - ไม้ผล - พืชยืนต้น	0.0	0.0	0.0	2.5	0.9
ข้าว - พืชผัก - ไม้ผล - พืชยืนต้น	0.0	0.0	0.0	2.5	0.0
ข้าว - พืชไร่ - พืชผัก - ไม้ผล	0.0	6.5	0.0	0.0	0.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.10 เครื่องจักรอุปกรณ์การผลิต

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
รถแทรกเตอร์ 4 ล้อใหญ่	1.1	0.0	0.0	1.1	0.0
รถแทรกเตอร์ 4 ล้อเล็ก	2.3	0.0	11.5	3.2	0.0
รถไถเดินตาม	53.4	8.3	77.1	32.3	5.4
ปั๊มน้ำ	37.5	20.8	75.0	78.5	44.6
เครื่องพ่นยา	3.4	58.3	61.5	53.8	13.4
เครื่องตัดหญ้า	12.5	19.8	29.2	11.8	25.0
เครื่องเกี่ยว	1.1	0.0	0.0	1.1	0.0
เครื่องนวด	1.1	0.0	0.0	1.1	0.0
รถพ่วง	8.0	11.5	2.1	3.2	0.9
รถมอเตอร์ไซด์	54.5	83.3	88.5	92.5	87.5
รถปิคอัพ	9.1	31.3	7.3	51.6	12.5
รถบรรทุก	3.4	1.0	1.0	1.1	0.0
รถเข็น	1.1	0.0	0.0	1.1	0.0
บ่อ หรือสระน้ำ	39.8	0.0	6.3	58.1	33.9
ระบบส่งน้ำ	5.7	0.0	3.1	33.3	4.5
โรงเรือนเก็บวัสดุอุปกรณ์	65.9	40.6	0.0	25.8	0.9
คอกไก่ เป็ด	14.8	1.0	1.0	8.6	8.0
คอกหมู	0.0	0.0	0.0	0.0	3.6
คอกวัวเนื้อ	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0
บ่อปลา	3.4	1.0	0.0	1.1	0.9
เครื่องมือ - เลี้ยงสัตว์	1.1	0.0	0.0	3.2	0.0
โรงรีดยาง	0.0	0.0	0.0	8.6	63.4
อื่น ๆ	5.7	0.0	0.0	6.5	0.0
มูลค่าต่อครัวเรือน	100,511.6	76,772.4	81,791.9	130,676.9	47,271.8
มูลค่าต่อไร่ (ที่ทำการเพาะปลูก)	4,342.4	8,381.8	2,163.4	8,841.1	2,542.5

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.11 การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
ปุ๋ยเคมี	90.9	74.0	93.8	0.0	0.0
ปุ๋ยคอก- หมัก	12.5	15.6	4.2	0.0	0.0
ยาฆ่าแมลง	18.2	62.5	94.8	0.0	0.0
ยาฆ่าหญ้า	12.5	50.0	91.7	0.0	0.0
ปูนขาว	1.1	9.4	0.0	0.0	0.0
สารเร่ง(ฮอร์โมน)	1.1	3.1	87.5	0.0	0.0
สารเคมีอื่นๆ	2.3	10.4	14.6	0.0	0.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.12 พื้นที่เพาะปลูกพืชต่างๆ

รายการ	กลุ่มครัวเรือน									
	กลุ่มที่ 1		กลุ่มที่ 2		กลุ่มที่ 3		กลุ่มที่ 4		กลุ่มที่ 5	
	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ
ข้าว	18.3	83.1	3.9	43.1	35.9	94.9	2.2	15.2	0.4	2.1
มะพร้าว	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.6	4.1	0.2	0.9
ปาล์ม	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.6	14.0
ยาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	6.8	47.4	15.2	81.7
หม่อน	0.1	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
หมาก	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	1.6	0.0	0.1
มะม่วงหิมพานต์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	1.8	0.1	0.5
พืชไร่										
อ้อย	2.7	12.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ข้าวโพด	0.0	0.0	1.1	11.8	0.0	0.0	0.1	0.4	0.0	0.0
กาแฟ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
มันสำปะหลัง	0.1	0.6	2.6	29.0	0.0	0.0	0.8	5.7	0.0	0.0
พืชผัก (ไร่)	0.5	2.1	0.3	3.6	0.0	0.0	0.3	2.1	0.0	0.1
สวนไม้ผล	0.1	0.4	1.1	11.8	1.8	4.9	3.1	21.3	0.1	0.4
สวนไม้ดอก	0.0	0.0	0.1	0.6	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0
ไม้ยืนต้น	0.2	0.8	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.4	0.0	0.0
รวม	22.0	100.0	9.0	100.0	37.8	100.0	14.5	100.0	18.6	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน
กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก
กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน
กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.13 ครั้วเรือนที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูกฤดูฝนที่ผ่านมา

หน่วย : ร้อยละ

ปัญหาในการเพาะปลูก	กลุ่มครั้วเรือน				
	1	2	3	4	5
มีปัญหาในการเพาะปลูก	64.8	7.3	47.9	54.8	20.5

- กลุ่มครั้วเรือน 1 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกข้าวและ/หรือ พืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน
- กลุ่มครั้วเรือน 2 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก
- กลุ่มครั้วเรือน 3 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน
- กลุ่มครั้วเรือน 4 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
- กลุ่มครั้วเรือน 5 คือ กลุ่มครั้วเรือนที่ ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.14 รายได้สุทธิของครัวเรือน

	กลุ่มครัวเรือน									
	1		2		3		4		5	
	เฉลี่ย	ร้อยละ	เฉลี่ย	ร้อยละ	เฉลี่ย	ร้อยละ	เฉลี่ย	ร้อยละ	เฉลี่ย	ร้อยละ
รายได้จากการเกษตร										
รายได้จากพืช	3,537.9	5.4	47,489.3	44.2	62,246.3	73.3	41,397.4	36.7	53,357.0	68.6
รายได้จากสัตว์	2,288.2	3.5	-2,259.7	-2.1	128.5	0.2	764.8	0.7	47.4	0.1
รายได้นอกการเกษตร	59,970.6	91.1	62,101.7	57.9	22,517.7	26.5	70,579.8	62.6	23,917.9	30.8
รายได้สุทธิของครัวเรือน	65,796.7	100.0	107,331.2	100.0	84,892.4	100.0	112,741.9	100.0	77,749.8	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรนาฝน
กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้งและส่งผลพื้นที่ขนาดเล็ก
กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งเขตชลประทาน
กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกส่งผลเป็นหลัก
กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 2.15 ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

รายการ	กลุ่มครัวเรือน									
	1		2		3		4		5	
	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
ค่าอาหาร	19,213.6	50.4	30,134.2	51.8	21,786.5	72.5	30,764.6	56.8	26,637.7	56.4
ค่าเสื้อผ้า	1,170.1	3.1	1,632.8	2.8	353.1	1.2	1,914.9	3.5	1,620.4	3.4
ค่ารักษาพยาบาล	810.0	2.1	1,767.5	3.0	374.0	1.2	1,441.8	2.7	512.8	1.1
ค่าใช้จ่ายทางสังคม	2,777.0	7.3	1,830.3	3.1	760.1	2.5	4,169.9	7.7	3,768.1	8.0
ค่าใช้จ่ายเดินทาง (ไม่ทำงาน, ไม่ประ	1,828.9	4.8	5,269.1	9.1	471.3	1.6	3,972.0	7.3	1,644.8	3.5
ค่าเล่าเรียน (รวมทุกอย่าง)	8,320.0	21.8	17,278.6	29.7	5,281.4	17.6	10,721.4	19.8	11,069.6	23.5
อื่น ๆ (พักผ่อน, หาย)	4,034.4	10.6	253.9	0.4	1,038.8	3.5	1,204.6	2.2	1,945.1	4.1
รวม	38,154.2	100.0	58,166.4	100.0	30,065.2	100.0	54,189.2	100.0	47,198.4	100.0

กลุ่มครัวเรือน 1 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ในเขตเกษตรนาฝน
กลุ่มครัวเรือน 2 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้งและไม่มีผลพื้นที่ขนาดเล็ก
กลุ่มครัวเรือน 3 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งเขตชลประทาน
กลุ่มครัวเรือน 4 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
กลุ่มครัวเรือน 5 คือ กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

บทที่ 3

สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนในชนบท

บทนี้อธิบายถึงสภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนในชนบท เป็นการอธิบายตามประเภทของครัวเรือนที่พบในชนบทจากการสำรวจ ซึ่งประกอบด้วย ครัวเรือนเกษตรกร รับจ้างค้าขาย รับราชการ/ทำงานมีเงินเดือนประจำ บริการ และอื่น ๆ โดยอธิบายถึง จำนวนเงินกู้ แหล่งเงินกู้ วัตถุประสงค์ของเงินกู้ ประเภทของเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยหลักประกันเงินกู้ภาระหนี้สิน และสถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม

3.1 สภาพการมีหนี้ค้างและการกู้ยืมของครัวเรือนชนบท

3.1.1 ครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

การสำรวจพบว่าในช่วงต้นปีของการทำการศึกษา (พฤษภาคม) ครัวเรือนในชนบทในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 73 ที่มีหนี้สินค้างอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งมีเพียงร้อยละ 27 ของครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินค้าง (ตารางที่ 3.1) ในระหว่างช่วงปี มีครัวเรือนประมาณ 1 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ทำการศึกษา ซึ่งในจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมเงินใหม่ในระหว่างปีนี้ร้อยละ 50 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ค้างเมื่อต้นปี และอีกร้อยละ 50 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ค้างเมื่อต้นปี ดังนั้นเมื่อรวมครัวเรือนในกลุ่มหลังนี้กับครัวเรือนที่มีหนี้ค้างเมื่อต้นปีแล้ว จะทำให้ครัวเรือนที่มีหนี้สินระหว่างปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงมาก ดังนั้นครัวเรือนในกลุ่มนี้จึงมีเพียง ร้อยละ 10 เท่านั้นที่ไม่เคยมีหนี้สินเลย อย่างไรก็ตามในช่วงระหว่างปี มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 6 ที่ชำระหนี้ค้างได้ทั้งหมด และอีกร้อยละ 25 ที่ชำระหนี้คืนบางส่วน ดังนั้น ณ เวลาสิ้นปีครัวเรือนในกลุ่มนี้มีจำนวนมากถึงร้อยละ 84 ที่ยังมีหนี้ค้างเหลืออยู่

3.1.2 ครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม่ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ครัวเรือนครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 31 เท่านั้นที่มีหนี้ค้าง หรืออีกนัยหนึ่งครัวเรือนในกลุ่มนี้มีจำนวนมากถึงเกือบร้อยละ 70 ที่ไม่มีหนี้ค้างต้นปี ร้อยละ 41 ของครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินในระหว่างปี ในจำนวนนี้ร้อยละ 44 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ค้างต้นปี และร้อยละ 56 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ค้างต้นปี เมื่อรวมครัวเรือนที่มีหนี้ค้างต้นปีและ

ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นแต่ปีมีการกู้ยืมระหว่างปี จะให้จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สินในระหว่างปีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด หรือครัวเรือนซึ่งไม่เคยมีหนี้สินเลยจะมีมากขึ้นถึงร้อยละ 46 ของครัวเรือนทั้งหมด ในระหว่างปีครัวเรือนร้อยละ 16 ชำระคืนเงินกู้ได้ทั้งหมดและอีกร้อยละ 19 ชำระคืนหนี้สินได้บางส่วน ดังนั้นในช่วงปลายปีที่ทำการศึกษาร้อยละ 38 ของครัวเรือนยังมีหนี้คงค้างเหลืออยู่

3.1.3 ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน

ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 48 หรือเกือบครึ่งหนึ่งมีหนี้คงค้างต้นปี เกือบร้อยละ 70 (ร้อยละ 69) มีการกู้ยืมเงินในระหว่างปี ในจำนวนผู้ที่มีการกู้ยืมนี้ร้อยละ 45 เป็นผู้ที่มีหนี้คงค้างต้นปีที่เหลือเป็นผู้ที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี เมื่อรวมครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี และครัวเรือนที่กู้ยืมใหม่ระหว่างปี จะทำให้ครัวเรือนทั้งหมดที่มีหนี้สินในระหว่างปีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 87 ของครัวเรือนทั้งหมด อย่างไรก็ตามในระหว่างปีร้อยละ 20 ของครัวเรือนสามารถชำระคืนเงินกู้ทั้งหมด และร้อยละ 15 ที่ชำระคืนบางส่วน ดังนั้นในระยะปลายปีจะมีครัวเรือนที่ยังมีหนี้คงค้างเหลืออยู่เป็นจำนวนถึงร้อยละ 67 ของครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 13 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีการกู้ยืมเลย

3.1.4 ครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 42 เท่านั้นที่มีหนี้คงค้างต้นปี ในระหว่างปีมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 19 เท่านั้นที่มีการกู้ยืมเงิน ซึ่งครัวเรือนที่กู้ยืมเงินในระหว่างปีนั้นร้อยละ 44 เป็นผู้ที่มีหนี้คงค้างต้นปี อีกร้อยละ 56 เป็นครัวเรือนที่กู้ยืมใหม่ (ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี) ซึ่งทำให้ครัวเรือนที่มีสภาพหนี้ในระหว่างปีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 53 ของครัวเรือนทั้งหมด ส่วนการชำระคืนหนี้สินพบว่ามีเพียงร้อยละ 3 ที่ชำระคืนหนี้สินได้ทั้งหมด และอีกร้อยละ 10 ชำระคืนหนี้สินได้บางส่วน ดังนั้นในระยะปลายปีจะมีครัวเรือนอีกร้อยละ 50 ที่ยังมีหนี้คงค้างเหลืออยู่ ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 47 ที่ไม่มีหนี้สินหรือการกู้ยืมเงินในระหว่างช่วงปีที่ทำการศึกษา

3.1.5 ครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ครัวเรือนในกลุ่มนี้เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 47) มีหนี้คงค้างต้นปี ในระหว่างปีมีเพียงร้อยละ 10 ของครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปี ซึ่งครัวเรือนที่กู้ยืม ร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี ส่วนอีกร้อยละ 45 ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี เมื่อรวมครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปีกับครัวเรือนที่กู้ยืมใหม่ระหว่างปี ทำให้ครัวเรือนที่มีหนี้สินระหว่างปีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52 ของครัวเรือนทั้งหมด ในด้านการชำระคืนหนี้สินร้อยละ 4 ของครัวเรือนสามารถชำระคืนเงินกู้ได้ทั้งหมดและอีกร้อยละ 21 สามารถชำระ

คืนได้บางส่วน ดังนั้นในระยะสิ้นปี ครัวเรือนที่ยังมีหนี้สินคงค้างเหลืออยู่มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 48 ของครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนในกลุ่มนี้ร้อยละ 48 ไม่มีหนี้สินเลยในระหว่างปีที่ทำการสำรวจ

3.2 สัดส่วนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนชนบท

ในบทที่ 2 ได้อธิบายลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ แต่ในครัวเรือนกลุ่มยังสามารถแบ่งครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะของรายได้หลัก ตัวอย่างเช่นครัวเรือนเกษตรกร คือครัวเรือนที่มีรายได้ของครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 50 มาจากการทำกิจกรรมการเกษตรหรือการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งอาจเป็นการปลูกพืชไร่ ข้าว ผลไม้ ไม้ยืนต้น หรือการเลี้ยงสัตว์ก็ได้ ครัวเรือนรับจ้าง คือครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าร้อยละ 50 มาจากการรับจ้างแรงงาน ในการวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพและลักษณะสินเชื่อในรายละเอียดได้มากขึ้นนักวิจัยจึงได้แบ่งครัวเรือนในแต่ละกลุ่มออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ ครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนค้าขาย ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ครัวเรือนอาชีพบริการ และครัวเรือนอาชีพอื่น ๆ

ในแต่ละกลุ่มครัวเรือน จะมีสัดส่วนของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ แตกต่างกัน ดังที่แสดงในตารางที่ 3.2 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากร แรงผลักดัน (push factor) แรงดึง (pull factor) และโอกาสในการทำงานนอกฟาร์มของแต่ละพื้นที่ อันจะมีผลกระทบถึงกระแสเงินสดรับ (รายได้) กระแสเงินสดจ่าย (รายจ่าย) และความต้องการสินเชื่อของครัวเรือน

ครัวเรือนที่อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝน ที่ปลูกข้าวและ / หรือพืชไร่ เป็นหลัก จะมีเพียงร้อยละ 50 เท่านั้นที่จัดว่าเป็นครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งน่าจะเป็นครัวเรือนที่มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรมาก แรงงานของครัวเรือนใช้เวลาส่วนใหญ่ประกอบการเกษตรของครัวเรือน ไม่มีเวลาไปทำงานรับจ้างทำงานนอกฟาร์มมากนัก ครัวเรือนที่เหลือไม่สามารถจะดำรงชีพอยู่ได้จากการทำการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว จึงมีแรงผลักดันที่ต้องดิ้นรนทำงานอย่างอื่น ซึ่งพบว่าครัวเรือนอีกประมาณ 1 ใน 4 ที่มีรายได้จากการรับจ้างแรงงานมากกว่า ในกรณีนี้ได้เรียกครัวเรือนประเภทนี้ว่าครัวเรือนรับจ้างและมีครัวเรือน 1 ใน 8 ที่ทำงานมีเงินเดือนประจำ ซึ่งอาจเป็นงานราชการอีกหรืองานเอกชนก็ได้

ครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน ครัวเรือนในกลุ่มนี้ทำการเกษตรแบบเข้มข้นที่สุด ครัวเรือนในกลุ่มนี้เกือบร้อยละ 90 จึงเป็นครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนมีรายได้จากการเกษตรเพียงพอและได้รับหลายครั้งในรอบปี แรงผลักดันที่ทำให้ครัวเรือนต้องไปหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติมจึงมีไม่มากนัก ครัวเรือนในกลุ่มนี้ที่เป็นครัวเรือนรับจ้างประกอบเป็นสัดส่วนร้อยละ 5 และครัวเรือนที่จัดเป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำมีเพียงร้อยละ 3

ครัวเรือนในกลุ่มที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก ครัวเรือนประมาณ 3 ใน 4 จัดได้ว่าเป็นครัวเรือนเกษตรกร อย่างไรก็ตามมีบางครัวเรือนที่มีพื้นที่ถือครองมีขนาดเล็กมีรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอ มีความจำเป็นต้องหางานรับจ้างหรืองานนอกการเกษตรทำ ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีจำนวนมากถึงร้อยละ 20 ที่จัดได้ว่าเป็นครัวเรือนรับจ้าง

ครัวเรือนอีก 2 กลุ่มที่เหลือ มีลักษณะการกระจายของส่วนครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มนี้ ถึงแม้จะมีรายได้จากการเกษตรมาก แต่เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกค่อนข้างจำกัด ดังนั้นจึงมีครัวเรือนเกษตรกรเพียงประมาณร้อยละ 45 เท่านั้นครัวเรือนในกลุ่มนี้มีทั้งแรงผลักดันและแรงดึงที่จะทำงานนอกฟาร์ม แรงผลักดัน คือ มีรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอ แรงดึง คือ มียานการค้าและอุตสาหกรรมที่อยู่ไม่ห่างไกลนัก จึงเป็นโอกาสให้สมาชิกของครัวเรือนสามารถทำงานนอกฟาร์มทำได้ง่าย ครัวเรือนประมาณร้อยละ 20 ถึง 25 จึงจัดได้ว่าเป็นครัวเรือนรับจ้าง และประมาณร้อยละ 15 ถึง 20 จึงจัดได้ว่าเป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ

3.3 สภาพลักษณะสินเชื่อของครัวเรือนที่ปลูกข้าวและ/หรือพืชไร่ ในเขตเกษตรน้ำฝน

3.3.1 ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและกู้ใหม่ระหว่างปี

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงประมาณ 1 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่มีการกู้ยืมระหว่างปี โดยร้อยละ 50 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี และอีกร้อยละ 50 ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ในจำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปี ร้อยละ 56.7 เป็นครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 26.7 เป็นครัวเรือนรับจ้าง (ตารางที่ 3.3) แต่เมื่อพิจารณาจากจำนวนเงินกู้พบว่าครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินคิดเป็น ร้อยละ 59 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมดของครัวเรือนในกลุ่มนี้ ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินเพียงร้อยละ 16.3 ในขณะที่ครัวเรือนค้าขายกู้เป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 13.9

3.3.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้

ผลการศึกษาที่จะอธิบายในส่วนนี้และส่วนต่อ ๆ ไปเป็นค่าเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละประเภท ไม่ใช่ค่าเฉลี่ยเฉพาะของครัวเรือนที่กู้ โดยเฉลี่ยแล้วในระหว่างปีครัวเรือนในกลุ่มนี้กู้เงินเป็นจำนวนทั้งหมด 24,444 บาท โดยประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมดเป็นเงินที่กู้มาจากสถาบันการเงินที่เหลืออีก 1 ใน 3 เป็นเงินที่กู้จากแหล่งนอกระบบ (ตารางที่ 3.4) จำนวนเงินที่ครัวเรือนแต่ละประเภทกู้แตกต่างกันมาก คือครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินประมาณ 29,000 บาท ครัวเรือนรับจ้าง และครัวเรือนทำงานมีเงินเดือนประจำ กู้ประมาณละประมาณ 15,000 บาท แต่ครัวเรือนค้าขายกู้มากถึง 150,000 บาท

สัดส่วนการกู้เงินจากสถาบันการเงินและแหล่งนอกระบบก็แตกต่างกันระหว่างครัวเรือนประเภทต่าง ๆ มากกว่าร้อยละ 70 ของวงกู้ทั้งหมดที่ครัวเรือนเกษตร รับจ้าง และบริการกู้เป็นเงินกู้จากสถาบันการเงิน ในทางตรงกันข้ามเงินที่ครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำกู้มากกว่าร้อยละ 60 มาจากแหล่งนอกระบบ

แหล่งเงินกู้ที่สถาบันการเงินของครัวเรือนมีเพียง 2 แหล่งเท่านั้น คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสหกรณ์การเกษตร โดยสหกรณ์ให้เงินกู้อยู่ร้อยละ 16.4 เงินกู้ที่เหลือเกือบทั้งหมดเป็นเงินที่กู้จาก ธ.ก.ส. (ตารางที่ 3.5) เป็นที่น่าสังเกตว่า ครัวเรือนไม่มีการกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์เลย ซึ่งโดยปกติธนาคารพาณิชย์ให้บริการสินเชื่อแก่ครัวเรือนชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนเกษตรกรและรับจ้างน้อยมากอยู่แล้ว และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจธนาคารพาณิชย์ได้จำกัดการให้สินเชื่อมากขึ้นอีก ดังนั้นการที่ปรากฏว่าครัวเรือนไม่มีการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์จึงน่าจะเป็นปัญหาทางด้านอุปทานมากกว่าอุปสงค์

เมื่อพิจารณาแหล่งเงินกู้ของครัวเรือนแต่ละประเภทพบว่า ในส่วนที่เป็นเงินจากสถาบันการเงิน วงเงินกู้อยู่ร้อยละ 80.9 และ 19.1 ของครัวเรือนเกษตรกร เป็นเงินที่กู้จาก ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตรตามลำดับ ส่วนครัวเรือนรับจ้างร้อยละ 75.4 ของเงินที่กู้จากสถาบันการเงินเป็นเงินที่กู้จาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 21.1 กู้จากสหกรณ์การเกษตรและที่เหลือเป็นเงินที่กู้จากกลุ่มเกษตรกร ส่วนครัวเรือนประเภทอื่น ๆ กู้เงินจาก ธ.ก.ส. ทั้งหมด

แหล่งเงินกู้นอกระบบที่สำคัญ ๆ คือ พ่อค้า (นายทุน) และเพื่อนบ้าน โดยเงินที่กู้จากแหล่งนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งเป็นเงินที่กู้จากพ่อค้า (นายทุน) ที่เหลือกู้จากเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง ลักษณะการกู้ยืมจะแตกต่างกันไปในกรณีของครัวเรือนประเภทอื่น ซึ่งจะกู้จากเพียงแหล่งเดียว เช่น ครัวเรือนรับจ้างจะกู้จากเพื่อนบ้าน ครัวเรือนค้าขายจะกู้จากพ่อค้า(นายทุน) เท่านั้น

3.3.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้

การศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของเงินกู้ จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของครัวเรือนชนบทได้ดียิ่งขึ้น ครัวเรือนเกษตรกรได้ใช้เงินกู้ไปในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้ครัวเรือนใช้เงินกู้ไปมากถึงร้อยละ 26.8 เพื่อส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ (ตารางที่ 3.6) ครัวเรือนใช้เงินกู้ไปในการลงทุนระยะสั้นเพื่อซื้อวัสดุการเกษตรและการจ้างแรงงานเพียงร้อยละ 22.7 และใช้ไปในการลงทุนระยะยาวถึงร้อยละ 34 ซึ่งประกอบด้วย การซ่อม สร้าง โรงเรือนร้อยละ 17.6 ซื้อสัตว์เลี้ยง/ใช้งาน ร้อยละ 12.6 และซื้อเครื่องจักรกลอุปกรณ์อื่นอีกร้อยละ 3.8 ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินกู้ร้อยละ 9 ไปในการบริโภค ร้อยละ 6.7

ไปในการศึกษาร้อยละ 6.7 ไปในการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนและใช้ชำระหนี้ร้อยละ 0.8 ส่วนครัวเรือนรับจ้างใช้เงินกู้ร้อยละ 32.9 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงานในการทำการเกษตร (หมายถึงว่าครัวเรือนรับจ้างก็ทำการเกษตรด้วยเช่นกัน แต่รายได้จากการทำการเกษตรน้อยกว่ารายได้จากการรับจ้าง) ครัวเรือนใช้เงินกู้เกือบ 1 ใน 4 ไปในการชำระหนี้คงค้าง และใช้เงินกู้อีกเกือบร้อยละ 20 ไปในการบริโภค ครัวเรือนค้าขายใช้เงินกู้ร้อยละ 60 เพื่อส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ อีกร้อยละ 23.3 ใช้ชำระหนี้คงค้าง มีที่เหลือเอาไปใช้ในการจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์เพื่อใช้ในการค้าขายเพียงร้อยละ 16.7 เท่านั้น ครัวเรือนที่ทำงานมีเงินเดือนประจำ ใช้เงินกู้ร้อยละ 71.6 เพื่อส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ และอีกร้อยละ 25.1 เพื่อซื้อสัตว์มาเลี้ยงเพื่อขายต่อภายหลัง

ในภาพรวมแล้วถ้าจัดว่าการใช้เงินไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภค ชำระหนี้เดิมเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา และส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศ เป็นการใช้จ่ายไปในวัตถุประสงค์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยตรงแล้ว ครัวเรือนจะใช้เงินกู้มากถึงร้อยละ 50 ไปในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้ โดยจะเป็นการใช้เงินกู้เพื่อส่งสมาชิกไปทำงานต่างประเทศประมาณร้อยละ 30 ใช้บริโภคร้อยละ 8.6 ใช้หนี้เดิมร้อยละ 7.6 และที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา

3.3.4 ประเภทเงินกู้

การสำรวจพบว่าการกู้เงินมากกว่าร้อยละ 99 เป็นการกู้เงินสด การกู้เป็นสิ่งที่คิดเป็นจำนวนไม่ถึงร้อยละ 1 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมด (ตารางที่ 3.7) ไม่ว่าจะเป็นการกู้จากสถาบันการเงินหรือแหล่งนอกระบบ

การกู้เงินเมื่อแบ่งออกเป็นประเภทตามระยะเวลาชำระคืน สามารถแบ่งออกได้เป็นเงินกู้ระยะสั้น ซึ่งกำหนดเวลาชำระคืนภายใน 1 ปี การกู้ยืมระยะปานกลางมีกำหนดระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 5 ปี และการกู้ยืมระยะยาวซึ่งมีกำหนดระยะเวลาการชำระคืนมากกว่า 5 ปี การศึกษาพบว่าการกู้ยืมที่เป็นเงินสดจากสถาบันการเงินนั้น ร้อยละ 34.8 เป็นเงินกู้ระยะสั้น ร้อยละ 43.8 เป็นเงินกู้ระยะปานกลาง และที่เหลือร้อยละ 21.4 เป็นการกู้เงินระยะยาว การกู้ยืมจากแหล่งนอกระบบ (เป็นเงินประมาณ 1 ใน 3 ของเงินกู้ทั้งหมด) มีสัดส่วนการกู้แตกต่างกันออกไปคือ ร้อยละ 43.5 เป็นเงินกู้ระยะสั้นร้อยละ 39.5 เป็นเงินกู้ระยะยาว เงินกู้ระยะปานกลางมีเพียงร้อยละ 4.1 แต่ที่มีเพิ่มเติมคือมีเงินกู้ที่ไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระคืนอีกร้อยละ 12.9 โดยรวมแล้วเงินกู้ของ ครัวเรือนร้อยละ 37.8 ที่เป็นเงินกู้ระยะสั้นนั้นเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมหากพิจารณาว่า การใช้เงินกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน การบริโภค การชำระหนี้เดิมและการใช้จ่ายในการศึกษาเป็นการใช้จ่ายหรือลงทุนระยะสั้น เงินกู้ที่ใช้จ่ายในกิจกรรมดังกล่าวนี้คิดเป็นเงินร้อยละ 39.3

3.3.5 อัตราดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ยที่ครัวเรือนต้องจ่ายให้แก่สถาบันการเงิน (ธ.ก.ส.และสหกรณ์การเกษตร) และแหล่งนอกระบบของเงินกู้ประเภทต่าง ๆ ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.8 โดยเฉลี่ยแล้วอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ระยะสั้นเท่ากับร้อยละ 12.5 และอัตราดอกเบี้ยระยะปานกลางและยาวเท่ากับร้อยละ 10.5 และ 13 ตามลำดับ ครัวเรือนค้าขายและครัวเรือนทำงานประจำจ่ายอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าครัวเรือนประเภทอื่น ส่วนอัตราดอกเบี้ยของแหล่งนอกระบบนั้น อยู่ในช่วงร้อยละ 24 ถึง 60 ต่อปี

3.3.6 หลักประกันเงินกู้

ในการกู้เงินจากสถาบันการเงิน ถ้าหากเป็นเงินกู้ระยะยาวแล้วเกือบร้อยละ 100 ของการกู้ยืมต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน (ตารางที่ 3.9) ในการกู้ยืมเงินระยะปานกลางสัดส่วนของการใช้ที่ดินค้ำประกันลดลงเหลือประมาณร้อยละ 80 ใช้กลุ่มบุคคลค้ำประกันประมาณร้อยละ 15 ที่เหลือเป็นการกู้โดยใช้บุคคลค้ำประกัน ส่วนการกู้ยืมระยะสั้นประมาณร้อยละ 72 ใช้ที่ดินค้ำประกัน ร้อยละ 20 ใช้กลุ่มบุคคลค้ำประกัน การกู้ยืมจากสถาบันการเงิน ไม่มีการกู้ยืมที่ไม่ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันเลย

การกู้ยืมจากแหล่งนอกระบบ ผู้ให้กู้ก็พยายามใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือ ถ้าหากที่ดินไม่ติดจำนองกับสถาบันการเงิน ผู้ให้กู้จะเรียกร้องเอาที่ดินมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันในการกู้ยืม โดยการกู้ยืมระยะสั้นร้อยละ 86.2 ใช้ที่ดินค้ำประกัน การกู้ยืมระยะปานกลางและยาวร้อยละ 100 และ 58.6 ตามลำดับใช้ที่ดินค้ำประกัน การกู้ยืมที่เหลือเป็นการกู้ยืมโดยไม่ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน

3.3.7 ภาระหนี้สิน

ในจำนวนหนี้คงค้างเมื่อสิ้นปี (เท่ากับหนี้คงค้างต้นปี+การกู้ยืมระหว่างปี-การชำระคืนระหว่างปี) ของครัวเรือนทั้งหมดตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป การศึกษาพบว่าในจำนวนหนี้คงค้างสิ้นปีทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 43 เท่านั้นที่เป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร (ตารางที่ 3.10) ร้อยละ 22 เป็นหนี้ของครัวเรือนรับจ้าง ซึ่งครัวเรือนส่วนมากประกอบกิจการเกษตร หรือผลิตสินค้าเกษตรด้วย แต่ขนาดการผลิตไม่โตนักและมีรายได้จากการเกษตรน้อยกว่า หนี้คงค้างสิ้นปีที่เหลือเป็นหนี้ของครัวเรือนประเภทอื่น ๆ หนี้ของครัวเรือนที่ทำงานประจำประกอบเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 19 และของครัวเรือนบริการมากถึงร้อยละ 10

เมื่อพิจารณาหนี้คงค้างเฉลี่ยต่อครัวเรือน พบว่าหนี้คงค้างของครัวเรือนเกษตรกรและรับจ้างใกล้เคียงกันคือ ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้าง 73,587 บาท ในขณะที่ครัวเรือนรับจ้างมีหนี้คงค้าง 69,953 บาท (ตารางที่ 3.11) ครัวเรือนค้าขาย ทำงานประจำ และบริการ มีจำนวนหนี้คงค้างมากกว่า ครัวเรือน 2 ประเภทแรกประมาณ 2 เท่า ครัวเรือนค้าขายมีหนี้คงค้างมากที่สุดเป็นจำนวน 177,250 บาท

นักวิจัยพยายามหาคำตอบว่าปริมาณหนี้ที่มีเป็นภาระมากหรือไม่ โดยพิจารณาจากสัดส่วนของจำนวนหนี้คงค้างสิ้นปีกับมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนมี ทั้งนี้ไม่นับรวมที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาพบว่าภาระหนี้สินหรือระดับหนี้สินของครัวเรือนยังอยู่ในระดับต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งของ ครัวเรือนเกษตรกร โดยเมื่อพิจารณารวมทุกครัวเรือนแล้วจำนวนหนี้คงค้างสิ้นปีจะเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 6.6 ของมูลค่าที่ดินเท่านั้น (ตารางที่ 3.12) ครัวเรือนเกษตรกรมีภาระหนี้สินต่ำที่สุด คือเท่ากับร้อยละ 4.4 เท่านั้น ครัวเรือนรับจ้างมีภาระหนี้สินเท่ากับร้อยละ 8.4 ครัวเรือนที่ทำงานประจำมีภาระหนี้สินมากที่สุด คือร้อยละ 18.4 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครัวเรือนประเภทนี้มีที่ดินที่เป็นที่เพาะปลูกน้อย

3.3.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม ^{1/}

นักวิจัยพยายามหาคำตอบว่า ครัวเรือนที่ไม่มีเงินกู้ยืมประกอบด้วยครัวเรือนประเภทใดบ้าง และเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง (ร่ำรวย) ^{2/} หรือมีรายได้ต่ำ (ยากจน) ผลการศึกษาได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.13 ในกลุ่มครัวเรือนประเภทนี้มีที่ดินที่เป็นที่เพาะปลูกน้อย ดังที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น แล้วว่ามีครัวเรือนประมาณ ร้อยละ 10 ที่ไม่หนี้สิน (ไม่มีหนี้คงค้าง) ครัวเรือนเหล่านี้เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูงหรือไม่จึงไม่จำเป็นต้องกู้ยืม ผลการวิเคราะห์พบว่าครัวเรือนที่ไม่มีการกู้ยืมร้อยละ 44 มีรายได้สูงแต่มีมากถึงร้อยละ 56 มีรายได้ต่ำ ซึ่งครัวเรือนมีปัญหาในการเข้าถึงเพื่อใช้บริการสินเชื่อหรือครัวเรือนอาจมีความประสงค์ที่จะไม่กู้เงินเองเนื่องจากการระมัดระวังว่าจะไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ ซึ่งจะทำให้มีปัญหาต่าง ๆ มากมายตามมาภายหลัง

ในจำนวนครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมนี้ร้อยละ 56 เป็นครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 22 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำทั้งหมดทุกครัวเรือนไม่มีครัวเรือนใดไม่กู้เลย เป็นที่

^{1/} ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี และไม่กู้ยืมระหว่างปี

^{2/} รายได้สูง คือ มีรายได้มากกว่าค่าเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมด

น่าสนใจว่าครัวเรือนเกษตรที่ไม่กู้ยืมนั้น ร้อยละ 60 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ครัวเรือนประเภทอื่นที่ไม่กู้ยืมเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ

3.3.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก (Landless Household)

การศึกษาพบว่า ในจำนวนครัวเรือนในกลุ่มนี้ทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่เป็นครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูกที่เรียกว่าเป็น landless household ในจำนวนนี้มีเพียงร้อยละ 50 ที่ไม่กู้ยืมเงินเลย และเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำทั้งหมด (ตารางที่ 3.14) ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า นักวิจัยไม่สามารถจะวิเคราะห์ได้แน่นอนว่า ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมเป็นเพราะไม่สามารถเข้าถึงบริการเงินกู้ได้ หรือเป็นเพราะการตัดสินใจของครัวเรือนเองที่จะไม่กู้

3.4 สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือน ที่ปลูกพืชหลายครั้งและไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

3.4.1 ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี

การสำรวจพบว่ากลุ่มครัวเรือนนี้ มีครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีเพียงร้อยละ 31.3 เท่านั้น อย่างไรก็ตามในระหว่างปีมีครัวเรือนเป็นจำนวนร้อยละ 40.6 ที่มีการกู้ยืมเงิน (ตารางที่ 3.3) โดยครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินระหว่างปีร้อยละ 44 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินคงค้างต้นปี หรือร้อยละ 56 ของครัวเรือนที่กู้ยืมเงินระหว่างปีเป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินนี้ร้อยละ 71.8 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 7.7 เป็นครัวเรือนรับจ้าง และมีจำนวนมากถึงร้อยละ 12.8 ที่เป็นครัวเรือนที่ทำงานประจำ ในจำนวนเงินกู้ทั้งหมดร้อยละ 70 กู้โดยครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 15.2 กู้โดยครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 8.9 กู้โดยครัวเรือนที่ทำงานประจำ

3.4.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้

โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนในกลุ่มนี้กู้เงินในระหว่างปีเป็นจำนวนเงิน 26,988 บาท (ตารางที่ 3.4) โดยมากกว่าร้อยละ 99 ของเงินกู้ทั้งหมดเป็นเงินที่กู้มาจกสถาบันการเงิน เมื่อพิจารณาตามประเภทของครัวเรือนพบว่าครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินมากที่สุด คือ เฉลี่ยครัวเรือนละ 41,205 บาท ครัวเรือนรับจ้างกู้ในอันดับรองลงมา คือ เฉลี่ยครัวเรือนละ 19,750 บาท ครัวเรือนที่ทำงานประจำก็ยังกู้เฉลี่ยครัวเรือนละ 12,095 บาท โดยมีเพียงครัวเรือนรับจ้างเท่านั้นที่กู้เงินจากแหล่งนอกระบบด้วย แต่เป็นจำนวนน้อยมาก ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ กู้จากสถาบันการเงินประเภทเดียว

แหล่งเงินทุนที่เป็นสถาบันการเงินมีอยู่ 2 แหล่งคือ ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร ในภาพรวมแล้วครัวเรือนกู้ร้อยละ 65 จาก ธ.ก.ส. (ตารางที่ 3.5) และร้อยละ 35 จากสหกรณ์การเกษตร แต่แบบแผนแตกต่างกันไปในระหว่างครัวเรือนประเภทต่าง ๆ คือครัวเรือนรับจ้างจะกู้จาก ธ.ก.ส. แหล่งเดียว ครัวเรือนบริการจะกู้จากสหกรณ์แหล่งเดียว ประมาณร้อยละ 60 ของเงินทุนของครัวเรือน เกษตรกรและค้าขายเป็นการกู้จาก ธ.ก.ส. ในทางตรงกันข้ามร้อยละ 77.5 ของเงินทุนของครัวเรือนที่ทำงานประจำเป็นการกู้จากสหกรณ์

3.4.3 วัตถุประสงค์ของเงินทุน

ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินเกือบร้อยละ 93 ไปในการลงทุนระยะสั้น (ตารางที่ 3.6) กล่าวคือใช้เงินทุนประมาณร้อยละ 80 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงานในการผลิตสินค้าเกษตร และประมาณร้อยละ 14 ใช้ไปในการลงทุนค้าขายผลผลิตสินค้าเกษตร ครัวเรือนใช้เงินที่เหลือไปในการซ่อมสร้างโรงเรือน ไม่มีการใช้เงินไปในการใช้หนี้ การบริโภคหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ครัวเรือนรับจ้างใช้จ่ายเงินทุนไปในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันมากโดยใช้เงินกู้เกือบร้อยละ 90 ไปในการซ่อมสร้างโรงเรือน เงินที่เหลือส่วนมากใช้ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและการจ้างแรงงาน ครัวเรือนค้าขายและครัวเรือนที่ทำงานประจำใช้ไปในวัตถุประสงค์หลัก ๆ เหมือนกันคือใช้เงินร้อยละ 73 และ 88 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน และใช้เงินกู้ร้อยละ 26.5 และ 8.7 ไปในการชำระหนี้เดิมตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนค้าขายและที่ทำงานประจำมีการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรเช่นกัน

โดยรวมแล้วครัวเรือนใช้เงินทุนประมาณร้อยละ 70 ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ใช้เงินร้อยละ 9.6 ไปในการลงทุนค้าขายผลผลิตการเกษตร และร้อยละ 18 ไปในการสร้างซ่อมโรงเรือน

3.4.4 ประเภทเงินทุน

การสำรวจพบว่าเงินที่ครัวเรือนกู้ยืมนั้นร้อยละ 56.7 เป็นเงินกู้ระยะสั้นร้อยละ 23.0 และ 20.2 เป็นเงินกู้ระยะปานกลางและยาวตามลำดับเมื่อพิจารณาประเภทเงินทุนและการใช้เงินทุนไปในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ข้างต้นด้วยกันจะเห็นได้ว่าครัวเรือนใช้เงินทุนและระยะปานกลางไปลงทุนกับการซื้อปัจจัยการผลิต แรงงาน และลงทุนค้าขายด้วย ซึ่งเป็นการกู้ยืมที่ไม่สอดคล้องกับการใช้เงินทุนคืน และจะทำให้ครัวเรือนเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 3.7)

3.4.5 อัตราดอกเบี้ย

ครัวเรือนทุกประเภทยกเว้นครัวเรือนที่ทำงานประจำ จ่ายอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ระยะสั้น ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี (ตารางที่ 3.8) ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ถึง 12.5 ในการกู้เงินระยะปานกลาง และจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 13 ในการกู้เงินระยะยาว ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ไปในการกู้เงินระยะสั้น

3.4.6 หลักประกันเงินกู้

การกู้เงินระยะยาวครัวเรือนต้องใช้ที่ดินเพียงอย่างเดียวเท่านั้นในการค้ำประกันเงินกู้ (ตารางที่ 3.9) ส่วนการกู้เงินระยะปานกลางครัวเรือนเกษตรกร และครัวเรือนที่ทำงานประจำต้องใช้ที่ดิน ค้ำประกันเงินกู้ ส่วนครัวเรือนรับจ้าง และครัวเรือนค้าขายสามารถใช้กลุ่มบุคคลค้ำประกันเงินกู้ ไม่จำเป็นต้องใช้ที่ดิน ส่วนการกู้เงินระยะสั้นครัวเรือนประมาณร้อยละ 65 ต้องใช้ที่ดินค้ำประกันเงินกู้และ อีกประมาณร้อยละ 30 ใช้กลุ่มบุคคลค้ำประกันที่เหลือสามารถกู้ยืมได้โดยใช้บุคคลค้ำประกัน

3.4.7 ภาระหนี้สิน

ในจำนวนหนี้คงค้างทั้งหมดของครัวเรือนในกลุ่มนี้ ร้อยละ 69 เป็นหนี้คงค้างของ ครัวเรือนเกษตรกร (ตารางที่ 3.10) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ครัวเรือนเกษตรกรประกอบเป็นเพียง ร้อยละ 46 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้น อีกร้อยละ 12 เป็นหนี้คงค้างของครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนที่ทำงานประจำ ซึ่งประกอบเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด แต่มีหนี้คงค้างเพียง ร้อยละ 9 ของหนี้คงค้างทั้งหมด

จำนวนหนี้คงค้างเฉลี่ยต่อครัวเรือนของครัวเรือนเกษตรกรสูงที่สุดในบรรดาครัวเรือน ประเภทต่าง ๆ เช่นกัน ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้างสิ้นปีเป็นจำนวนถึง 67,115 บาท (ตารางที่ 3.11) ในขณะที่ครัวเรือนรับจ้างมีหนี้คงค้างเฉลี่ยครัวเรือนละ 24,750 บาท อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงภาระ หนี้ของครัวเรือน โดยพิจารณาจากอัตราส่วนระหว่างจำนวนหนี้คงค้างเมื่อสิ้นปี กับมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือน ถือครอง พบว่าภาระหนี้สินของครัวเรือนในกลุ่มนี้ต่ำที่สุดในบรรดาครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ ภาระหนี้คิดเป็น เพียงร้อยละ 3.2 ของมูลค่าที่ดินเท่านั้น โดยภาระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร เท่ากับร้อยละ 3.6 เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนหนี้สูงมาก (ตารางที่ 3.12)

3.4.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม

ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม มีมากถึงร้อยละ 46 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 3.13) และในการวิเคราะห์พบว่า ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 43 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ที่เหลือเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในจำนวนครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมทั้งหมดนั้น หนึ่งในสาม หรือร้อยละ 34 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนเกษตรกรประกอบเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ส่วนครัวเรือนที่ทำงานประจำ ประกอบเป็นสัดส่วนค่อนข้างมากเช่นกันคือร้อยละ 27 และที่น่าสังเกต คือในครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมนั้น สองในสามเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง หรืออีกนัยหนึ่งครัวเรือนไม่กู้เพราะรวยอยู่แล้ว

3.4.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก

ครัวเรือนประเภทนี้ประกอบเป็นร้อยละ 11.4 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 3.14) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในจำนวนครัวเรือนกลุ่มต่าง ๆ และครัวเรือนประเภทนี้มีจำนวนมากถึงร้อยละ 91 ที่ไม่มีการกู้ยืมเงิน โดยร้อยละ 70 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งอาจเป็นเพราะครัวเรือนมีเครดิตไม่ค่อยดีนักจึงถูกปฏิเสธการให้กู้เงิน หรืออาจเป็นเพราะครัวเรือนตัดสินใจที่จะไม่กู้เองก็ได้

3.5 สภาพและลักษณะสินเชื่อของครัวเรือน ที่ปลูกข้าวหลายครั้ง ในเขตชลประทาน

3.5.1 ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีถึงร้อยละ 47.9 ที่มีหนี้คงค้างต้นปี ในระหว่างปีมีครัวเรือนจำนวนมากถึงร้อยละ 71.9 ที่กู้ยืมเงิน (ตารางที่ 3.3) ในจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมเงินระหว่างปีมีร้อยละ 45 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี และร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินระหว่างปีร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินคงค้างต้นปี ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินระหว่างปีร้อยละ 92.8 เป็นครัวเรือนเกษตรกรและครัวเรือนอื่น ๆ ซึ่งประกอบเป็นสัดส่วนเล็กน้อยเท่านั้น และในจำนวนเงินกู้ทั้งหมดของครัวเรือนในกลุ่มนี้มีร้อยละ 98.2 เป็นเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรกู้

3.5.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้

โดยเฉลี่ยแล้วในระหว่างปีครัวเรือนในกลุ่มนี้กู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 26,562 บาท (ตารางที่ 3.4) โดยเฉลี่ยร้อยละ 78.1 เป็นเงินกู้จากสถาบันการเงิน และร้อยละ 21.9 เป็นการกู้ยืมจากแหล่งนอกระบบ

ครัวเรือนเกษตรกรู้เงินโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 29,815 บาท โดยเงินกู้จำนวน 23,530 บาท หรือเกือบร้อยละ 80 ของเงินกู้ทั้งหมดจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนรับจ้าง ค้าขาย และทำงานประจำเงินกู้เป็นจำนวนไม่มากนัก โดยเฉลี่ยอยู่ในช่วงครัวเรือนละ 2,000 บาท ถึง 3,100 บาท ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินทั้งหมดจากสถาบันการเงิน ส่วนครัวเรือนค้าขายและทำงานประจำ กู้เงินทั้งหมดจากแหล่งนอกระบบ

เงินที่ครัวเรือนเกษตรกรู้จากสถาบันการเงินร้อยละ 58.5 เป็นเงินกู้จาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 33.9 เป็นเงินที่กู้จากสหกรณ์การเกษตร ที่เหลือกู้จากแหล่งอื่น ๆ โดยร้อยละ 3.3 เป็นเงินที่กู้จากธนาคารพาณิชย์ (ตารางที่ 3.5) ส่วนเงินกู้จากประมาณร้อยละ 20 ที่กู้จากแหล่งนอกระบบนั้น เพื่อนบ้านและญาติพี่น้องเป็นแหล่งที่สำคัญ กล่าวคือร้อยละ 57.2 และร้อยละ 32.7 ของเงินกู้จากแหล่งนอกระบบเป็นเงินกู้จากแหล่งทั้งสองตามลำดับ ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรเพียงแหล่งเดียว ส่วนครัวเรือนค้าขายและครัวเรือนที่ทำงานประจำกู้เงินจากเพื่อนบ้านเพียงแหล่งเดียว

3.5.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้

ครัวเรือนเกษตรกรู้เงินกู้ร้อยละ 46.5 ไปในการลงทุนระยะสั้น คือใช้ในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน (ตารางที่ 3.6) และใช้เงินกู้อีกร้อยละ 31.1 ไปในการลงทุนระยะยาว คือใช้ซื้อรถแทรกเตอร์ รถบรรทุก รถพ่วงร้อยละ 16.7 ซ่อมสร้างโรงเรือนร้อยละ 10.6 ซื้อที่ดินร้อยละ 2.8 และที่เหลือใช้ปรับปรุงที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรู้เงินกู้เป็นครัวเรือนกลุ่มเดียวในจำนวนครัวเรือนกลุ่มและประเภทต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาที่มีการใช้เงินกู้ซื้อที่ดินและซื้อรถแทรกเตอร์ รถบรรทุก และรถพ่วง อย่างไรก็ตามมีการใช้เงินกู้ร้อยละ 12.6 ไปในการชำระหนี้เดิม และร้อยละ 5.9 ไปในการบริโภค ครัวเรือนไม่มีการใช้เงินกู้เพื่อใช้การศึกษาของสมาชิก เพื่อค้าขาย หรือเพื่อส่งสมาชิกไปทำงานต่างประเทศ ครัวเรือน รับจ้างและครัวเรือนค้าขายใช้เงินกู้ทั้งหมดไปในการทำการเกษตร คือใช้ซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ดังนั้นครัวเรือนทั้งสองประเภทนี้มีการทำการเกษตรครบถ้วนไปด้วย ครัวเรือนที่ทำงานประจำใช้เงินกู้ทั้งหมดไปในการบริโภค

3.5.4 ประเภทเงินกู้

เงินที่ครัวเรือนกู้จากสถาบันการเงินนั้นร้อยละ 40.3 เป็นเงินกู้ระยะสั้น (ตารางที่ 3.7) สัดส่วนของเงินกู้ระยะปานกลาง และระยะยาวเท่ากับร้อยละ 51.3 และ 8.4 ตามลำดับ ส่วนเงินที่กู้จากแหล่งนอกระบบนั้นร้อยละ 80.3 เป็นเงินกู้ระยะสั้น อีกร้อยละ 17.9 เป็นเงินกู้ระยะปานกลาง ไม่มีเงินกู้ระยะยาว และโดยรวมแล้วเงินกู้ร้อยละ 49.1 เป็นเงินกู้ระยะสั้นร้อยละ 43.9 เป็นเงินกู้ระยะปานกลางที่เหลือเกือบทั้งหมดเป็นเงินกู้ระยะยาว มีเงินกู้แบบไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระคืนอีกเล็กน้อย

3.5.5 อัตราดอกเบี้ย

ในกรณีของแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงิน ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8.4 ถึง 9.8 สำหรับเงินกู้ระยะสั้นร้อยละ 11 สำหรับเงินกู้ระยะปานกลาง และร้อยละ 7 สำหรับการกู้ระยะยาว (ตารางที่ 3.8) เงินกู้ระยะยาวที่สามารถกู้ได้โดยเสียอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าของเงินกู้ระยะสั้นและระยะปานกลาง น่าจะเป็นการกู้เงินในโครงการที่รัฐบาลให้การส่งเสริม

ส่วนการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบนั้น ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 29.1-36 ในการกู้ระยะสั้น ส่วนเงินกู้ระยะปานกลางครัวเรือนต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 36 และการกู้แบบไม่มีกำหนดการชำระคืน ครัวเรือนไม่ต้องเสียดอกเบี้ย หรืออัตราดอกเบี้ยเท่ากับศูนย์

3.5.6 หลักประกันเงินกู้

ครัวเรือนค้าขายและครัวเรือนที่ทำงานประจำที่กู้เงินจากแหล่งนอกระบบ สามารถจะกู้ได้โดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน (ตารางที่ 3.9) ซึ่งอาจเป็นเพราะจำนวนเงินไม่มากนัก ระยะเวลาชำระคืนเร็วและผู้กู้มีเครดิตดี ครัวเรือนรับจ้างที่กู้เงินระยะสั้นจากสถาบันการเงิน กู้โดยใช้บุคคลค้ำประกัน ในกรณีของการกู้เงินของครัวเรือนทั้งระยะสั้น ปานกลางและยาวจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนใช้ทั้งบุคคลค้ำประกัน กลุ่มบุคคลค้ำประกัน และที่ดินค้ำประกัน เมื่อระยะเวลาเงินกู้นานมากขึ้น สัดส่วนของการใช้ที่ดินค้ำประกันจะมีมากขึ้น

3.5.7 ภาระหนี้สิน

ในจำนวนหนี้คงค้างเมื่อสิ้นปีทั้งหมดของครัวเรือนกลุ่มนี้ ร้อยละ 96 เป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร (ตารางที่ 3.10) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าจำนวนครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบเป็นร้อยละ 88 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้าง 48,631 บาท (ตารางที่ 3.11) เมื่อพิจารณาถึงภาระหนี้สินของครัวเรือน การวิเคราะห์พบว่าจำนวนหนี้คงค้างดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 6.2 ของมูลค่าที่ดินที่ถือครองเท่านั้น (ตารางที่ 3.12) ถึงแม้จะเป็นระดับภาระหนี้ที่สูงที่สุดในบรรดาครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ แต่ก็ยังจัดได้ว่าเป็นระดับภาระหนี้ที่ยังต่ำมาก

3.5.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 13 เท่านั้นที่ไม่มีการกู้ยืม ไม่มีทั้งหนี้คงค้างต้นปีและไม่กู้ใหม่ระหว่างปี (ตารางที่ 3.13) ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมนี้มีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้สูงและรายได้ต่ำเท่ากัน คือร้อยละ 50 ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 50 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 25 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ที่เหลือเป็นครัวเรือนประเภทอื่น ในจำนวนครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนที่มีรายได้สูง และรายได้ต่ำมีสัดส่วนเท่ากันเช่นกัน ส่วนครัวเรือนรับจ้างที่ไม่กู้ยืมนี้ ทั้งหมดเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

3.5.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก

ครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูกของครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น ครัวเรือนดังกล่าวไม่กู้ยืมเงิน คือไม่มีหนี้คงค้างต้นปี และไม่กู้ยืมเงินระหว่างปี (ตารางที่ 3.14) และเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

3.6 สภาพและลักษณะสินเชืของครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

3.6.1 ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีและที่กู้ใหม่ระหว่างปี

ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปีของครัวเรือนในกลุ่มนี้มีเพียงร้อยละ 41.9 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้น (ตารางที่ 3.3) และมีจำนวนครัวเรือนเพียงร้อยละ 19.4 เท่านั้นที่มีการกู้ยืมใหม่ระหว่างปี ครัวเรือนกู้ยืมระหว่างปีร้อยละ 44 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี มีเหลืออีกร้อยละ 56 ไม่มีหนี้สินคงค้างต้นปี และในจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมระหว่างปีร้อยละ 44.4 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ซึ่งเป็น

สัดส่วนที่ไม่เหมือนกับครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประกอบเป็นสัดส่วนมากที่สุดในครัวเรือนกลุ่มนี้ การกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรประกอบสัดส่วนร้อยละ 33.3 ครัวเรือนประเภทอื่นที่มีการกู้ยืมในอันดับรองลงไปคือ ครัวเรือนที่ทำงานประจำซึ่งประกอบเป็นร้อยละ 11.1 ของครัวเรือนที่กู้ยืมทั้งหมด เงินที่กู้ทั้งหมดร้อยละ 40.8 กู้โดยครัวเรือนรับจ้าง ร้อยละ 34.5 กู้โดยครัวเรือนค้าขาย ส่วนครัวเรือนเกษตรกรกู้เพียงร้อยละ 20.9 และครัวเรือนที่ทำงานประจำกู้เพียงร้อยละ 3.2 เท่านั้น

3.6.2 จำนวนเงินกู้ และแหล่งเงินกู้

ครัวเรือนในกลุ่มนี้กู้เงินโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนละ 12,476 บาท ซึ่งเป็นจำนวนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนเงินกู้เฉลี่ยของครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ ที่อธิบายแล้วข้างต้น เมื่อพิจารณาตามประเภทของครัวเรือน พบว่าโดยเฉลี่ยครัวเรือนค้าขายกู้มากที่สุด เฉลี่ยครัวเรือนละ 44,444 บาท ครัวเรือนรับจ้างกู้เป็นจำนวนรองลงมา เฉลี่ยครัวเรือนละ 19,712 บาท ส่วนครัวเรือนเกษตรกรกู้โดยเฉลี่ยเพียงครัวเรือนละ 5,786 บาท

โดยเฉลี่ยครัวเรือนกู้เงินร้อยละ 92.7 จากสถาบันการเงิน ครัวเรือนทุกประเภทยกเว้นครัวเรือนรับจ้างกู้เงินร้อยละ 100 จากสถาบันการเงิน มีเพียงครัวเรือนรับจ้างเท่านั้นที่กู้เงินร้อยละ 84.1 จากสถาบันการเงินส่วนที่เหลือเงินกู้จากแหล่งนอกระบบ

สถาบันการเงินที่ให้บริการเงินกู้แก่ครัวเรือนประกอบด้วยสหกรณ์การเกษตร ธ.ก.ส. และธนาคารพาณิชย์ ในกลุ่มครัวเรือนนี้สหกรณ์การเกษตรมีบทบาทมากที่สุด ประมาณร้อยละ 50 ของสินเชื่อที่ครัวเรือนกู้เป็นการกู้จากสหกรณ์การเกษตร (ตารางที่ 3.5) ส่วนแบ่งในการให้กู้ของ ธ.ก.ส. และธนาคารพาณิชย์เท่ากับร้อยละ 31.3 และ 18.7 ตามลำดับ

ในการกู้เงินจากสถาบันการเงินของครัวเรือนแต่ละประเภท ครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินร้อยละ 43.8 จากสหกรณ์การเกษตร ส่วนที่เหลือกู้จาก ธ.ก.ส. ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 57 ที่เหลือกู้จาก ธ.ก.ส. ครัวเรือนค้าขายกู้เงินครั้งต่อครั้งจาก ธ.ก.ส. และธนาคารพาณิชย์ ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ กู้เงินทั้งหมดจากสหกรณ์การเกษตร ส่วนการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบนั้น ครัวเรือนรับจ้างกู้เงินร้อยละ 75 จากญาติพี่น้องที่เหลือกู้จากเพื่อนบ้าน

3.6.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้

ครัวเรือนเกษตรกรใช้เงินกู้ไม่ถึงร้อยละ 50 ไปในวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต โดยร้อยละ 43.2 ใช้ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน และอีกร้อยละ 3.2 ใช้ในการซ่อมสร้างโรงเรือน (ตารางที่ 3.6) เงินกู้ที่เหลือร้อยละ 43.2 ให้ลูกใช้ ใช้บริโภคร้อยละ 2.1 และใช้หนี้เดิมอีกร้อยละ 8.2 ครัวเรือนรับจ้างก็ใช้เงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์นอกเงยเท่าใดนัก ครัวเรือนรับจ้างใช้เงินกู้ร้อยละ 29.6 ในการซ่อมสร้างโรงเรือน เงินกู้ร้อยละ 9.5 ใช้ไปในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ใช้เงินกู้ร้อยละ 8.5 ในการเลี้ยงสัตว์ และอีกประมาณร้อยละ 3 ใช้ในการปรับปรุงที่ดินและเช่าที่ดิน ครัวเรือนรับจ้างใช้เงินกู้มากถึงร้อยละ 14 ไปในการบริโภค และอีกร้อยละ 11.6 ใช้ไปในการชำระหนี้ ครัวเรือนค้าขายใช้เงินกู้ครั้งต่อครั้ง ในการซื้อปัจจัยการผลิตกับจ้างแรงงานและในการค้าขาย ส่วนครัวเรือนที่ทำงานประจำใช้เงินกู้ร้อยละ 80.6 ในการซ่อมสร้างโรงเรือน และร้อยละ 19.4 ในการซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมใช้เงินของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ไม่เหมือนกันเลย

3.6.4 ประเภทเงินกู้

การกู้เงินมากกว่าร้อยละ 99 เป็นการกู้เงินสด การกู้เป็นสิ่งที่ประกอบเป็นจำนวนเงินไม่ถึงร้อยละ 1 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมด (ตารางที่ 3.7) เงินกู้ที่เป็นเงินสดนั้น ประมาณร้อยละ 50 เป็นเงินกู้ระยะสั้น เงินกู้ประมาณร้อยละ 26 เป็นเงินกู้ระยะปานกลาง และประมาณร้อยละ 24 เป็นเงินกู้ระยะยาว การกู้แบบไม่มีกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้มีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของเงินกู้และประมาณเงินกู้พร้อม ๆ กัน จะเห็นได้ว่าครัวเรือนในกลุ่มนี้ มีการใช้เงินกู้ระยะสั้นบางส่วนไปใช้ในกิจการลงทุนระยะยาว การบริโภคและการชำระหนี้เดิม ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการชำระคืนภายหลัง

3.6.5 อัตราดอกเบี้ย

การกู้เงินจากสถาบันการเงินนั้น ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 11.5-12.5 สำหรับเงินกู้ระยะสั้น โดยเงินกู้ระยะปานกลางครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10-12 ส่วนการกู้เงินระยะยาว ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 (ตารางที่ 3.8)

3.6.6 หลักประกันเงินกู้

การกู้ระยะปานกลางและระยะยาวจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนต้องใช้ที่ดินเป็นหลัก ทรัพย์สินค้ำประกันการกู้ยืมทั้งหมด (ตารางที่ 3.9) ไม่มีการใช้หลักประกันอื่น ๆ ค้ำประกันการกู้เงิน ส่วนการกู้เงินระยะสั้น การใช้หลักประกันเงินกู้มีความแตกต่างกันบ้างระหว่างครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ครัวเรือนที่ทำงานประจำใช้กลุ่มบุคคลค้ำประกันแต่เพียงประเภทเดียว ครัวเรือนเกษตรกรใช้ที่ดินและกลุ่มบุคคลค้ำประกัน โดยประมาณร้อยละ 70 ของวงเงินกู้ทั้งหมดใช้ที่ดินค้ำประกัน ในกรณีของ ครัวเรือนรับจ้างประมาณ 1 ใน 3 ของเงินกู้ทั้งหมดใช้ที่ดินค้ำประกัน ร้อยละ 44.1 ใช้กลุ่มบุคคล ค้ำประกัน ส่วนที่เหลือใช้บุคคลค้ำประกัน

การกู้จากแหล่งนอกระบบของครัวเรือนรับจ้างเกือบร้อยละ 80 เป็นการกู้โดยไม่มี หลักทรัพย์สินค้ำประกัน ซึ่งหมายความว่าคงใช้เครดิตของผู้กู้ค้ำประกัน

3.6.7 ภาระหนี้สิน

ครัวเรือนเกษตรกรประกอบเป็นร้อยละ 45 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด แต่จำนวน หนี้คงค้างปลายปีที่ครัวเรือนเกษตรกรมีรวมกันคิดเป็นร้อยละ 53 ของจำนวนหนี้คงค้างทั้งหมดของ ครัวเรือนกลุ่มนี้ (ตารางที่ 3.10) ร้อยละ 16 เป็นหนี้คงค้างของครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้าง มากอีกกลุ่มหนึ่งคือ ครัวเรือนที่ทำงานประจำ มีหนี้คงค้างคิดเป็นร้อยละ 18 ของจำนวนหนี้ทั้งหมด

ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้างสิ้นปีคิดเป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 81,079 บาท (ตารางที่ 3.11) ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนเกษตรกรของครัวเรือนกลุ่มอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่ทำงานประจำมีหนี้คงค้างสูงกว่า คือมีเป็นจำนวนเกือบ 90,000 บาท ส่วนครัวเรือน รับจ้างมีหนี้คงค้างเพียงครัวเรือนละ 44,092 บาท

ถึงแม้ครัวเรือนเกษตรกรจะมีหนี้คงค้างในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาถึงภาระหนี้ ครัวเรือนมีภาระหนี้เพียงร้อยละ 5.4 เท่านั้น (ตารางที่ 3.12) ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ ครัวเรือนประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าครัวเรือนอื่น ๆ มีพื้นที่เพาะปลูกไม่มาก และการคิดมูลค่า ที่ดินไม่ได้รวมเอามูลค่าที่บ้านมารวมไว้

3.6.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีมากถึงร้อยละ 47 ที่ไม่กู้ยืม (ตารางที่ 3.13) คือไม่มีหนี้คงค้างต้นปีและไม่กู้ยืมระหว่างปี ในจำนวนครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมนี้ ร้อยละ 35 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูงและร้อยละ 65 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 76 เป็นครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 19 เป็นครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนทั้งสองประเภทมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมากกว่า ครัวเรือนที่มีรายได้สูง

3.6.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก

ครัวเรือนประเภทนี้ประกอบเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.1 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในกลุ่มนี้ สองในสามของครัวเรือนประเภทนี้ไม่กู้ยืมเงิน และเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำทั้งสิ้น (ตารางที่ 3.14)

3.7 สภาพและลักษณะสินเชื่อกับครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา และปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

3.7.1 ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี

เกือบครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมดในกลุ่มนี้ (ร้อยละ 47.3) มีหนี้คงค้างต้นปี แต่มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 9.8 เท่านั้นที่มีการกู้ยืมระหว่างปี (ตารางที่ 3.3) ซึ่งครัวเรือนที่มีการกู้ยืมระหว่างปีนี้ร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี ที่เหลือเป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี ครัวเรือนที่กู้ยืมระหว่างปีร้อยละ 63.6 เป็นครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 27.3 เป็นครัวเรือนรับจ้าง และที่เหลือเป็นครัวเรือนบริการ ครัวเรือนที่ไม่มีการกู้ยืมคือครัวเรือนค้าขาย และครัวเรือนที่ทำงานประจำ ร้อยละ 67 ของเงินกู้ทั้งหมดเป็นเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรอีกร้อยละ 30 เป็นของครัวเรือนบริการ ส่วนครัวเรือนรับจ้างกู้เพียงร้อยละ 3 ของวงเงินกู้ทั้งหมดเท่านั้น

3.7.2 จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้

ครัวเรือนในกลุ่มนี้มีวงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำที่สุด คือเฉลี่ยเพียงครัวเรือนละ 2,973 บาท (ตารางที่ 3.4) โดยเป็นเงินกู้จากสถาบันการเงินร้อยละ 80.5 และแหล่งเงินกู้จากแหล่งนอกระบบร้อยละ 19.5 เมื่อพิจารณาแยกเป็นครัวเรือนแต่ละประเภทแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรจะกู้เพียงครัวเรือนละ 2,687 บาท ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยมาก เป็นการกู้เงินจากสถาบันการเงินร้อยละ 75 และกู้จาก

แหล่งนอกระบบร้อยละ 25 ครัวเรือนบริการกู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 50,000 บาท และกู้จากสถาบันการเงินทั้งหมด ส่วนครัวเรือนรับจ้างกู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 454 บาท และกู้เงินทั้งหมดจากแหล่งนอกระบบ

สถาบันการเงินที่ให้บริการเงินกู้แก่ครัวเรือน คือ ธ.ก.ส. ส่วนราชการ (กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา) สหกรณ์การเกษตรและธนาคารพาณิชย์ไม่ได้ให้บริการเงินกู้แก่ครัวเรือนเลย (ตารางที่ 3.5) ครัวเรือนบริการกู้เงินทั้งหมดจากส่วนราชการ ครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินประมาณร้อยละ 90 จาก ธ.ก.ส.

การกู้เงินจากแหล่งนอกระบบนั้น ครัวเรือนเกษตรกรกู้เงินร้อยละ 63.2 จากเพื่อนบ้าน ส่วนที่เหลือครึ่งต่อครึ่งกู้จากกลุ่มออมทรัพย์และแหล่งอื่น ๆ ครัวเรือนรับจ้างกู้จากกลุ่มออมทรัพย์เพียงแหล่งเดียว

3.7.3 วัตถุประสงค์ของเงินกู้

ครัวเรือนรับจ้างใช้เงินกู้ครึ่งหนึ่งไปในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต คือการสร้างและซ่อมโรงเรือน (ตารางที่ 3.6) และเงินกู้ครึ่งหนึ่งถูกใช้ไปในการบริโภคร้อยละ 20 และที่เหลือถูกใช้ไปในวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการศึกษาของสมาชิกของครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรมีลักษณะการใช้เงินกู้แตกต่างออกไป คือครัวเรือนใช้เงินเกือบร้อยละ 70 ไปในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยร้อยละ 36.3 ใช้ซื้อปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงาน ร้อยละ 18.8 ใช้ซื้อจักรเครื่องมือ อุปกรณ์ และอีกร้อยละ 13.5 ใช้ปรับปรุงบำรุงดิน ครัวเรือนใช้เงินร้อยละ 18.8 ไปในการบริโภค และร้อยละ 8.1 ในการชำระหนี้เดิม ครัวเรือนบริการใช้เงินร้อยละ 100 ไปในการให้การศึกษาของบุตร

3.7.4 ประเภทเงินกู้

ครัวเรือนกู้เงินเป็นเงินสดทั้งหมด ไม่มีการกู้ในรูปแบบของสิ่งของเลย (ตารางที่ 3.7) ในจำนวนเงินกู้ประมาณร้อยละ 80 ที่ครัวเรือนกู้จากสถาบันการเงินนั้น ร้อยละ 45 เป็นเงินกู้ระยะสั้นที่เหลือเป็นเงินกู้ระยะปานกลางทั้งหมด ไม่มีเงินกู้ระยะยาว การกู้เงินแหล่งนอกระบบมีลักษณะแตกต่างไปเล็กน้อย ครัวเรือนกู้เงินจากแหล่งนอกระบบเป็นเงินกู้ระยะสั้นทั้งหมด ไม่มีเงินกู้ปานกลางหรือระยะยาว โดยรวมแล้วครัวเรือนกู้เงินร้อยละ 51 เป็นเงินกู้ระยะสั้น และเงินกู้ร้อยละ 49 เป็นเงินกู้ระยะปานกลาง

3.7.5 อัตราดอกเบี้ย

การกู้เงินจากสถาบันการเงิน ครัวเรือนจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 11-16 ในการกู้เงินระยะสั้น (ตารางที่ 3.8) และร้อยละ 12 ในการกู้เงินระยะปานกลาง ส่วนการกู้เงินจากแหล่งนอกระบบ ครัวเรือนต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 36 ต่อปี

3.7.6 หลักประกันเงินกู้

การกู้เงินของครัวเรือนบริการจากสถาบันการเงินเป็นการกู้เงินระยะปานกลาง และครัวเรือนกู้เงินโดยใช้บุคคลค้ำประกันอย่างเดียว (ตารางที่ 3.9) ไม่ใช่หลักประกันเงินกู้ประเภทอื่นเลย การกู้เงินระยะสั้นจากสถาบันการเงินของครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 46 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมดต้องใช้ที่ดินค้ำประกัน ร้อยละ 30.8 ใช้บุคคลค้ำประกัน และที่เหลือใช้กลุ่มค้ำประกัน ส่วนการกู้เงินระยะปานกลาง ร้อยละ 69 ใช้ที่ดินค้ำประกัน การกู้เงินจากแหล่งนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน การกู้เงินของครัวเรือนรับจ้างไม่ใช่ที่ดินค้ำประกันเลย การกู้เงินระยะปานกลางของครัวเรือนใช้กลุ่มค้ำประกันอย่างเดียว ส่วนเงินกู้ระยะสั้นร้อยละ 60 ใช้กลุ่มค้ำประกันและที่เหลือใช้บุคคลค้ำประกัน

3.7.7 ภาระหนี้สิน

หนี้คงค้างปลายปีทั้งหมดของครัวเรือนในกลุ่มนี้ ร้อยละ 7.8 เป็นของครัวเรือนเกษตรกร และร้อยละ 15 เป็นของครัวเรือนรับจ้าง (ตารางที่ 3.10) ซึ่งจำนวนครัวเรือนที่จัดว่าเป็นครัวเรือนเกษตรกรและครัวเรือนรับจ้าง ประกอบเป็นสัดส่วนร้อยละ 74 และ 20 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้คงค้างปลายปีเฉลี่ยครัวเรือนละ 55,715 บาท และครัวเรือนรับจ้างมีหนี้คงค้างครัวเรือนละ 40,660 บาท (ตารางที่ 3.11) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรยังอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นเพียงร้อยละ 5.2 ของมูลค่าที่ดินเท่านั้น ส่วนของครัวเรือนรับจ้างมีภาระหนี้สินเท่ากับร้อยละ 7.5 (ตารางที่ 3.12) ซึ่งเป็นระดับที่สูงกว่า

3.7.8 สถานะของครัวเรือนที่ไม่กู้ยืม

จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ค้างต้นปี และไม่กู้ยืมระหว่างปีมีจำนวนมากถึงร้อยละ 48 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 3.13) ในจำนวนนี้เกือบครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 45) เป็นครัวเรือนเกษตรกร และ เกือบ 1 ใน 4 (ร้อยละ 23) เป็นครัวเรือนรับจ้าง ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมนี้ร้อยละ 55 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ส่วนครัวเรือนรับจ้างที่ไม่กู้ยืม ร้อยละ 90 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง เมื่อรวมครัวเรือนหมดทุกประเภท ครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมครึ่งหนึ่งเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง

3.7.9 สถานะการกู้ยืมของครัวเรือนรับจ้างที่ไม่ทำการเพาะปลูก

ครัวเรือนประเภทนี้ ประกอบเป็นร้อยละ 3.6 ของครัวเรือนในกลุ่มนี้ทั้งหมด และ ร้อยละ 50 ของครัวเรือนที่ไม่กู้เงิน โดยทั้งหมดเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.1 สภาพหนี้สินและการกู้ยืม

	กลุ่มครัวเรือน									
	1		2		3		4		5	
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี		73		31		48		42		47
ครัวเรือนที่กู้ยืมระหว่างปี		34		41		72		19		10
ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างต้นปี	50		44		45		44		55	
ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างต้นปี	50		56		55		56		45	
ครัวเรือนที่เป็นหนี้ระหว่างปี		90		54		87		53		52
ครัวเรือนที่ชำระคืน										
ทั้งหมด		6		16		20		3		4
บางส่วน		25		19		15		10		21
ครัวเรือนที่มีหนี้คงค้างปลายปี		84		38		67		50		48
ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้คงค้างและไม่กู้ยืม		10		46		13		47		48

กลุ่มครัวเรือน

1. ครัวเรือนในพื้นที่เกษตรนานปี ปลุกข้าว และ/หรือพืชไร่
2. ครัวเรือนในพื้นที่ออร์แกนดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและได้ผล
3. ครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลุกข้าวหลายครั้ง
4. ครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลุกไม้ผลเป็นหลัก
5. ครัวเรือนในพื้นที่ที่ปลุกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มหมั่น) เป็นหลัก

ตารางที่ 3.2 สัดส่วนครัวเรือนชนบทประเภทต่าง ๆ แต่ละกลุ่ม

ประเภทครัวเรือน	กลุ่มครัวเรือน				
	1	2	3	4	5
เกษตรกร	50.0	45.8	87.5	45.2	74.1
รับจ้าง	26.1	20.8	5.2	25.8	19.6
ค้าขาย	2.3	8.3	1.1	9.6	1.8
ทำงานประจำ	12.5	19.8	3.1	14.0	2.7
บริการ	5.7	4.2	1.1	4.3	1.8
อื่น ๆ	3.4	1.1	2.0	1.1	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

- กลุ่มครัวเรือน
1. ครัวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลูกข้าว และ/หรือพืชไร่
 2. ครัวเรือนในพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ปลูกพืชหลายครั้งและไม้ผล
 3. ครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลูกข้าวหลายครั้ง
 4. ครัวเรือนในพื้นที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
 5. ครัวเรือนในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 3.3 คร่าวเรือนที่มีหนี้ค้างเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี
คร่าวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน

รายการ	ร้อยละของจำนวนเงินกู้	ร้อยละของคร่าวเรือนทั้งหมด	ร้อยละของคร่าวเรือนที่กู้	ร้อยละของคร่าวเรือนแต่ละประเภท
หนี้สินค้างชำระ				
ทั้งหมด		72.7	100.0	
เกษตรกร		29.5	40.6	
รับจ้าง		22.7	31.3	
ค้าขาย		2.3	3.1	
ทำงานประจำ		11.4	15.6	
บริการ		4.5	6.3	
อื่นๆ		2.3	3.1	
กู้ใหม่ระหว่างปี				
ทั้งหมด	100.0	34.1	100.0	34.1
เกษตรกร	59.0	19.3	56.7	38.6
รับจ้าง	16.3	9.1	26.7	34.8
ค้าขาย	13.9	1.1	3.3	50.0
ทำงานประจำ	7.8	2.3	6.7	18.2
บริการ	3.0	2.3	6.7	40.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.3 (ต่อ) ครั้วเรือนที่มีหนี้ค้างชำระเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี
 ครั้วเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

รายการ	ร้อยละของจำนวนเงินกู้	ร้อยละของครั้วเรือนทั้งหมด	ร้อยละของครั้วเรือนที่กู้	ร้อยละของครั้วเรือนแต่ละประเภท
หนี้สินค้างชำระ				
ทั้งหมด		31.3	100.0	
เกษตรกร		20.8	66.7	
รับจ้าง		2.1	6.7	
ค้าขาย		4.2	13.3	
ทำงานประจำ		4.2	13.3	
บริการ		0.0	0.0	
อื่นๆ		0.0	0.0	
กู้ใหม่ระหว่างปี				
ทั้งหมด	100.0	40.6	100.0	40.6
เกษตรกร	70.0	29.2	71.8	63.6
รับจ้าง	15.2	3.1	7.7	15.0
ค้าขาย	4.4	2.1	5.1	25.0
ทำงานประจำ	8.9	5.2	12.8	26.3
บริการ	1.5	1.0	2.6	25.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.3 (ต่อ) ครั้วเรือนที่มีหนี้ค้างชำระเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี
ครั้วเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

รายการ	ร้อยละของจำนวนเงินกู้	ร้อยละของครั้วเรือนทั้งหมด	ร้อยละของครั้วเรือนที่กู้	ร้อยละของครั้วเรือนแต่ละประเภท
หนี้สินค้างชำระ				
ทั้งหมด		47.9	100.0	
เกษตรกร		44.8	93.5	
รับจ้าง		1.0	2.2	
ค้าขาย		0.0	0.0	
ทำงานประจำ		1.0	2.2	
บริการ		0.0	0.0	
อื่นๆ		1.0	2.2	
กู้ใหม่ระหว่างปี				
ทั้งหมด	100.0	71.9	100.0	71.9
เกษตรกร	98.2	66.7	92.8	76.2
รับจ้าง	0.6	2.1	2.9	40.0
ค้าขาย	0.1	1.0	1.4	100.0
ทำงานประจำ	0.3	1.0	1.4	33.3
บริการ	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่นๆ	0.8	1.0	1.4	50.0

ตารางที่ 3.3 (ต่อ) คร่าวเรือนที่มีหนี้ค้างชำระเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี
คร่าวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

รายการ	ร้อยละของจำนวนเงินกู้	ร้อยละของคร่าวเรือนทั้งหมด	ร้อยละของคร่าวเรือนที่กู้	ร้อยละของคร่าวเรือนแต่ละประเภท
หนี้สินค้างชำระ				
ทั้งหมด		41.9	100.0	
เกษตรกร		20.4	48.7	
รับจ้าง		9.7	23.1	
ค้าขาย		2.2	5.1	
ทำงานประจำ		6.5	15.4	
บริการ		3.2	7.7	
อื่นๆ		0.0	0.0	
กู้ใหม่ระหว่างปี				
ทั้งหมด	100.0	19.4	100.0	19.4
เกษตรกร	20.9	6.5	33.3	14.3
รับจ้าง	40.8	8.6	44.4	33.3
ค้าขาย	34.5	1.1	5.6	11.1
ทำงานประจำ	3.2	2.2	11.1	15.4
บริการ	0.6	1.1	5.6	25.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)
 ครั้วเรือนที่มีหนี้ค้างชำระเมื่อต้นปี และที่กู้ใหม่ระหว่างปี
 ครั้วเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

รายการ	ร้อยละของจำนวนเงินกู้	ร้อยละของครั้วเรือนทั้งหมด	ร้อยละของครั้วเรือนที่กู้	ร้อยละของครั้วเรือนแต่ละประเภท
หนี้สินค้างชำระ				
ทั้งหมด		47.3	100.0	
เกษตรกร		34.8	73.6	
รับจ้าง		8.9	18.9	
ค้าขาย		0.9	1.9	
ทำงานประจำ		0.9	1.9	
บริการ		1.8	3.8	
อื่นๆ		0.0	0.0	
กู้ใหม่ระหว่างปี				
ทั้งหมด	100.0	9.8	100.0	9.8
เกษตรกร	67.0	6.3	63.6	8.4
รับจ้าง	3.0	2.7	27.3	13.6
ค้าขาย	0.0	0.0	0.0	0.0
ทำงานประจำ	0.0	0.0	0.0	0.0
บริการ	30.0	0.9	9.1	50.0
อื่นๆ	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.4 การกระจายปี

กลุ่มครัวเรือน										
1		2		3		4		5		
รายการ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
การกู้เงิน (บาท / ครัวเรือน)										
จำนวนเงินกู้ทั้งหมด	24,444.2	100.0	26,987.9	100.0	26,562.5	100.0	12,476.3	100.0	2,973.2	100.0
เกษตรกร	28,825.0		41,205.5		29,815.5		5,785.7		2,686.7	
รับจ้าง	15,225.7		19,750.0		3,100.0		19,712.5		454.5	
ค้าขาย	150,000.0		14,125.0		3,000.0		44,444.4		0.0	
ทำงานประจำ	15,236.4		12,094.7		2,333.3		2,861.5		0.0	
บริการ	13,000.0		10,000.0		0.0		1,750.0		50,000.0	
อื่นๆ	0.0		0.0		10,000.0		0.0		0.0	
ลูกหลานที่เป็นสถาบัน	16,035.1	65.6	26,831.7	99.4	20,750.0	78.1	11,560.2	92.7	2,392.9	80.5
เกษตรกร	20,302.3	70.4	41,205.5	100.0	23,529.8	78.9	5,714.3	98.8	2,024.1	75.3
รับจ้าง	12,617.0	82.9	19,000.0	96.2	3,100.0	100.0	16,587.5	84.1	0.0	0.0
ค้าขาย	60,000.0	40.0	14,125.0	100.0	0.0	0.0	44,444.4	100.0	0.0	
ทำงานประจำ	4,327.3	28.4	12,094.7	100.0	0.0	0.0	2,307.7	80.6	0.0	
บริการ	12,000.0	92.3	10,000.0	100.0	0.0	0.0	1,750.0	100.0	50,000.0	100.0
อื่นๆ	0.0		0.0		0.0		0.0		0.0	

หมายเหตุ : ดูรหัสกลุ่มครัวเรือนหน้าต่อไป

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

รายการ	กลุ่มครัวเรือน									
	1		2		3		4		5	
	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
กู้จากแหล่งนอกระบบ	8,409.1	34.4	156.3	0.6	5,812.5	21.9	916.1	7.3	580.4	19.5
เกษตรกร	8,522.7	29.6	0.0	0.0	6,285.7	21.1	71.4	1.2	662.7	24.7
รับจ้าง	2,608.7	17.1	750.0	3.8	0.0	0.0	3,125.0	15.9	454.5	100.0
ค้าขาย	90,000.0	60.0	0.0	0.0	3,000.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ทำงานประจำ	10,909.1	71.6	0.0	0.0	2,333.3	100.0	553.8	19.4	0.0	0.0
บริการ	1,000.0	7.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่นๆ	0.0		0.0		10,000.0	100.0	0.0		0.0	0.0

- กลุ่มครัวเรือน
1. ครัวเรือนในพื้นที่เกษตรน้ำฝน ปลุกข้าว และ/หรือพืชไร่
 2. ครัวเรือนในพื้นที่ถาวรขนาดเล็ก ปลุกพืชหลายครั้งและไม่มีผล
 3. ครัวเรือนในพื้นที่เขตชลประทาน ปลุกข้าวหลายครั้ง
 4. ครัวเรือนในพื้นที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก
 5. ครัวเรือนในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

ตารางที่ 3.5 แหล่งเงินทุน

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินทุน

แหล่งเงินทุน	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่นๆ
สถาบัน	กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรนาฝน						
สหกรณ์	16.4	19.1	21.1	0.0	0.0	0.0	0.0
ธ.ก.ส.	82.8	80.9	75.4	100.0	96.6	100.0	0.0
ธ.พาณิชย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มเกษตรกร	0.8	0.0	3.5	0.0	3.4	0.0	0.0
หน่วยราชการ+กองทุนพัฒนา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0.0
แหล่งนอกระบบ							
พ่อค้า(นายทุน)	47.6	45.9	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0
ญาติพี่น้อง	19.7	5.4	0.0	0.0	100.0	100.0	0.0
เพื่อนบ้าน	16.3	16.2	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มออมทรัพย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่สถาบัน	16.3	32.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0.0
สถาบัน	กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก						
สหกรณ์	35.8	37.4	0.0	40.0	77.5	100.0	0.0
ธ.ก.ส.	63.7	62.0	100.0	60.0	22.5	0.0	0.0
ธ.พาณิชย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มเกษตรกร	0.4	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
หน่วยราชการ+กองทุนพัฒนา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0.0
แหล่งนอกระบบ							
พ่อค้า(นายทุน)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ญาติพี่น้อง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
เพื่อนบ้าน	100.0	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มออมทรัพย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่สถาบัน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินกู้

แหล่งเงินทุน	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่นๆ
สถาบัน	กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน						
สหกรณ์	58.8	58.5	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ธ.ก.ส.	33.7	33.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ธ.พาณิชย์	3.2	3.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มเกษตรกร	0.3	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
หน่วยราชการ+กองทุนพัฒนา	3.9	4.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งนอกระบบ							
พ่อค้า(นายทุน)	9.5	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ญาติพี่น้อง	34.7	32.7	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0
เพื่อนบ้าน	55.9	57.2	0.0	100.0	100.0	0.0	0.0
กลุ่มออมทรัพย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่สถาบัน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	0.0	100.0	100.0	0.0	100.0
สถาบัน	กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก						
สหกรณ์	50.1	43.8	57.0	0.0	100.0	100.0	0.0
ธ.ก.ส.	31.3	56.3	43.0	50.0	0.0	0.0	0.0
ธ.พาณิชย์	18.7	0.0	0.0	50.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มเกษตรกร	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
หน่วยราชการ+กองทุนพัฒนา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0.0
แหล่งนอกระบบ							
พ่อค้า(นายทุน)	8.5	0.0	0.0	0.0	100.0	0.0	0.0
ญาติพี่น้อง	69.2	100.0	74.7	0.0	0.0	0.0	0.0
เพื่อนบ้าน	22.3	0.0	25.3	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มออมทรัพย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่สถาบัน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	0.0	100.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินกู้

แหล่งเงินทุน	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่นๆ
สถาบัน	กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก						
สหกรณ์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ธ.ก.ส.	56.0	89.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ธ.พาณิชย์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มเกษตรกร	3.7	6.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
หน่วยราชการ+กองทุนพัฒนา	40.3	4.8	0.0	0.0	0.0	100.0	0.0
รวม	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0	0.0
แหล่งนอกระบบ							
พ่อค้า(นายทุน)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ญาติพี่น้อง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
เพื่อนบ้าน	53.8	63.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
กลุ่มออมทรัพย์	30.8	18.2	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
แหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่สถาบัน	15.4	18.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.6 วัตถุประสงค์ของเงินกู้

ครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินที่กู้

วัตถุประสงค์ของเงินกู้	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่น ๆ
ซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน	19.0	22.7	32.9	0.0	0.0	7.7	0.0
ซื้อที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อรถแทรกเตอร์,รถบรรทุก,รถพ่วง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อเครื่องจักร,เครื่องมือ,อุปกรณ์	6.0	3.8	0.0	16.7	0.0	46.2	0.0
ซื้อสัตว์	10.8	12.6	0.0	0.0	25.1	46.2	0.0
สร้าง ซ่อมโรงเรือน	10.4	17.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ปรับปรุงที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
บริโภค	8.6	9.0	18.6	0.0	3.3	0.0	0.0
ชำระหนี้	7.7	0.8	24.3	23.3	0.0	0.0	0.0
ค่าเทอม/ การศึกษา	4.0	6.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ	29.8	26.8	0.0	60.0	71.6	0.0	0.0
ลงทุนค้ามันฝรั่ง/ซื้อแผงขายของ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเช่าที่ดิน/ที่นา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซ่อมรถ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ให้ลูก	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่น ๆ	4.0	0.0	24.3	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.6 (ต่อ) คร่าวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินที่กู้

วัตถุประสงค์ของเงินกู้	ประเภทคร่าวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่น ๆ
ซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน	69.4	79.6	7.6	73.5	88.3	100.0	0.0
ซื้อที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อรถแทรกเตอร์,รถบรรทุก,รถพ่วง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อเครื่องจักร,เครื่องมือ,อุปกรณ์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อสัตว์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
สร้าง ซ่อมโรงเรียน	18.1	6.6	88.6	0.0	0.0	0.0	0.0
ปรับปรุงที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
บริโภค	0.6	0.0	3.8	0.0	0.0	0.0	0.0
ชำระหนี้	1.9	0.0	0.0	26.5	8.7	0.0	0.0
ค่าเทอม/ การศึกษา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ลงทุนค้ามันฝรั่ง/ซื้อแผงขายของ	9.6	13.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเช่าที่ดิน/ที่นา	0.3	0.0	0.0	0.0	3.0	0.0	0.0
ซ่อมรถ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ให้ลูก	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่น ๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.6 (ต่อ) คร่าวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินที่กู้

วัตถุประสงค์ของเงินกู้	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่น ๆ
ซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน	47.0	46.5	100.0	100.0	0.0	0.0	75.0
ซื้อที่ดิน	2.7	2.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อรถแทรกเตอร์,รถบรรทุก,รถพ่วง	16.4	16.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อเครื่องจักร,เครื่องมือ,อุปกรณ์	0.3	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อสัตว์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
สร้าง ซ่อมโรงเรียน	10.4	10.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ปรับปรุงที่ดิน	0.7	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
บริโภค	6.3	5.9	0.0	0.0	100.0	0.0	25.0
ชำระหนี้	12.4	12.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเทอม/ การศึกษา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ลงทุนค้ามันฝรั่ง/ซื้อแผงขายของ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเช่าที่ดิน/ที่นา	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซ่อมรถ	0.7	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ให้ลูก	1.8	1.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่น ๆ	0.4	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.6 (ต่อ) คร่าวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก

หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินที่กู้

วัตถุประสงค์ของเงินกู้	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่น ๆ
ซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน	30.8	43.2	9.5	50.0	19.4	0.0	0.0
ซื้อที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อรถแทรกเตอร์,รถบรรทุก,รถพ่วง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อเครื่องจักร,เครื่องมือ,อุปกรณ์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อสัตว์	3.4	0.0	8.5	0.0	0.0	0.0	0.0
สร้าง ซ่อมเรือน	15.3	3.3	29.6	0.0	80.6	0.0	0.0
ปรับปรุงที่ดิน	0.4	0.0	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0
บริโภค	6.1	2.1	14.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ชำระหนี้	6.5	8.2	11.6	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเทอม/ การศึกษา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ลงทุนค้าขาย	17.2	0.0	0.0	50.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเช่าที่ดิน/ที่นา	0.7	0.0	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0
ซ่อมรถ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ให้ลูก	10.3	43.2	3.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่น ๆ	9.2	0.0	21.1	0.0	0.0	100.0	0.0

ตารางที่ 3.6 (ต่อ) คร่าวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก

วัตถุประสงค์ของเงินกู้	ประเภทครัวเรือน						
	หน่วย : ร้อยละของจำนวนเงินที่กู้						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่น ๆ
ซื้อวัสดุการเกษตรและจ้างแรงงาน	24.3	36.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อที่ดิน	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อรถแทรกเตอร์,รถบรรทุก,รถพ่วง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อเครื่องจักร,เครื่องมือ,อุปกรณ์	12.6	18.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซื้อสัตว์	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
สร้าง ซ่อมโรงเรียน	1.5	0.0	50.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ปรับปรุงที่ดิน	9.0	13.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
บริโภค	13.2	18.8	20.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ชำระหนี้	5.4	8.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเทอม/ การศึกษา	30.9	0.0	30.0	0.0	0.0	100.0	0.0
ส่งลูกไปทำงานต่างประเทศ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ลงทุนค้ามันฝรั่ง/ซื้อแผงขายของ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ค่าเช่าที่ดิน/ที่นา	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ซ่อมรถ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ให้ลูก	3.0	4.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
อื่น ๆ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ตารางที่ 3.7 ประเภทของเงินกู้

ประเภทเงินกู้		ครัวเรือนทั้งหมด					
		ในระบบ		นอกระบบ		ทั้งหมด	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละของจำนวนเงินกู้ทั้งหมด
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน							
เงินกู้ประเภทเงินสด	ระยะสั้น	5,540.9	34.8	3,636.4	43.5	9,177.3	37.8
	ระยะปานกลาง	6,988.6	43.8	340.9	4.1	7,329.5	30.2
	ระยะยาว	3,409.1	21.4	3,295.5	39.5	6,704.5	27.6
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	1,079.5	12.9	1,079.5	4.4
	รวม	15,938.6	100.0	8,352.3	100.0	24,290.9	99.4
เงินกู้ประเภทสิ่งของ	ระยะสั้น	75.0	77.7	56.8	100.0	131.8	86.0
	ระยะปานกลาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ระยะยาว	21.5	22.3	0.0	0.0	21.5	14.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	รวม	96.5	100.0	56.8	100.0	153.3	0.6
	รวมทั้งหมด	16,035.1		8,409.1		24,444.2	
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก							
เงินกู้ประเภทเงินสด	ระยะสั้น	13,710.4	56.7	0.0	0.0	13,710.4	56.7
	ระยะปานกลาง	5,572.9	23.0	0.0	0.0	5,572.9	23.0
	ระยะยาว	4,895.8	20.2	0.0	0.0	4,895.8	20.2
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	รวม	24,179.2	100.0	0.0	0.0	24,179.2	99.4
เงินกู้ประเภทสิ่งของ	ระยะสั้น	2,652.5	100.0	0.0	0.0	2,652.5	94.4
	ระยะปานกลาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ระยะยาว	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	156.3	100.0	156.3	5.6
	รวม	2,652.5	100.0	156.3	100.0	2,808.8	0.6
	รวมทั้งหมด	26,831.7		156.3		26,987.9	100.0

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

ประเภทเงินกู้		ครัวเรือนทั้งหมด					
		ในระบบ		นอกระบบ		ทั้งหมด	
						ร้อยละของจำนวน	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	เงินกู้ทั้งหมด ร้อยละ
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้ง เขตชลประทาน							
เงินกู้ประเภทเงินสด	ระยะสั้น	8,281.3	40.3	4,666.7	80.3	12,947.9	49.1
	ระยะปานกลาง	10,541.7	51.3	1,041.7	17.9	11,583.3	43.9
	ระยะยาว	1,733.3	8.4	0.0	0.0	1,733.3	6.6
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	104.2	1.8	104.2	0.4
	รวม	20,556.3	100.0	5,812.5	100.0	26,368.8	99.3 100.0
เงินกู้ประเภทสิ่งของ	ระยะสั้น	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ระยะปานกลาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ระยะยาว	193.8	100.0	0.0	0.0	193.8	100.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	รวม	193.8	100.0	0.0	0.0	193.8	0.7 100.0
	รวมทั้งหมด	20,750.0		5,812.5		26,562.5	
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก							
เงินกู้ประเภทเงินสด	ระยะสั้น	5,344.1	46.4	752.7	89.7	6,096.8	49.3
	ระยะปานกลาง	3,172.0	27.5	32.3	3.8	3,204.3	25.9
	ระยะยาว	3,010.8	26.1	0.0	0.0	3,010.8	24.3
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	53.8	6.4	53.8	0.4
	รวม	11,526.9	100.0	838.7	100.0	12,365.6	99.1 100.0
เงินกู้ประเภทสิ่งของ	ระยะสั้น	33.3	100.0	77.4	100.0	110.8	100.0
	ระยะปานกลาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ระยะยาว	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	รวม	33.3	100.0	77.4	100.0	110.8	0.9 100.0
	รวมทั้งหมด	11,560.2		916.1		12,476.3	

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

ประเภทเงินทุน		ครัวเรือนทั้งหมด						
		ในระบบ		นอกระบบ		ทั้งหมด		
						ร้อยละของจำนวน		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	เงินกู้ทั้งหมด	ร้อยละ
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) เป็นหลัก								
เงินทุนประเภทเงินสด	ระยะสั้น	1,205.4	45.3	312.5	100.0	1,517.9		51.1
	ระยะปานกลาง	1,455.4	54.7	0.0	0.0	1,455.4		48.9
	ระยะยาว	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	รวม	2,660.7	100.0	312.5	100.0	2,973.2	100.0	100.0
เงินทุนประเภทสิ่งของ	ระยะสั้น	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	ระยะปานกลาง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	ระยะยาว	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0
	รวม	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวมทั้งหมด		2,660.7		312.5		2,973.2	100.0	

ตารางที่ 3.8 อัตราดอกเบี้ยต่อปี

รายการ	ประเภทครัวเรือน						
	รวม	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	ทำงานประจำ	บริการ	อื่นๆ
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าว และ/หรือ พืชไร่ในเขตเกษตรน้ำฝน							
แหล่งเงินทุนที่เป็นสถาบัน							
ระยะสั้น	12.5	9.0	15.0	12.0	18.0	*	*
ระยะปานกลาง	10.5	10.7	10.5	*	*	9.0	*
ระยะยาว	13.0	13.0	*	*	*	*	*
ไม่มีกำหนด	*	*	*	*	*	*	*
แหล่งนอกระบบ							
ระยะสั้น	48.0	42.0	*	60.0	*	*	*
ระยะปานกลาง	30.0	36.0	24.0	*	*	*	*
ระยะยาว	54.0	60.0	*	*	48.0	*	*
ไม่มีกำหนด	18.0	36.0	*	*	*	0.0	*
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกพืชหลายครั้ง และไม้ผล พื้นที่ขนาดเล็ก							
แหล่งเงินทุนที่เป็นสถาบัน							
ระยะสั้น	13.0	11.9	*	12.0	18.0	12.0	*
ระยะปานกลาง	12.3	12.0	12.5	*	12.5	*	*
ระยะยาว	13.0	*	13.0	*	*	*	*
ไม่มีกำหนด	*	*	*	*	*	*	*
แหล่งนอกระบบ							
ระยะสั้น	*	*	*	*	*	*	*
ระยะปานกลาง	*	*	*	*	*	*	*
ระยะยาว	*	*	*	*	*	*	*
ไม่มีกำหนด	*	*	*	*	*	*	*
กลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวหลายครั้งในเขตชลประทาน							
แหล่งเงินทุนที่เป็นสถาบัน							
ระยะสั้น	8.5	8.4	9.8	*	*	*	*
ระยะปานกลาง	11.0	11.0	*	*	*	*	*
ระยะยาว	7.0	7.0	*	*	*	*	*
ไม่มีกำหนด	*	*	*	*	*	*	*
แหล่งนอกระบบ							
ระยะสั้น	29.6	29.1	*	36.0	24.0	*	36.0
ระยะปานกลาง	36.0	36.0	*	*	*	*	*
ระยะยาว	*	*	*	*	*	*	*
ไม่มีกำหนด	0.0	0.0	*	*	*	*	*